Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SYDTHY ÅRBOG

1989

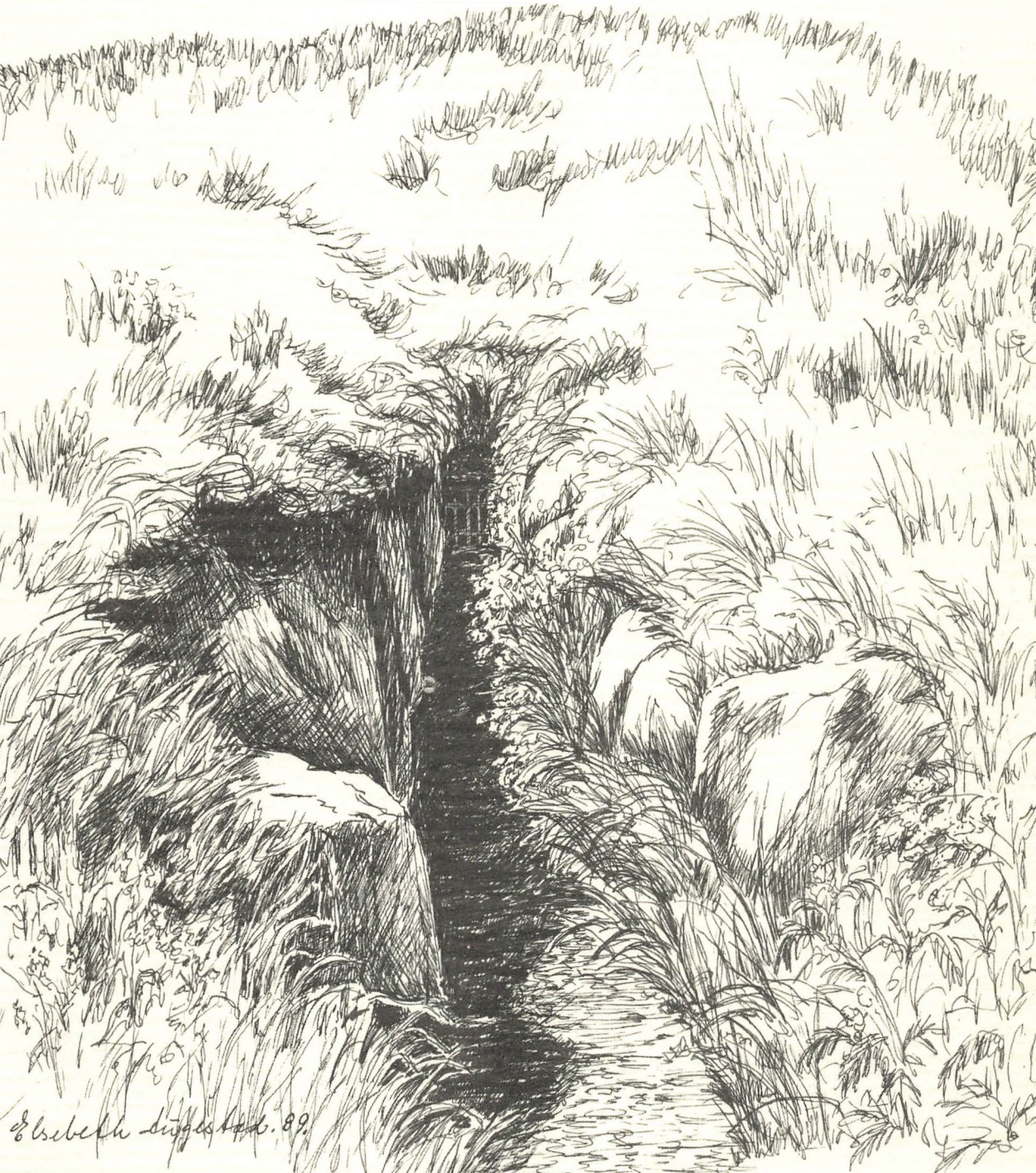

SYDTHY ÅRBOG
1989

Redaktion:
Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
(se side 95)

ISBN 87 88 919 05 6
ISSN 0900 - 2103

Omslagets illustration:
Elsebeth Augestad, Norge

Forsidemotiv:
Lundhøj med indgangen til jættestuen

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Koldby Bogtrykkeri - 97 93 65 11
Skriften er 10 punkt Garamond fra Compugraphic

Omslaget er Antik cover og papiret Uno-matt 115 gr.
fra Winther Papir

Indbinding er udført i Rounborgs grafiske Hus

SYDTHY ÅRBOG

1989

Udgivet af
EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5
En barndomsoplevelse ved Lundhøj 6
Små sagn om Lundhøj 6
To drenge opdagede en jættestue 7
En vandring gennem Hurup 7
Cirkus i by! - Cirkus i by! 18
Et »landskabsarkiv« ved Bedsted 28
Fra gravhøj til landsby 30
Johannes Kirkegård, Visby - spillemand og komponist 35
Skyum Søndre Skole i trediverne 40
Da Sydthy fejrede 200-året for bøndernes frigørelse 45
Soldaterbreve fra 1864 55
Heltborg Forsamlingshus 58
Fra bedstefars dagbøger 66
Udskrift af Ørum og Vestervig Amters
Landvæsenscommissionsprotokol 73
Digte 76
Historisk aftentur til »Bubbel« 78
Uddrag af et skifte på »Bubbel« i 1765-66 80
Vielses- eller trolovelsesregister for Helligsø og
Gettrup sogne 82
Sydthy bøger 92
Sydthy Egnshistoriske Arkiv 93
Egnshistorisk Forening for Sydthy 94
Hvordan får du kontakt til
Egnshistorisk Forening for Sydthy 95

Sydthy Årbog 1989

Omslaget af »Sydthy Årbog 1989« viser Lundhøj med indgangen til jættestuen. Motivet er tegnet af Elsebeth Augestad, født Vestergaard, i »Vestergaard« i Ullerup. Som navnet antyder, er Elsebeth Augestad norsk gift. Hun er bosiddende i Hønefoss, hvor hun er en anerkendt kunstner med værker hængende på bl.a. kasernen, rådhuset og latinskolen. - Vi takker Elsebeth Augestad for dette dansk-nordiske bidrag til vor egnshistorie.

Vi har bedt Jens Henrik Bech, Thisted Museum, give en kort karakteristik af oldtidsmindet Lundehøj:

»Den fredede gravhøj »Lundhøj« ved Heltborg, rummer en af landets mest kendte og mest seværdige jættestuer. Fra den østlige højfod kommer man ind i hovedkammeret, der er 7,5 m langt og 2,5 m bredt. Store stenblokke udgør vægge og loft. Bag hovedkammeret ligger et lille bikammer bygget på samme måde og med et gulvareal på 2 × 2 m. En kæmpemæssig dæksten gør det ud for loftet i bikammeret.

Jættestuen er opført som gravanlæg og religiøst samlingspunkt for ca. 5.500 år siden.«

I overført betydning kan omslaget tolkes som en indgang til bogens artikler, hvis emner spænder fra oldtid (om en arkæologisk udgravning) til næsten-nutid.

ul.

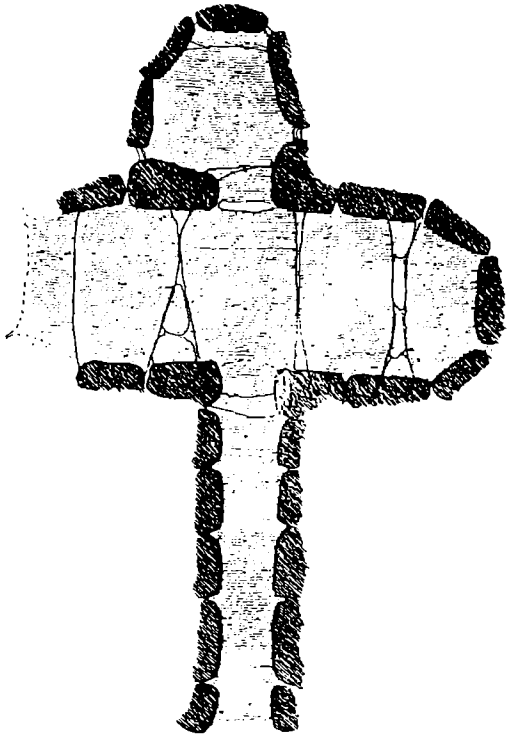

Lundhøj. Jættestue med bikammer, Heltborg sogn i Sydthy. Bikammeret som er sjældent forekommende herhjemme, ses mest i Limfjordsområdet

Hermed ønsker redaktionen god læse- og skrivelyst!

En barndomsoplevelse ved Lundhøj

af Anne Lise Henriksen, Thormodsvej 31, 7760 Hurup

Det må have været omkring 1930. En flok børn, vel 7-8 unger i alt, var på udflugt til Lundhøj med saftevand, galopkringle, chokolade og et ternet rejsetæppe.

Vi fandt jordbær på sydsiden af Lundhøj, og vi havde det dejligt. Senere sad vi alle på det medbragte tæppe og fantaserede om gamle dage, da højen blev bygget, om vikinger med horn, hjelm og sværd i hånd, om de gjaldende lurer, som vi selvfølgelig aldrig havde hørt.

Pludselig hørte vi musik, dybe rungende toner, vi stivnede alle af skræk i nogle øjeblikke, indtil den største af drengene vrælede: »Det kommer ind fræ æ hyv«.

Du store verden, hvor vi kunne løbe. Vi har sikkert slået rekorder i hurtigløb, for vi troede, at vi havde rasende højfolk i hælene på os. Nede ved landevejen og tudbrølende allesammen fik vi så forklaringen: En højttalervogn fra Cirkus Miehe kom kørende med fuld musik. Jeg tror, det må have været Sousa's »Stars and stripes«. For hver gang, jeg siden har hørt den march, står situationen lysende klar.

Senere måtte vi luske op på højen igen for at bjerge vort efterladte habengut.

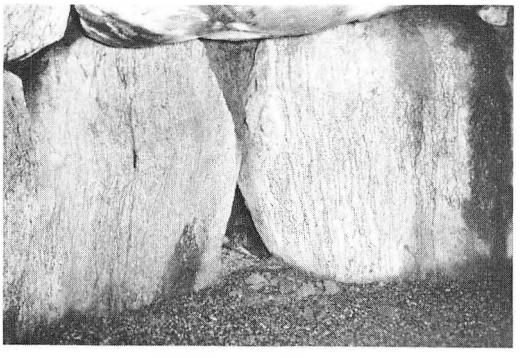

Jættestuen, Heltborg

Små sagn om Lundhøj

fortalt og nedskrevet af nu afdøde Johannes Bak, Hurup

Min bedstemor, Hanne, der var født i Ullerup på »Østergård«, (ejes i dag af Holger Dieckmann), der ligger nedenfor »Lundhøj« fortalte os, at hendes fader, Jens Chr. Nielsen, i sin tid solgte Lundhøj til Nationalmuseet med den servitut, at der altid skulle være vejret igennem gården op til Lundhøj. Følgende sagn er ligeledes fortalt af hende.

Kobbergruekedlen

Om en kobbergruekedel, der engang fandtes på gården. En middagsstund, da manden i gården lå i alkoven og sov til middag, kom der et par af højfolket ind og bad om lidt mælk til deres syge barn. De havde en gryde imellem sig. Manden greb sit fyrstål og smed det i gryden. Da den jo var af ædelt metal, kunne de små mennesker ikke holde fast på gryden, og de flygtede ud af huset - efterladende denne kedel; men den ene af de to væsener må have været en kvinde, for hendes bryster var så store, at de næsten slæbte på jorden, men hun slog dem med et kast over skulderen, og væk var hun.

Lunde og Favre

Der fortælles også om to jætter »Lunde & Favre«. Den ene boede i Lundhøj, den anden i Favres Knold, en lille forhøjning på vejen ned til Ambys (nu Vita & Gunnar Kjeldgaard). De var fjender og sloges engang imellem, men til sidst blev de begge på valen. Efter sigende skulle intet kunne gro der. Der er da også en plet, hvor afgrøden ikke rigtigt gror til.

To drenge opdagede en jættestue

af Linne Hedegard, Refs Hedegaard, Oddesundvej 223, 7760 Hurup

Min morfars far, Jens Sørensen Lyngklip fra gården Lyngklip, gik i 1837 til præst i Visby, og da han en dag sammen med en anden dreng skråede over markerne og kom forbi Lundhøj, opdagede de, at der var hul ned i højens sydside. De gravede sig ned og glemte at passe tiden, så de kom for sent til præsten, hvor de måtte stå til regnskab for, hvor de havde været. Pastor Blichfeldt blev meget interesseret i drengenes opdagelse, fulgte med dem til Ullerup og sørgede for, at de rette myndigheder blev underrettet (sådan er det i hvert fald overleveret i vores familie). Lundhøj blev udgravet, og Frederik VI bekostede det af sin egen pengekasse - 200 rigsdaler rede sølv. Gårdejer Jens Nielsen fik derved betalt gårdens gæld. Jættestuen har et bikammer. Indgangen blev lagt i den østre side af højen, og der blev lagt en bred rampe omkring hele højen, så

kongens vogn kunne køre der. Lundhøj er i dag en stor turistattraktion.

En vandring gennem Hurup

(fortsat)

af Herluf Andersen, Sønderallé 27 a, Mølleparken, Hurup
- i samarbejde med William Mortensen -

Når jeg nu begiver mig ud på min næste vandring gennem Hurup, vil jeg begynde ved byens navle. Jeg vil med andre ord tage mit udgangspunkt i mødestedet mellem Nørregade og Bredgade. På det østre hjørne havde Ludvig Klitgaard sin trikotageforretning, men i bygningen var der desuden sygekassekontor og skattekontor. Gennem mange år var Ludvig Klitgaard sognerådsformand. Nogen ville jo nok kalde ham egenrådig, sandt er det i alle tilfælde, at han havde stor betydning, når et nyt sogneråd skulle vælges.

Ludvig Klitgaard var afholdsmand, men det var hans genbo på vesthjørnet af Nørregade - Bredgade-mødestedet ikke. Genboen, maler-

De Vælgere

i Hurup Kommune, som ønsker at stille Forslag om Deling af Kommunen i flere Afstemningskredse ved Valg til Rigsdagen, maa indgive skriftlig Begæring herom til Sogneraadet **inden 1. September d. A.**

P. S. V.
Ludv. Klitgaard.

Herluf Andersens far, smedemester Peder Anders Andersen (1884-1953) byggede dette hus i 1908

mester P. K. Sørensen, havde imidlertid også stor betydning ved sognerådsvalgene, og han var kasserer i sognerådet. Malermester P. K. Sørensen drev malerfirmaet og farvehandelen sammen med sønnen, Adolf Sørensen, som i øvrigt også boede i ejendommen. Værkstedet var placeret i husets kælder. Her blev der malet møbler, vogne, ligkister og meget mere.

Oprindelig var der kun en smal vej mellem Klitgaard og Sørensen. Ja, det var egentlig bare et par simple hjulspor, men det var der råd for. Omkring 1923-24 opførtes der en mur på begge sider af vejen. Mellem de to mure blev der nedlagt en række fliser på hver side. Arbejdet udførtes af murermester N. P. Nørgård. Færdigt arbejde må man sige, thi muren står der endnu 60 år efter uden så meget som en revne. Arbejdet blev selvfølgelig udført på kommunens regning. Det var der sikkert ikke noget at sige til. De to forretningsfolk måtte jo afstå jorden til gaden. - Efterfølgende nytårsmorgen var der imidlertid opsat et skilt, hvorpå der stod: P. K. Ludvigsstrasse, men det blev skyndsomt fjernet, inden for mange havde set det.

Det skal bemærkes, at Nørregade ikke altid har været offentlig vej, idet den oprindelig blot tjente som indkørsel for Klitgaard og Sørensen. Nuværende Mejerivej var den rigtige vej, men da mejeriet oprettedes i 1898, begyndte den almindelige færdsel på den vej, der nu hedder Nørregade.

Når jeg kalder hjørnet af malermester Sørensens ejendom byens navle, er det fordi, det året rundt udgjorde samlingsstedet for byens ungdom, dens lærlinge, dens svende, ja for dens borgere i det hele taget. Man stod så godt i læ oppe på den store trappe, der førte til butiksindgangen. Adolf Sørensen var i øvrigt lærer i frihåndstegning, og han var meget populær blandt byens lærlinge. Hvad der blev drøftet af stort og småt på trappen egner sig ikke alt sammen til at komme på tryk, men enhver kan jo tænke sit.

Den næste forretning vil jeg ikke undlade at nævne. Det var byens mindste og mest originale, men en forretning var det. Jeg ved ikke, hvor fiskehandler Beck i grunden havde sin bopæl, men han sad hver dag i årevis ved Nørre-

gades begyndelse på armene af sin trillebør og falbød et par kasser fisk til byens husmødre. Hver dag på samme tid kunne man se fiskehandleren sidde og indtage sin frokost. Den var der ikke stor variation i, idet den bestod af et lille franskbrød, ¼ pund smør samt en pottemål skummetmælk med en slant fløde i - rygende varm lige fra centrifugen. Det eneste bestik, Beck benyttede sig af, var en stor lommekniv. Med den smurte han først brødet, hvorefter han skar en skive af. Sådan må han jo have fundet det mest praktisk.

Sagde man til fiskehandler Beck, at hans fisk var lidt slatne i kødet og røde omkring øjnene, svarede han: »Det ka et paes, de komer lii å er fyver«. - Han gik til Næssund og dyppede kasserne i fjorden.

Først i Nørregade lå smedemester Thomas Larsens forretning. Jeg husker ham som en meget oplyst mand og en god kollega. Det var hos ham, mælkekuskene holdt ind, når de skulle have hestene skoet eller vognene repareret. Thomas Larsen var gift med forpagter og landstingsmand L. K. Kristensens datter. Efter få år solgte de dog forretningen og købte en udstykningsejendom på Djernes Mark. Senere flyttede de til Hundborg, hvor Th. Larsen havde en lille smedie på sine gamle dage. Jeg har besøgt dem flere gange i Hundborg, mens min mor levede. Mor og fru Larsen var nære venner.

Krydser jeg Nørregade, kommer jeg over til smedemesterens genbo, particulier Overgaard. Han ejede huset »Lunbo«, men han kom ellers fra en gård i Odby på Thyholm.

En hjemmeboende datter, musiklærerinde Edel Overgaard, var en meget benyttet underviser. I mange år akkompagnerede hun i øvrigt Hans Bakgaard ved hans koncerter og hjemstavnsfester. Jeg husker hende særdeles godt, da hun på et vist tidspunkt købte tøffelmagerens hus i Bredgade, således at vi blev naboer. Det betød, at hun jævnligt brugte vores tele-

Hjalmar Stauersbøl og Herluf Andersen på historisk byvandring. De sidder foran det hus, P. A. Andersen byggede i 1908, men meget er ændret

Particulier Overgaards hus »Lunbo«. Bag huset knejser vindrosen, som leverede drivkraften til Hurup Jernstøberi og Maskinfabrik. Udenfor Ludvig Klitgaards lysthus var det, fiskehandler Beck sad og solgte fisk. (Egnshistorisk Arkiv)

fon. Til tider tog min kone mod besked, når en eller anden ringede til frøken Overgaard. Var det Hans Bakgaard, der ringede, startede han som regel således: »Hannepige, bette Hannepige, ka do et lii si etter om æ ryll er hjem«. Dette stammer fra ca. 1942 og kan vel betegnes som et lille sidespring, da den øvrige del af min beretning ligger en snes år længere tilbage. Sidst, jeg besøgte musiklærerinden, var i 1975, da hun boede i Nygade. Jeg skulle absolut se hele huset. Hun gik rundt med et stort bundt nøgler og låste døre op foran os, men huskede ikke mindst at låse dem forsvarligt efter os, når rummene var besigtiget. Det virkede lidt mærkeligt på mig, men jeg bemærkede samtidig, at hun vimsede lige så let og adræt af sted, som hun gjorde, da jeg var dreng.

Så er vi ved »Hurup Jernstøberi og Maskinfabrik«, som med sine 40 ansatte var byens største virksomhed. Oprindelig lå virksomheden i Ginnerup, men den blev flyttet til Hurup omkring 1898. Da jeg altid har været meget interesseret i mekanik, husker jeg denne virksomhed meget tydeligt fra mine drengeår og lærlingetid. Her blev lavet vindmotorer, petroleumsmotorer, valseværker, vandværker og meget andet, men mest jernstøbegods. Man handlede med alverdens ting fra olie, tvist og konsistensfedt til remme og tærskeværker. Mange af byens senere mestre er udgået fra denne virksomhed. Det gælder: værkfører Nørgård, som senere selv blev fabrikant i Nørregade, Karl Klausen, Nørregade Maskinværksted, smedemester Kr. Sørensen, Refsbøl, smedemester P. Bjerregaard, Vestbyen, smedemester N. P. Grønkjær, Bredgade, jernhandler J. N. Krabbe, Bredgade. Endelig bør direktør Andersen fra Boddum nævnes.

Som ung svend blev jeg udlånt til firmaet, da der ved Sindrup Vejle skulle opføres en stor klapsejlsvindmotor med vandsnegl. Vindmotoren skulle anvendes ved udtørringen af vejlen, og jeg erindrer, at den kunne løfte 1100 liter i minuttet, men hvor stor løftehøjden var,

husker jeg ikke. Overmontør N. I. Kristoffersen ledede arbejdet. Selv var jeg vist med, fordi jeg havde kørekort, og slet ikke fordi jeg havde begreb om montering af klapsejlsvindmotorer.

Der eksisterede en svendeforening omkring maskinfabrikken. Foreningens navn var Hurup Svendeforening. Den var stiftet i 1909 og kan vel nærmest betegnes som forløberen for en egentlig fagforening.

Hoveddrivkraften på maskinfabrikken leveredes af en stor vindrose. Da elværket oprettedes, suppleredes denne kraft i vindstille perioder med kraft fra en stor elmotor, og endnu senere gik man over til at benytte mange småmotorer.

I Andersens tid gik maskinfabrikken fallit, hvilket fik til følge, at en del af bygningerne blev solgt fra til en afdeling af Chr. Møgelvang i Nykøbing. Denne afdeling havde tidligere haft til huse i Doverodde.

Inden jeg går videre på min vandring gennem Hurup, skal jeg lige indskyde, at jeg skriver efter hukommelsen. Undervejs opdager jeg, at jeg husker mere, end jeg troede muligt. At der kan være små erindringsforskydninger, kan enhver vel forstå, men i hovedtrækkene tør jeg sige, at hvad jeg indtil nu har skrevet, og hvad jeg fortsat skriver, er sandt.

Fra Nørregade går jeg nu atter tilbage til Bredgade, hvor jeg slap den. Herfra vil jeg bevæge mig vestpå. I Bredgade 137, hvor Andelsbanken nu ligger, havde kunstdrejer J. J. Jeppesen sin forretning, hvor han solgte papir- og galanterivarer. Senere overtog snedkermester Kr. Jensen »Tøjsko« butikken, og fra hans tid husker jeg de fine mahognimøbler, som var udstillet, men jeg har aldrig set kunder i forretningen. Senere købte Thøger Andersen ejendommen, og fra da af var der fiskeforretning her.

Herluf Andersen kontaktes daglig af historisk interesserede, når han er ude på sine byvandringer. I dag viser han den berømte mur frem. Til højre ses smedemester Thomas Larsens hus. Han havde beboelse i samme hus. I det hvide hus boede Kristian August Kristensen. I kælderen var der ølbryggeri og hestestald
(Foto: Johs. Wienberg Larsen)

Andre har fortalt mig, at Bredgade 139 blev opført omkring 1892-1893 af doktor Henrik Kjær, som i folkemunde blev kaldt »Gamle Kjær«. Doktor Kjær ejede byens første bil, en tocylindret Renault S 103. Han var min læge til sin død, og jeg satte stor pris på ham.

Hvor Svendsen Radio og Kjeld Søndergård Sko nu bor, havde cigarhandler Damsgård sin forretning, og videre går turen til skomager Jensen, som for øvrigt var bror til tøffelmager Jensen. Jeg husker bedst datteren, som boede hjemme. Hun hed Nicoline og arbejdede i Mejeriudsalget. Hun var altid så fornøjelig og glad.

I den gamle telefoncentral var Frants Larsens kone bestyrerinde, og senere overtog sønnen, Robert Larsen, bestillingen. Sidstnævnte var i øvrigt meget optaget af brevdueflyvning, og lidt af en malerkunstner var han såmænd også. Frants Larsen selv kom egentlig fra Sverige, og jeg mener, han var uddannet stenhugger.

Hvor Chr. Bauns forretning nu er, havde barber Christensen dengang sin salon. Han var en munter mand, men da han døde i en forholdsvis ung alder, drev hans kone forretningen videre sammen med en af svendene, som hun blev gift med. Han hed også Christensen til efternavn.

I Bredgade 149 havde P. N. Pedersen sit Dampbageri. En meget høj trappe førte op til butikken, og under butikken lå selve bageriet. Jeg husker ikke ret meget om P. N. Pedersen selv, men lad det tjene ham til ære, at hans småternede bukser altid så rene og pæne ud.

Min nu afdøde bror, Holger Andersen, overtog forretningen efter P. N. Pedersens enke. Senere kom Holger Andersens søn, Poul Andersen, til, og det er ham, der driver forretningen nu.

Nu kommer vi til Jens Hanckes og sønnen Chr. Hanckes forretning. Jeg kan selvfølgelig ikke huske, hvornår ejendommen er opført, men jeg ved, det er efter 1905. For os børn var det en kolossal forretning at se på, moderne bygning var det helt igennem og med én lejlighed til senior samt én anden til junior. Skønt begge lejligheder var store, blev de ved Jens Hanckes død lavet om til én rigtig stor lejlighed. Selve forretningen bestod af to butikker, en herreekvipering og en manufaktur.

Jeg sidder med en Thylands Adresse Avis foran mig. Datoen er fredag den 27. juni 1913. I en annonce står der:

Symaskiner
fra 32 kr.
5 års garanti.
Hancke og Søn

Der var ikke nævnt noget telefonnummer i annoncen.

Viktor Hancke, også kaldet onkel Viktor, som kom til Hurup fra Vestervig, fik indrettet en lejlighed øverst i ejendommen. Han ejede i øvrigt den Bugatti 1916, som Jens Nielsen senere købte. I bygningens kælder strømmer den gamle å fra Ettrup og Ashøje. Den er at betragte som en overmuret kloak.

I Hanckes bygning blev der tidligt installeret centralvarme med meget svære støbejernsradiatorer. Efter Hurup Vandværks oprettelse i 1909 blev der endvidere indrettet badeværelse med wc.

Chr. Hancke fik meget tidligt bil. Han var Fiat-fan og kørte dagligt en tur i byen. Hr. og fru Hancke var ellers beskedne og velanskrevne mennesker, men de deltog aldrig ret meget i det offentlige liv. Det, hestehandler Hans Hansen, Hurup, foretog sig ved indvielsen af Hanckes forretning, passede nok ikke så godt i stilen. Det fortælles, at den gode hestehandler med sin lommekniv skar sine initialer H-H-H-H i et splinternyt mahognibord.

I Hanckes gård boede malermester Pedersen, og han havde også sit værksted her. Senere flyttede han over i det gamle elektricitetsværk. Jeg husker ham bedst for den gamle Harley Davidson motorcykel, som han havde i mange år.

På den modsatte side af Bredgade byggede læge Vilhelm Kjær sit hus. Han var meget lun og blev kaldt »Den unge Kjær«. Nu ligger Kronborgs farvehandel, hvor Kjær boede.

Hvor Bikuben er nu, boede dengang fotograf Slei, som senere efterfulgtes af S. P. Yde. Han havde vel nok byens mest besynderlige bil. Den var selvfølgelig åben. Til baghjulene var der remtræk uden nogen form for afskærmning. Bilen havde ingen døre. Havde man sat

C. P. Slej, Fotograf,
har aaben hver Dag. Søgnedage til Kl. 7. Søn- og Helligdage til Kl. 2. Reel Garanti for fine og holdbare Billeder.

sig for, at man ville ud at køre i bilen, måtte man kravle over remmene for at komme på plads i bilen. Hvad det var for et bilmærke, aner jeg intet om.

Nu er vi nået til isenkræmmer, træsko- og cykelhandler P. Vestergaard Back. Da han kom i pladsnød, byggede han en etage på den gamle forretning. Tidligere var der konditori på stedet. Efter P. Vestergaard Back overtog broderen Chr. Back forretningen. Den var meget velassorteret.

Hvor Hurup Glarmester- og Kunsthandel nu har til huse, lå dengang Andelsbanken, men den krakkede i 1925, hvorefter direktør Sørensen flyttede til Struer. Her fik han arbejde i Lundgaards kreaturhandel. Over banken var der pensionat drevet af fru Ole Ringgaard. Her spiste en del af byens håndværkere. Jeg ser stadigvæk mekaniker Jens Nielsen for mig. Når han efter middagsmaden kom ud i sin Bugatti, foretog han altid en U-vending på vejen, inden han tøffende fortsatte østpå. Wolle Ringgaard selv var i mange år staldkarl på Missionshotellet og i markedsstaldene. Ringgaard-familien havde tidligere boet i et hus i Skolegade. Wolle talte altid højt og letforståeligt, men jeg husker også, at han kunne råbe ualmindelig højt, når det skulle være.

Det var forresten også her i Bredgade, at N. K. Pedersens Skotøjsfabrik og Skotøjshandel i mange år lå, inden firmaet flyttede til Grønnevej. Men der var nu altså også et lille aftægtshus i gården, og så var der ikke at forglemme lappeskomageren i forhuset, »express Jensen« kaldte man ham. Han kunne hypnotisere folk, mente han, men det kunne han muligvis også.

Fotograf Slej havde en forkærlighed for spændende biler. På billedet ses en Flanders model S ca. 1912. Der kom gadelys i 1904-1905. (Egnshistorisk Arkiv)

Frøknerne Andersen og Overgaards broderiforretning er den næste, vi når til. Var man fastelavnsmandag ude med raslebøsserne, var denne forretning en aldeles sikker indtægtskilde. Når man alle andre steder var blevet spist af med toører, var det en ren svir at inkassere sine tiører i broderiforretningen. Sidenhen overtog Alb. Andersen, Thylands Avis, bygningen, og der blev indrettet trykkeri i gården. Hr. og ikke mindst fru Andersen var hyggelige, beskedne og tiltalende mennesker. De havde en plejesøn, som hed Svend. Vi gik i skole og blev konfirmeret sammen. Svend blev udlært typograf. En anden af reporter Andersens børn, Hilmar Andersen, overtog senere Thylands Avis.

Hvor døgnkiosken nu ligger, havde købmand Anders Madsen sin butik. Nutidens unge vil umuligt kunne forestille sig alle de mulige og umulige høkervarer, der fandtes i denne forretning. Madsen havde en åben Ford fra 1919. Da fru Madsen sad i kørestol, lavede købmand Madsen en kørerampe på siden af bilen, så han kunne få fruen med på søndagstur. Hun sad godt indpakket på bagsædet. Madsen fik også sat et ekstra vindspejl på bagtil, så hun kunne orientere sig.

Næstefter kommer Hj. Lyngbæks boghandel. Jeg kan ikke rigtigt huske, hvornår forretningen blev bygget, men jeg kan svagt erindre, at varelageret blev flyttet til fra den anden side af gaden. Varerne flyttedes fra den forretning, som Kristian »Tøjsko« havde overtaget efter J. J. Jeppesen, og som jeg tidligere har dvælet ved. Hr. Lyngbæk var en meget munter mand, som elskede at spille dilettant, og jeg husker allerbedst, da han spillede med i »Eventyr på Fodrejsen«. Fru Lyngbæk var en frodig og bramfri dame, så parret stod godt til hinanden. I forretningen kunne man få udført fotoarbejde samt få billeder indrammet. Dette tog Ludvig Klitgaards bror sig af. Han blev kaldt

P. Vestergaard Back byggede en etage på, da han kom i pladsnød. J. N. Krabbes hus blev i tyverne omdannet til konditori. Herefter kommer urmager Nørbys forretning, mens huset med de to kviste var afholdshotel. Fortovene i Bredgade blev lagt i 1910. (Egnshistorisk Arkiv)

»Farmix Anton«. Hans værksted lå ovre ved Rolighedsvej. Min bror, Frode, var bydreng for ham, fra han var 10, til han blev 14 år.

I vestenden af boghandler-ejendommen havde cigarhandler Damsgaard sin forretning.

Mellem Lyngbæk og apoteket i Lindeallé lå KFUM og K. Det var også her et sted, at »Trøjborg« boede. Hvad hans rigtige navn var, ved jeg ikke, men jeg ved, at han var pensioneret postbud.

Vi er nu nået til apoteket, som blev bygget i 1916. Apotekeren hed Arden. Han var gift med en søster til forfatterne Johannes V. Jensen og Thit Jensen. Ardens to børn var lidt ældre end jeg. Mens vi andre børn var opdraget til, at vi skulle rette os ind efter andre, var apotekerbørnene temmelig voldsomme og uregerlige. Det var ikke altid lige behageligt at overvære deres gale streger, men livligt gik det til, hvor de viste sig.

Efter apoteket når vi til skræddermester P. A. Sørensen og fru Elses forretning. Det var et livligt sted med mange svende, lærlinge og syersker på værkstedet. Herfra udgik flere af fagets senere mestre, blandt hvilke navne som Valdemar Kirkensgaard og Niels Nielsen falder mig ind. Blandt syerskerne husker jeg den store Johanne, men hvad hun hed til efternavn, ved jeg ikke. Sønnen, Marinus Sørensen, overtog senere forretningen, som han på et vist tidspunkt flyttede over på den anden side af gaden.

Urmager Lauritsen og skomager Bjerregaard er de næste, vi skal besøge. Deres huse er vist begge bygget i 1913-1915, og de kan vel bedst betegnes som tvillingehuse. At urmager Lauritsen flere år forinden havde åbnet sin første forretning på den anden side af gaden, bør vel lige nævnes i forbifarten.

Før tvillingehuset blev bygget, lå der på byggegrunden et lille hus. Nogen har fortalt mig, at dette lille hus har tilhørt en Chr. Spillemand. Dette lille hus blev flyttet i hel tilstand og placeret i Bredgade 74 i nærheden af mit hjem. Her brugte Frederik Boll det som malerværksted. Det var i øvrigt et smukt lille hus, som stod der i mange år, ja selv den dag i dag er der rester tilbage af det. Disse bruges til garage. Urmagerforretningen derimod, den ligger fortsat, hvor den længe har ligget, men nu er det anden og tredie generation, der står bag disken.

Skomager Jens Bjerregaard var en meget munter mand med et stort smil på. Her var alt, hvad man kunne ønske sig at finde i en skotøjsforretning, og det var da også her, vi fik vore sko forsålede. Hans kone var meget gæstfri. Jeg kom af og til i hjemmet for at spille toøres mausel med sønnen, Niels. Engang var jernhandler I. N. Krabbe også med til at spille. Han ville absolut spille på 25 øre, hvilket vi da også gik med til. Sandelig om ikke vi vandt flere kroner fra Krabbe, ikke fordi vi var de klogeste, men vores forsigtighed blev afgørende, mens han tabte på lidt for kække udspil.

Kan læseren i øvrigt huske Bjerregaard fra tidligere? Det var ham, der tog hatten af for Vilhelm Nørbys benzintank.

Engelsk Beklædningsmagasins indehavere, M. Pedersen, i daglig tale »Engelsk-Pedersen«, og »fru Engelsk-Pedersen«, var hyggelige og fornøjelige. De kom en del i mit hjem. Min bror, Børge, var en tid bydreng for fru Peder-

Første automobil der blev indregistreret i Hurup. Ejeren var fotograf C. Slej. Bilen var sikkert en ombygget piccolo. Den var Luftkølet.
(Egnshistorisk Arkiv)

sen i køkkenet. Hun blev meget gammel og besøgte af og til min mor, så længe hun levede.

Så er det brugsforeningen, vi er nået til. Den havde to afdelinger. I afdeling A handledes kolonial og lingeri, mens der i afdeling B handledes brændsel, kul, korn og foderstoffer. Jeg husker ganske tydeligt den helt gamle brugs. Den var tækket med tjæret tagpap og set med nutidens øjne, må den betegnes som gammeldags. Fra loftet hang det med gryder,

Sygepleieartikler
aaaaom:
Luftpuder, Bækkener, Sprøjter, Læge-Thermometre, Brokbaand, Forbindsstoffer, Vat, Tjærejute, Udskylningsapparater, Sengeunderlag m. m.
Stort Lager af Pattehætter.
Hurup Materialhandel,
Vilh. Nørby.

pander, kedler, flagermuslygter, og hvad ved jeg.

Uddeleren i afdeling A hed Niels Nielsen, mens afdeling B's uddeler hed Salomon Sørensen. Under uddelernes kommando var der mange kommis'er, lærlinge, gårdskarle og kuske. En gammel kusk, som hed Søren Møller, tilbragte hele sit voksenliv i afdeling B. I nyere tid er den gamle afdeling A afløst af en ny brugsforening, men afdeling B er blevet til DLG.

Vilhelm Nørbys forretning var den næste. Her kunne man altid købe friskbrændt kaffe, idet Nørby havde risteri i gården. I min drengetid kunne man ligeledes købe rom i løs vægt for 50 øre pr. pægl.

Isenkræmmer Resting var gift med Vilhelm Nørbys datter, Elin. Lokalerne, som Resting brugte til sin isenkræmmerforretning, havde han lejet af Nørby. Resting havde ikke forretningen i ret mange år. Egentlig var jeg jævnaldrende med Elin, men da jeg 45 år efter forretningsophøret traf fru Elin Resting, sagde hun sgu De og hr. Andersen til mig. Det studsede jeg noget over.

Hermed vil jeg mene, at vi er kommet en tur Bredgade rundt på forsiden, men der er selvfølgelig også en bagside og en del sidegader med mange interessante og særprægede personer, og vestbyen skal da heller ikke glemmes. Om alt dette vil jeg fortælle senere.

Nej. - Lad mig lige slutte dette års vandring med at smutte en tur op på Parcelvej, hvor K. P. Holst og frue, Kirstine Holst, boede. Da de kom til Hurup, blev han tjener, mens hun blev kokkepige på Hurup Kro, som havde Carl Thonsgård som kromand.

Holst blev senere fiskehandler. Som sådan blev han en kendt skikkelse med trillebør og et par kasser friske fisk...

Fru Holst selv. Hun var byens legendariske kogekone af den gode gamle slags. Folk beskyldte hende for at være galsindet, meget galsindet endda, men det mener jeg slet ikke,

Diplom, tildelt Th. Sabroes systue 1908. Hænger i »Det Aktuelle Hjørne«

Dette smukke hus blev bygget ca. 1880 af kreditforeningsdirektør og tømrermester Hans Jensen. Han boede her og havde stort værksted bag bygningen. (Egnshistorisk Arkiv)

hun var. Hun var måske nok lidt højttalende med mange små trumfer og en enkelt stor ind imellem. Galsindet var hun absolut ikke, men lad mig kalde hende udiplomatisk, når det tog hende. Hun gik lige på uden omsvøb. Man skulle aldrig spørge forsigtigt: »Tror De, De kan lave en ganske almindelig ret...«. Gjorde man det alligevel ved en fejltagelse, ville hun prompte svare: »Når de kongelige kan spise det, så kan Deres gæster (fanneme) også«. Hun lavede første klasses mad, men krævede forinden prima råvarer. Total afholdskvinde var hun ikke. Ja, når hun skulle lave forloren skildpadde, mente hun, at retten krævede mindst én hel flaske sherry af bedste kvalitet. Intet blev levnet, men god mad kræver gode råvarer.

Min kone fulgte i mange år med fru Holst rundt til »bojlerne«, idet hun vaskede op og gik til hånde ved madlavningen. Fru Holst har nu alligevel nok givet en smitte videre, for min kone gik senere i gang med at drive pensionat og fortsatte med det i 30 år.

Mange medhjælpere anså fru Holst for at være en drage, men det gjorde vi andre ikke, for vi kendte hende jo. Hans Bakgård ville uden tvivl kalde hende en stolt svane, og det var i grunden slet ikke helt ved siden af.

Fru Holst kunne aldrig drømme om at tage en bid mad med hjem. En tid var min kones søster ung pige i et herskabshus her i byen (ja, ja, i det hus havde man skam kammerjunker og det hele). Fru Holst kom også i dette hus, da hun en gang skulle lave maden til et stort selskab. En kone udefra hjalp til. Sidstnævnte var sig selv nærmest og bad så mindelig, om hun ikke måtte få vingerne fra de slagtede høns med hjem. Det gik fru Holst med til. -Da maden blev taget af bordet, tog fru Holst også de afgnavede ben og puttede dem i posen med en bemærkning om, at ville konen have det gode, så skulle hun (sgu) også have det dårlige med. - Den unge pige og fru Holst ikke bare grinede og morede sig, nej! de *hvinede* i vilden sky. Sådan var fru Holst.

Cirkus i by! - Cirkus i by!
- Noget om Cirkus Miehe -

Uddrag fra mine erindringer om folk og om Ydby
af Charles Nielsen, Brendgårdsvej 15, Ydby

På det centrale høje punkt, tæt ved landevejen og Dovervej, lå møller Mads Møller Madsens mølle og drejede knirkende rundt for vinden, gruttende de omkringliggende bønders solgyldne, sunde kornafgrøder. Øst for møllen, i ly og læ bag bakkerne, havde Cirkus Miehe deres landbrug og vinterkvarter, og det er deres historie jeg vil forsøge at beskrive i korte træk, efter hvad jeg har læst, hørt og selv oplevet.

- At det blev i Ydby, de slog sig ned, beror på den tilfældighed, at Heinrich og hans kone Johanne med deres lille musiker og cirkustrup gjorde holdt for natten på Ydby gamle kro, hvor Schultz over et krus øl eller to kom i handel med en herboende om et gammelt hus med et mindre jordtilliggende, som han købte ubeset og betalte kontant, til sælgers og de tilstedeværendes store forbløffelse.

Tipoldemor - Johanne Schultz

Da Johanne hørte om huskøbet, blev hun overrasket og glad, men kneb til gengæld en lille tåre, da hun så den lille usle rønne. Men med købet havde de nu stråtækt tag over hovedet for dem selv og deres trup og dermed et fast tilholdssted, hvorfra de tog rundt til markedspladser, kroer og større gårde for at tjene til dagen og vejen med deres musik og øvrige optræden.

Med i truppen havde Heinrich og Johanne Schultz artisten og musikeren August Christian Heinrich Miehe, der forelskede sig i og giftede sig med deres datter, Louise Schultz, som gavmildt skænkede ham ikke mindre end 19 små artister, hvoraf de mistede 10 som små. Men trods de mange børn havde de alligevel hjerte og husrum til at tage et plejebarn.

Efter ægteskabet boede Miehe og Louise en tid hos hendes forældre, men med den hastigt voksende børneflok blev kårene snart for trange, så Miehe og Louise var derfor nødsaget til at bygge selv. Huset, de byggede, blev Miehefamiliens faste tilholdssted, indtil det brændte ned til grunden en septemberdag i 1927. Den lille »Rødhætte« med stråtaget er bygget på noget af tomten og minder om stedet, hvor huset lå. Efter branden blev den nuværende villa majestætisk placeret på bakkens top.

Den førstefødte af Louise og Miehes 19 børn var Dorothea Vilhelmine Karoline Miehe, der kom til verden i 1868 hos sognefogeden i Harridslev, mens de var på rejse ned gennem Jylland. Pigen blev den senere så berømte cirkusdronning - Dora Miehe Pfänner.

Foruden Dora blev broderen August Miehe også en kendt og elsket skikkelse i manegen på grund af sine eventyrligt morsomme replikker og klovnerier. Men den mest kendte blev nu nok plejesønnen Harald Miehe Madsen, der efter karrieren i manegen sammen med August dannede par med Carl Schenstrøm som Fyrtårnet og Bivognen. Herefter flimrede de to på

Louise Miehe

Heinrich Miehe

Dora Miehe Pfänner

stumfilmslærredet i alle landets biografer i tyverne og langt ind i trediverne til megen glæde for såvel børn som voksne.

Som 26-årig blev Dora Miehe ægteviet i Ydby kirke den 20. marts 1894 til den 15 år ældre fraskilte nordmand, kunstberider Charles Vilhelm Imker, der døde efter kun to års ægteskab og ligger begravet på Ydby kirkegård. I det korte ægteskab fødte Dora foruden en dreng, der døde som lille, også en pige, der i dåben blev navngivet Louise Isabella Vilhelmine Imker, og det er igennem hende og hendes børn, jeg hovedsageligt har mit kendskab til Cirkus Miehe.

Som tiden gik, og sårene lægtes efter barnets og mandens død, giftede Dora sig så med reckakrobaten August Louis Hermann Pfänner. Og det blev de to, Doras far, Heinrich Miehe, overdrog at føre cirkusforetagendet videre, da han på grund af svigtende helbred slog sig ned som kromand i Rold. Men trods alt rullede det varme cirkusblod stadigvæk i den gamle Miehes årer, så i 1912 lod han opføre et ridehus i kroens umiddelbare nærhed, hvor hans børn og svigerbørn kunne træne.

Det blev en stakket glæde, for i 1915 døde han, og tre år efter i 1918 solgte hans enke, Louise Miehe, kroen og flyttede til Arden, hvor to af deres døtre boede, så ret beset var Rold nu ude af billedet. Dora og Pfänner havde gennem tiden købt mere og mere jord til cirkusgården, som de på intet tidspunkt havde forladt. I 1921 opførte de så ridehuset her i Ydby, i samme stil som det står i dag.

At børn ikke er en hindring, som det ofte rørende står at læse i ægteskabsannoncerne, ser ud til at have haft gyldighed for såvel Miehe som svigersønnen Pfänner med henholdsvis 19 og 11 af slagsen. Iberegnet de to børn fra Doras ægteskab med Imker fødte hun i alt 13, hvoraf 8 døde som små og kun følgende fem levede: Louise Imker, Eugen Pfänner, Virginia Pfänner, Thyra Pfänner og Svend Pfänner. Set med mine øjne må det langt fra have været en let sag at farte land og rige rundt med mave og en snarlig fødsel hængende over hovedet, når samtidig publikum forventede at se den smukke cirkusdronning fremføre sit nummer i manegen. Så korsettet har sikkert aften efter aften fået en ekstra tand i en sådan situation for på den måde at holde så nogenlunde styr på formerne.

Efter fødslen blev barnet i de fleste tilfælde sat i pleje tre til fire år. Derfor var hyppige besøg hos plejeforældrene nødvendige, hvis ikke kontakten til den lille skulle gå helt fløjten. For Svend Pfänners vedkommende blev det hos graverfamilien i Rold, han tilbragte de første leveår. Men alting får jo ende, således også Svends tid i Rold, for en skønne dag kom Dora og Pfänner for at hente deres lille Svend hjem igen. Afskedens time var svær med skiftevis gråd og tænders gnidsel fra såvel plejemor som Svend. Langt om længe lykkedes det ved hjælp

af gode gaver og talemåder at overbevise ham om det betimelige i at følge med mamma og pappa hjem til den eventyrlige cirkusgård. Vel ankommet til Ydby forklarede Dora igen og igen drengen, at først nu var han hjemme, hjemme i sit rigtige hjem, hos sine rigtige forældre, hvor han efterhånden skulle oplæres til at blive en stor og dygtig artist, der en dag skulle svinge sig let og elegant i trapezen under cirkuskuplens tag til publikums jubel og klapsalver.

Endelig så det ud som lille Svend var med på de strålende ideer, og alt syntes såre godt, indtil han søvnig, træt og grædende erklærede: »Jamen, så væl æ osse hjæm te mi riti muer ijæn«. Men Svend kom ikke hjem igen til den, han mente, var hans rigtige mor, for han var og blev et manegens barn som hans familie og fire søskende før ham. Foruden den daglige træning skulle cirkusbørn som alle andre også i skole. Men da de her lå under for evige drilleri-er, endte det med, at Pfänner ansatte en hjemmelærer ved navn Rasmus, til at tage sig af børnenes boglige lærdom i vinterhalvåret, hvorimod undervisningen i sommerhalvåret, når cirkus var på rejse, foregik hist og pist, hvor de kom frem. Det var en form for skolegang, der selvfølgelig ikke var tilfredsstillende, hverken for børn eller skole.

For Dora og Pfänner gik årene med skiftevis gode og dårlige sæsoner, store penge og små penge, glæder og sorger, som livets tilskikkelser nu engang former det. At cirkuslivets tilskikkelser er hårdt for både børn og voksne, kan en og anden måske betvivle, men tro endelig ikke, det er nær så romantisk, som det tager sig ud for publikum, når pailletterne glimter og glitrer i projektørernes skarpe lyskegle, for hvad der end sker og kommer, skal spillet i manegen gå videre, som om intet er hændt.

Efter en lammelse tilbragte August Louis Hermann Pfänner de sidste år i rullestof. Han døde i 1922 og blev som Doras første mand Charles Vilhelm Imker gravsat på familiegravstedet i Ydby.

Nu stod Dora Miehe Pfänner så som eneher-

Foran verandaen på Miehernes gamle beboelse.
Set fra venstre: Virginia Pfänner, Svend Pfänner, Thyra Pfänner, Louise Imker, Hermann Pfänner, Dora Miehe Pfänner, ukendt, Rasmus, Juliane (min mor). De to sidste ukendte

sker over det gamle cirkusdynasti, indtil Heinrich Kolzer blev hendes meddirektør og livsledsager - og hans dygtighed og indsigt fik stor indflydelse på Cirkus Miehes videre fremgang og succes. Men trods alt havde Dora stadigvæk hånd i hanke med udviklingen.

Her, hvor vi er nået hen til et sted omkring 1925, begyndte livets mangfoldighed at indprente sig så stærkt i min unge og ubesmittede bevidsthed, at jeg i de allermindste detaljer, nu mere end 60 år efter, sidder inde med et uudsletteligt indtryk af et møde med cirkusfolkets børn. Denne fantastiske hukommelse undrer mig i dag, hvor jeg dårligt nok kan huske til aften, hvad der blev fortalt mig til morgen. Episoden er i én akt og udspilles på Dovervejen, da den endnu var gruset, hullet og støvende. Mor og jeg er på søndagsvisit hos fru Pfänners ældste datter, Louise. Det er sommer med bagende varme og høj sol. Louise hysser irriteret på en skrigende unge, hun har med i barnevogn. Jeg følger tæt trop med mor, usikker og ilde berørt ved den fremmede situation. I Louises kølvand, nærmest hængende i de lange skørter, halser to små sortkrøllede purke afsted, alt mens de uafbrudt tudende råber så højt, de kan: »Mamma - mamma - mamma - mamm-a-a«

Her gik så jeg, lille enfoldige jeg, der kun talte dansk, og ikke i min vildeste fantasi kunne forestille mig, at der i verden og vor by fandtes skabninger, der talte andet. Derfor forstod jeg klart og tydeligt, at de to små krøltoppe var skrupsultne og skreg om mad. Ligeledes var jeg ganske sikker på, det var af sult, den lille i barnevognen skreg så guds-jammerligt højt og længe. At børnene så til gengæld legetøjsmæssigt var meget begunstiget i forhold til mig, så jeg klart og tydeligt, og havde jeg fået valget mellem legetøj og sult, ville jeg være stedt i et grumme vanskeligt dilemma.

Den store økonomiske katastrofe for Mieherne indtraf en septemberdag i 1927, da deres beboelse med alt indboet brændte. Efter sigende var intet forsikret, så det har været noget af en barsk omgang at få den nuværende villa på bakkens top bygget så flot, som den var og er. Sensationelt var det, at huset blev forsynet med elektricitet fra eget elværk, og at der blev installeret noget så avanceret som centralvarmeanlæg med køkkenets store komfur som varmekilde. Oppe på kvisten, med en storslået udsigt over cirkusgårdens beplantninger og agre, havde fru Dora sit eget private, store, lyse soveværelse med et fritstående hvidemaljeret støbejernsbadekar båret af rokokkoagtige løvefødder. Ved badeceromonien skete det tit, at ét af børnebørnene blev tilkaldt for med en trærulle at massere bedstemor, til gavn for blodomløbet og ave af eventuelt overflødige pund.

I viktualiekælderen var der et lager af alskens konserves i dåser og glas, som ingen, der ikke selv har set det, kan forestille sig. Hertil kom så Kolzers forsyninger til huset af røgvarer fra eget røgeri. Så deres mangeårige kogejomfru, Maren Falch, manglede aldrig noget til et måltid mad, selv om der pludselig stod et dusin uventede gæster i huset. For på det tidspunkt var der ikke en kæft, der skreg af sult på cirkusgården, og ej heller nogen, der tørstede.

Vest for villaen, godt skjult mellem granerne, lå der et meget langt halvtag, der husede en del af vognparken. Ligeledes var der nede ved Dovervej et par vognporte til samme formål. Ude i det fri stod der to gamle Renault lastvogne med kædetræk og massive gummiringe. Det var vogne, der stammede fra første verdenskrigs overskudslagre af trist isenkram.

Efter anden verdenskrig købte de en af tyskernes efterladte træbarakker, og fundamentet viser endnu i dag dens beliggenhed tæt ved ridehuset. Landbrugets staldbygninger er forlængst sløjfet, hvorimod beboelsen til bestyrerparret står endnu i god stand. Det er blevet mig fortalt, at Damianus Kappel og hans kone, Kristine, var bestyrerpar på landbrugsejendommen før Anton og Alma, der var der i min tid.

Som på andre landbrug af en vis størrelse og med respekt for sig selv var der selvfølgelig også en tjenestedreng på cirkusgården i sommerhalvåret. Det var vist noget af et privilegium at få den plads. Det regnedes som lidt finere end på en ganske almindelig bondegård, og der var da også drenge, der efter mindre end en sommerstid talte et mere byagtigt sprog. Hvorfra

det så end kom, kom det ikke fra Anton og Alma.

I ridehuset havde staldkarlene deres sove- og opholdsrum. Ligeledes var der to små toetagers lejligheder, hvoraf den ene var beboelse for Thyra Pfänner og Alfons Cosmy, og den anden for deres mangeårige staldmester, Max Gøtsch, og hans svenskfødte frue, der for øvrigt gav undervisning i klaverspil om vinteren. De tre elefanter havde også deres plads i ridehuset. De stod lige inden for hovedindgangen, med læder og lænke om benene, vuggende fra side til side. De tog altid venligt imod de besøgende, nysgerrigt søgende med snablerne dybt nede i de forbipasserendes lommer efter en eventuel godbid. Midt i ridehuset, mellem soverum, lejligheder og elefanter, stod pisten og dannede manege for mennesker og dyr, der med savsmuldet piskende om ørerne trænede på nye numre til den kommende sæson.

I tilknytning til ridehuset lå stalden, der husede heste, zebraer, kameler, dromedarer, lamaer, bisonokse, og hvad der ellers var af sjældne dyr. Længst tilbage gik der tre grise i en sti og gryntede veltilfredse. De to kom daglig til træning, den ene i ambulancekørslens kunst, den anden som en slags sygemedhjælper, og det undrede mig dengang, og det gør det stadigvæk, at det kunne lade sig gøre at lære de to dumme svin noget som helst. Men det lader sig også kun gøre, fordi en dressørs tålmodighed rækker ud over alle grænser. Det tredie svin var sikkert ikke en døjt dummere end de to andre, men fra naturens hånd og lune var det blevet behæftet med et ekstra ben, der hang og dinglede dumt og umotiveret ned fra dyrets skulderblad. Så for det fembenede svin kom det gamle ord til at passe: »at intet er så galt, at det ikke er godt for noget«, idet det slap for den daglige træning, da svinet i sig selv var en sensation. Måske har dyret endda i dets svinagtige tankegang ynket de to medsvin, at de aldrig i livet opnåede fordelene, det gav med et sådant ekstra ben.

Når foråret holdt sit indtog, og vejret artede sig godt, kom de mest medgørlige dyr på græs i en indhegning, der bestod af svære bambusstammer. Her gik de tunge og fredeligt sam-

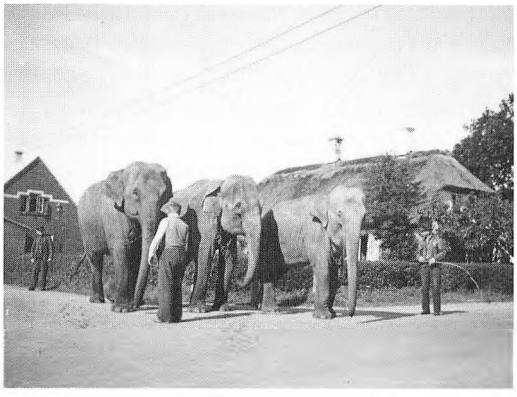

Elefanter på vej fra stationen. I baggrunden »Det gule palæ« i Ydby

men og nød livet og græsset, men i vore øjne så de helt forkerte ud på marken her i Ydby.

Det var ikke kun dyrene, der sprang ud om foråret. Nej, det var som om, alt og alle vågnede op til et nyt liv på cirkusgården, for nu var det tid til at få sejldug, spraglede dragter og gevanter hængt til tørre og luftning i den varme og livgivende sol. Selv Leinert, der havde en rygskade efter en forfejlet landing i nettet, gik cigaretrygende og duknakket omkring ved den overdimensionerede kanon, som han hver eneste aften i den kommende sæson skulle fyres ud af, for derefter at lande sikkert og uskadt i nettet.

Sådan arbejdede alle, unge og gamle, udendøre, når vejrliget tillod det, søndag, mandag, skærtorsdag og langfredag, for dagenes navne og betydning spillede ingen rolle for cirkusfolket. Det gjorde ene og alene vejret, nu hvor alle vogne og andet cirkusgeråd skulle af hus for at friskes op eller males i Cirkus Miehes knaldrøde og gule farver før premieredagen, der traditionen tro var anden påskedag.

Da sæsonen gik på hæld i 1945, blev fru Dora Miehe Pfänner alvorligt syg, mens cirkus lå i Thisted. Efter eget ønske og forlangende blev hun kørt hjem til Ydby, hvor hun døde på Cirkusgården den 29. august, 77 år gammel. Sikkert godt hjulpet af den aldrende Kolzer blev det gamle, velrenommerede cirkus ført videre af fru Pfänners tre børn, Eugen, Virginia og Thyra Pfänner. I 1955 døde Heinrich Kolzer, 81 år gammel, og kun tre år efter, i 1958, kørte den gamle Cirkus Miehe i hi for sidste gang.

Efter ca. 100 år i Ydby var det nu for evigt og altid slut med cirkus i byen. Herefter kom Cirkusgården, og hvad dertil hørte, på fremmede hænder. Kostbare ting og effekter blev solgt på en auktion, der stod på i flere dage. Endnu i 1989 står husene velholdte tilbage, men gøglerne og deres farvestrålende liv er forsvundet for stedse. Kun deres aske er tilbage, hensat i gravhøjen nordøst for Cirkusgården, hvor den vil stå til opstandelsens skønne og nye morgen.

Som nævnt stammer mit kendskab til cirkusfamilien først og fremmest fra min mor, Juliane Marie Johannesens, nære og livslange venskab med fru Pfänners ældste datter, Louise Isabella Imker. Kontrasten mellem en syerske og en ballet- og linedanserinde kan godt forekomme at være stor, men venskabet mellem dem havde måske udspring i, at de hver især havde et barn før ægteskabet, hvilket var en grumme forseelse i de tider. For tro endelig ikke, at fru Pfänner har set med blide øjne på datterens før-ægteskabelige besvangring, og for mors vedkommende har min bedstemor, væversken Sine Kås, nede i det ludfattige lille hedehus sikkert heller ikke været ovenud begejstret.

Louise Vogelbein

Det er mindre end lidt, mor har fortalt mig om sin tid som tjenestepige og syerske hos Mieherne, og måske begrundes det i, at mine forældre i min allertidligste barndom søgte Indre Mission Samfund, hvor man jo ikke i første række diskuterede forlystelsesbranchen, men tværtimod forsøgte at forsage denne verdens mange syndige glæder og fornøjelser. Det var ukristelige ting som kortspil, nydelse af alkoholiske drikke, dans, biografbesøg og så videre. Men forstod jeg det ret, var det værste af alt det skrøbelige køds lyster, som djævelen og alle hans engle snu, smukt og fristende præsenterede menneskenes børn for gennem kvindekønnets skønne former og farver. Derfor undrede det mig, at cirkusbesøg aldrig figurerede på forbudstavlen hjemme hos os som usømmelige, syndige forlystelser. For mere sikkert end den gode pastor Christensens amen i kirken, overværede vi altid Miehernes forestilling i Hurup eller Thisted. Billetterne leverede Louise altid i god tid og ikke at forglemme gratis, og hvor vi senere som voksne kom frem i landet, og Mieherne gav forestilling, nød vi stadig den samme gunst at komme ind på fribillet. Så for os børn var mors venskab med Louise af allerstørste betydning.

Da farmaceut og domptør, senere Miehes mangeårige forretningsfører, Heinrich Hugo Carl Vogelbein, indgik ægteskab med Louise Isabella Vilhelmine Imker, hindrede børnefødsler efterhånden hende i at farte landet rundt og optræde i manegen. Derfor var hun i en årrække hjemme, hvor de efterhånden havde fået købt et større stykke jord og bygget egen villa. Dygtig som hun var, gik hun i gang med både sandgravning og biavl. Rugemaskiner, der på det tidspunkt var noget nyt, tog hun også op, og det endte da også med, at rugeriet blev til et større hønseri. Bag dyrevæv og rønnetræer skød hønsegårde og -huse op på rad og række til fjerkræ af alle tænkelige og utænkelige slags. På en ø midt i en gravet dam knejsede der snart et kombineret gåse-, ande- og duehus til fuldendelse af idyllen. Som tiden gik blev denne mini-zoologiske have et yndet og besøgt udflugtsmål for såvel udenbys som Ydby borgere. Husker jeg ret, var entreen 25 øre, og så fulgte programmet vistnok med i

Familien Vogelbeins villa

samme pris. Men lige før udgangen blev de mere velhavende igen lettet for kapital, fristet af en papagtig vaffel fyldt med Louises gule, søde, hjemmelavede is, i prisklassen fem og ti øre. Råisen leverede ande- og gåsedammen om vinteren, hvor den blev hugget løs og opbevaret i et rum, der var muret ind i bakkeskråningen. Her blev den så stablet og overdækket med fjordtang som isolation mod sommerens varme. Rummet blev senere taget i brug til kartofler og grøntsager.

Teltarbejdere og staldkarle, også kaldet for knyster, har cirkus haft mange af i årenes løb, men det var kun de færreste, der var brug for om vinteren i Ydby. Henry Karlsen var dog en undtagelse, for gennem mange år boede han uden for cirkussæsonen hos Vogelbein, hvor han gik til hånde med alt forefaldende arbejde. Ved gennemgang af billedmaterialet til Miehe-udstillingen stødte jeg på et billede af Karlsens søster og et medfølgende brev fra hende, hvor moderen i et hjørne havde tilføjet: »Henry, kunne du ikke sende mig et par ord engang imellem. Det er så sjældent, jeg hører fra dig«. Det fik mig vemodigt til at tænke på, hvor grueligt vi skal vogte os for at have for travlt her i livet for til sidst at opdage, at det måske var det forkerte, vi havde travlt med. At Karlsen gennem de mange år, han rejste med cirkus, fik et indgående kendskab til dyrenes psyke, kan der ikke herske tvivl om. Det måtte Bernt Vogelbein sande den dag, han gav sin jagthund en god gammeldags skældud med ordvalg som: dumme svin, køter og hvad der var endnu værre. Men det værste for Bernt var, at Karlsen hørte det, og på sin rolige måde sagde: »Bie-rnt såen mo do faj-itse int sæj te æn hund«. Og i den udtalelse ligger der måske mere sandhed, end vi almindeligvis forstår. Karlsen var også noget af en kunstner. Det var ham, der lavede savsmuldsudsmykningen i manegen som pynt ved særlig festlige lejligheder.

Efter forretningsfører Henrik Vogelbeins død i 1941 rejste fru Louise Vogelbein igen en tid med cirkus, indtil hun en dag tilfældigt faldt over en annonce i Jyllands-Posten med et rejseklart tivoli, der var til salg, som hun købte og omdøbte til Thylands Tivoli. Med det køb var hun stadig i sit rette es på hjul og rejse, til døden indhentede hende i efteråret 1962, kun 67 år gammel. Selv om tivoli dufter af cirkus,

kunne det aldrig give byens børn samme spændende oplevelser, som når den gamle Cirkus Miehe drog af hus eller kom hjem, og de tungtlastede vogne rullede larmende gennem byen i et par dage til og fra stationen, hvor der var lavet en speciel laste- og losserampe til formålet. Mest beundring stod der nok om de to knyster, der havde mod og mandshjerte til at turde trække bisonoksen mellem sig. Selv om de havde et godt greb i rebene, der var fastgjort til en solid messingring i det store frygtindgydende dyrs næse, så for os var de to modige knyster helte af samme format, som James Bond er det i dag for nutidens knægte.

Her skulle jeg måske slutte min beretning om Cirkus Miehe, men for mig er der især én af fru Vogelbeins børn, jeg ikke så let kommer uden om, og det er Hans Børge Vogelbein. Som skik og brug var så sent som i trediverne, kom han som andre uvorne og/eller fattige drenge ud på landet at tjene i sommerhalvåret. En plads på landet passede fint ind i systemet, når nu hans mor var på rejse med cirkus. På den måde kom han så som en selvfølgelighed i en slags pleje hjemme hos os et par somre eller tre. For selv om han var ude at tjene, skulle der alligevel holdes lidt justits med ham på fridage og søndage tøjmæssigt, og hvad der nu ellers kunne være.

Hans Børge Vogelbein som konfirmand

Hans Børge var en skide knægt, og samme prædikat var af ukendte årsager blevet hæftet på mig. Så i det lys eller mørke skulle vi kunne gå fint i spænd. Vore hovedinteresser var på det tidspunkt også de samme og gik fra luftbøsse over salonriffel til gamle, opslidte, livsfarlige jagtgeværer. Jagtområdet var i første omgang Vogelbeins lille areal med lidt beplantning og mark, men da det grænsede op til Cirkusgården, tog vi det ikke så nøje, om vi befandt os på den ene eller anden side af skellet. Det blev da også på den forkerte side, Hans Børge skød sin første hare, og det var i vore øjne en kleppert, der føltes både større og tungere, end harer gjorde i almindelighed. Efter jagtens forskrifter og alle kunstens regler blev den hængt til modning på mors varme loft. Her blev den taget i øjesyn fra alle vinkler og kanter og meget beundret af de indbudte. Kun Egon, der ikke interesserede sig en døjt for jagt eller harer, bemærkede henkastet i forbifarten, at det eneste sjældne, han kunne se ved den hare, var, at den lignede Græsbøl. Og mange gange i tidens løb har vi moret os kosteligt, når vi mindedes den dag, Hans Børge skød Græsbøl.

Harald Schultz, der var Louises før-ægteskabelige søn, var den eneste af hendes børn, der blev egentlig artist - med speciale i akrobatik på hesteryg. Vilhelm Imker Vogelbein var den næstældste, og med en uddannelse som mekaniker rejste han i den egenskab både med cirkus og senere med sin mors tivoli. Hans Børge Vogelbein kom som nummer tre af de fem drenge, efterfulgt af Martin Heinrich Imker Vogelbein, der i sin tidligste ungdom for en kortere tid rejste med cirkus, hvor han medvirkede i et klovnenummer. Senere købte han en biograf, selvfølgelig ikke en stationær, men en rejsebiograf. Den yngste, Bernt Heinrich Vogelbein, har så vidt mig bekendt aldrig optrådt i cirkus-sammenhæng. Derimod rejste han med sin mors tivoli, til det blev solgt til en af deres medarbejdere. Senere forsøgte han sig med et ålerøgeri, men det var der jo hverken cirkus, tivoli eller rejse i, og det var sikkert hovedsageligt af den grund, han opgav det, for hans røgede ål var der intet i vejen med.

Men for at få sluttet beretningen om Cirkus

Miehe på behørig og rette måde, må jeg igen tilbage til Hans Børge Vogelbein.

Det skete engang i trediverne, at Missionsforbundet slog deres lille telt op lige ud for vore vinduer på det stykke jord, der dengang var Søren Slots kartoffelmark. Over indgangen hang der et træskilt med følgende tekst: »Møde i aften klokken 8. A. Byg taler. Alle er velkommen«

På grund af det cirkusagtige med telt og strengeorkester virkede arrangementet sikkert kendt og tiltrækkende på Hans Børge, og når mor uden al tvivl har anbefalet ham møderne, hvorfor skulle han så gå af vejen for en enkelt aften under teltdugen. Men det blev til mere en én aften, Hans Børge søgte dette ydmyge sted, for aften efter aften ugen ud mødte han troligt frem, til Missionsforbundet hev teltpælene op for at søge andre græsgange. Nu stod A. Byg ikke som taler hver aften. Der var også andre missionærer, blandt andet en vældig rar mand, der hed Ramild. Han havde da også

Fru Vogelbein med børnene Hans Børge, Vilhelm og Martin

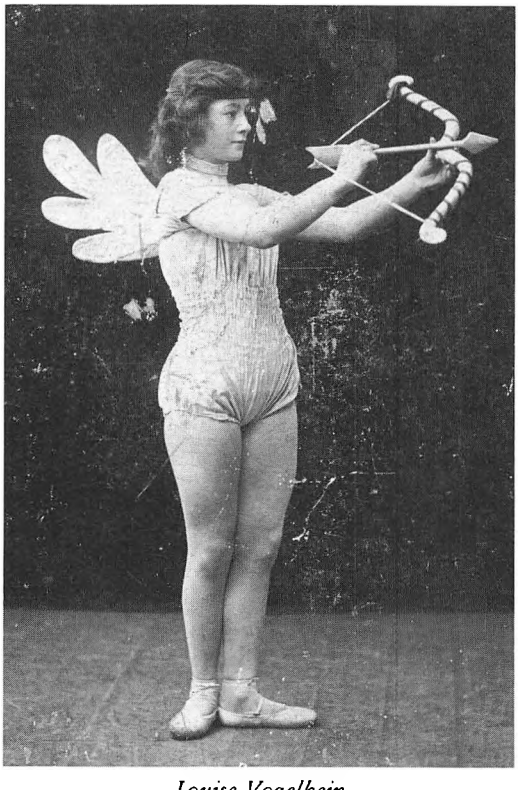

Louise Vogelbein

vennenavnet »rar og mild«. Men det slog mig, at gode danske navne som Pedersen, Jensen og Nielsen aldrig var på opslagsskiltet. Om det havde noget med menighedens gendåb at gøre, er mig ubekendt, selv om det kunne tænkes.

Intetanende om ugens teltmøder kom jeg som sædvanligt hjem på søndagsbesøg. Med det samme så jeg, der var noget forandret eller måske rettere noget forklaret over Hans Børge. Først troede jeg, han var syg, men da han så fortalte mig om ugens møder, hvor han havde set sin synd og var blevet omvendt til et bedre liv og levned, var jeg straks på det rene med, at det ikke var en legemlig sygdom, der plagede ham. Min første tanke var da, at det forhåbentlig ikke var syndigt at gå på jagt, selv om naboskellet ind imellem blev overtrådt, og i mit stille sind trøstede jeg mig med, at der endnu var længe, til jagten gik ind, så til den tid var omvendelsen sikkert stille forduftet og drevet over.

Faren for en forværring var selvfølgelig også til stede, hvis det nu senere viste sig, at det var

en slags forelskelse, han havde forvekslet med omvendelsen. Muligheden var nærliggende, når han nu i en hel uge havde hørt og måske ikke mindst set Missionsforbundets strengeorkesters kønne unge piger spille sektens iørefaldende slagerlignende melodier med hjerte og fuld udblæsning.

Senere gik det aldrig op for mig, om det var det ene eller andet, men jeg konstaterede dog, at det var noget uden dybere bund og grund, for da jagten gik ind den første oktober, var Hans Børge stadig støjende rapkæftet og ikke en tøddel mere sanddru, end han var før omvendelsen.

At rejse er at leve, sådan er det for enhver, der har cirkusblodet i sig, og det havde Hans Børge, så da kanonerne tav efter anden verdenskrig, dresserede han et par bjørne, som han optrådte med i Finland og senere i Danmark. Vognen, han fik fremstillet til at fragte bjørnene omkring i, mindede meget i soliditet om det faldne romerriges stridsvogne. I et og alt var vognen, bevidst eller ubevidst, stærkt medvirkende til at de to søde bamser så mere onde og frygtindgydende ud, end de i virkeligheden var. Tilsyneladende havde han stor succes med arrangementet, som han optrådte med i de store byer, endog så mondæne steder som Lorry i København. Efter at have turneret i Finland og Danmark drog han til England, hvor han nu også havde den dresserede chimpanse Gilbert med. Forøvrigt blev den stedt til hvile nede i hans mors forhenværende hønseri. Så den dag der under den samlede presses bevågenhed bliver gravet et menneskelignende skelet op der, er det såmænd bare chimpansen Gilberts jordiske rester. Ved bisættelsen blev gravstedet smukt prydet med de skønneste blomster. Senere blev det rigtigt lagt an, og den videre pleje blev herefter lagt i hænderne på Per Viggo Madsen.

I England blev Hans Børge gift med Elisabet, der var artist og ud af en gammel artistslægt. Nu blev de godt kørende, og i en stor

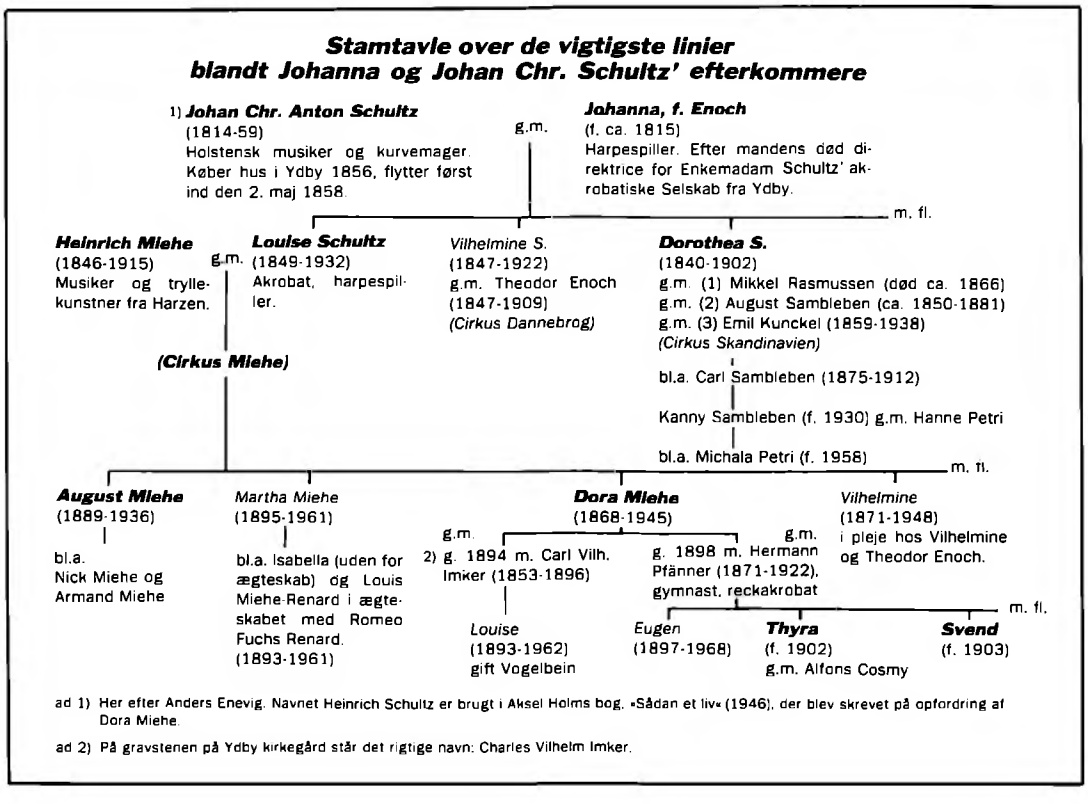

ad 1) Her efter Anders Enevig. Navnet Heinrich Schultz er brugt i Aksel Holms bog, «Sådan et liv» (1946), der blev skrevet på opfordring af Dora Miehe.

ad 2) På gravstenen på Ydby kirkegård står det rigtige navn: Charles Vilhelm Imker.

campingvogn med specialrum til Gilbert krydsede den lille trup rundt på de britiske øer og optrådte sammen, hvor de kom frem og sågar endda i det engelske fjernsyn. Så vidt jeg har forstået, klingede det stille af med et lille frilufts-børnecirkus, der endeligt blev opgivet ved Elisabets alt for tidlige død.

For mig at se sådan på passende afstand sluttede fru Dora Miehe Pfänners barnebarn, Hans Børge Vogelbein, den gamle Cirkus Miehes endelige ære på sammme måde som den begyndte den aften, Heinrich Schultz og hans lille trup slog sig ned for natten på Ydby gamle kro.

I tyverne, da jeg var barn i Ydby, var ingen her i tvivl om, hvor Dovervej lå, og alle vidste også, at Cirkus Miehe havde til huse der. For det var først omkring 1973, da det blev påbudt, at alle veje skulle navngives med skiltning, at Dovervej kom til at hedde Kløvenhøjvej.

I dag kan det godt undre mig, at ingen dengang fik den nærliggende tanke, at den gamle Dovervej selvfølgelig skulle have heddet »*Miehesvej*«. Men det er en af de småfejl, der endnu kan rådes bod på, og det skylder vi den gamle Cirkus Miehe, der engang var Danmarks største omrejsende cirkus.

Men sådan er der så meget, der var engang, der ikke er mere. Ikke kun Cirkus Miehe er borte - også møllen, Mads Møller Madsens mølle, der lå på det centrale høje punkt tæt ved landevejen og Dovervej, ligger i dag delvis i ruiner. Derfor vil jeg tillade mig at bruge dronning Margrethes valgsprog i nænsom omskrevet form og sluttelig ønske: »Gud bevare Ydby!«.

Da Hans Børge Vogelbein endnu den dag i dag er lyslevende tilstede og bosat i England, er der vel en mikroskopisk chance eller risiko for, at dette skrift kan falde ham i hænde. I så fald må en eventuel indsigelse eller anke fra ham sendes direkte til undertegnede, Charles Nielsen, Brændgårdvej 13-15, 7760 Ydby pr. Hurup.

Et »landskabsarkiv« ved Bedsted

af Uffe Larsen, Skolegade 13, Bedsted

På samme tid som Thisted Museum foretog udgravning af en boplads mellem Bedsted og Rønhede Plantage (se artiklen herom), fik en klasse på Bedsted Skole 5.000 kr. fra Spars Miljøfond. Beløbet var bevilget til oprensning af en tilgroet sø nær museets udgravningsplads. Netop da alle formaliteter, tilladelser fra kommune og amt, var bragt i orden, fik jeg, der var klasselærer for »sø-klassen«, en henvendelse fra museumsinspektør Jens Henrik Bech med anmodning om, at søprojektet blev stillet i bero, til der var foretaget en geologisk og arkæologisk undersøgelse af vådområdet.

Oprensningen af søen blev udsat, og geologer gik i gang med boringer på stedet. Dette arbejde udmøntedes i en rapport, som her skal refereres:

Vedr.: Lille mose syd for Bedsted Stationsby
Mosen er besøgt af undertegnede Peter Friis Møller den 15/10 1985.

Mosen er 10-15 meter i diameter og ligger op til et skel på dyrket mark.

Mosen omkranses næsten helt af et tæt krat af grå-pil. I randen er en ringformet åben vandflade, mens der i den centrale del findes en kærvegetation af bredbladet dunhammer, kragefod, liden andemad, mosset Calliergon cordifolium samt lidt sø-kogleaks og åkander. Efter den fugtige sommer var vandstanden i mosen på besøgstidspunktet nok højere end normalt.

En boring med Hiller-bor i centrum af mosen viste følgende lagserie. Kalkindholdet er vurderet ved tilsætning af saltsyre.

0-74 cm	Sortbrun gytje (= dynd af plante- og dyredele) med rodfilt.
74-210 cm	Olivenbrun, foroven kalkholdig, forneden tilsyneladende kalkfri gytje med padderokkerødder. Øvre grænse skarp.
210-230 cm	Mørkt olivengrå, tilsyneladende kalkfri gytje.
230-(240) cm	Kalkholdig, sandet lergytje.

Boret stødte på mineralbund i 240 cm's dybde.

En orienterende pollenanalyse på en prøve fra 220 cm tyder på, at gytjen her er afsat lige i begyndelsen af efteristiden. Da der ikke er fundet spor at tørv ved boringen, kan det nok udelukkes, at der har fundet tørvegravning sted. Der har altså været en sø på stedet helt op til i dag. Den øverste mørke gytje kan være afsat efter en grundvandssænkning ved dræninger i det 19. århundrede.

På dette grundlag må det antages, at vådområdet indeholder en kontinuerlig postglacial (uafbrudt efter-istids) 2 meter tyk serie, der gennem en pollenanalytisk bearbejdning vil kunne belyse vegetationsudviklingen gennem de sidste 10.000 år i lokalområdet. Således vil den nærliggende bronzealderboplads' landbrugsformer afspejle sig i et pollendiagram fra mosen.

De naturlige vådområder i det åbne landskab er oftest forstyrrede ved tørvegravning, opfyldning, dræning og opdyrkning. Det er derfor særlig betydningsfuldt at bevare de naturlige søer og moser, der stadig er intakte. Aflejringerne i mosen ved Bedsted udgør et uerstatteligt arkiv over det lokale landskabs 10.000 årige historie. Ved en oprensning af mosen vil der derfor gå store naturvidenskabelige, arkæologiske og historiske værdier tabt. DGU (= Danmarks Geologiske Undersøgelser) må derfor kraftigt fraråde oprensning eller anden forstyrrelse af aflejringerne i mosen.

Bent Odgaard, geolog

Geologernes henstilling blev fulgt. Et andet vådområde, hvor der tidligere var foretaget tørvegravning, blev oprenset og af eleverne døbt »Æ Pyt«.

Således endte den sag uden tabere, og både geologer, arkæologer og områdets padder kan leve lykkeligt til deres dages ende!

Landskabet syd for Bedsted er dannet i en israndszone og derfor præget af de såkaldte dødishuller. Hvor jorden er dyrket som agerjord, er disse småsøer ofte opfyldte, men i Rønhede Plantage ligger de ret uforstyrrede og er stærkt medvirkende til at give skoven værdi som rekreativt område.

Dødislandskaber

Dødislandskaber kalder man de områder, hvor isens bevægelser allerede under istiden standsede, efter at den havde lagt sig over området

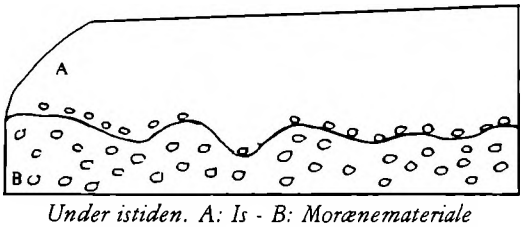

Under istiden. A: Is - B: Morænemateriale

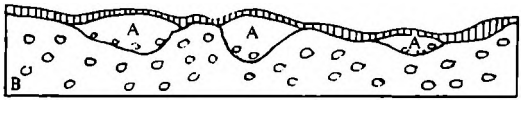

Morænemateriale fra isen

Umiddelbart efter afsmeltningen. Der er stadig isklumper i morænen

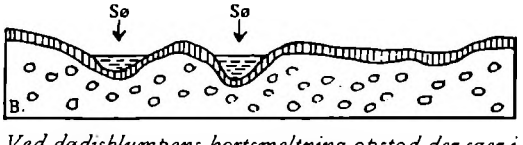

Ved dødisklumpens bortsmeltning opstod der søer i hullerne, og et meget små-sørigt terræn er som regel tegn på et dødislandskab. Vor største dødissø er Flyndersø i Jylland

Fra gravhøj til landsby

Bronzealderudgravninger i Bedsted

af Jens-Henrik Bech, Museet for Thy og Vester Hanherred, Thisted

Langt de fleste af museets udgravninger falder ind under museumslovens § 26 - undersøgelser af fund, der enten vil blive eller er ved at blive ødelagt af dyrkning, anlægsarbejde eller lign. I mange tilfælde er udgravningen foranlediget af en lokalplan, som fortæller, at et område planlægges bebygget. Således også ved Bedsted, hvor lokalplan nr. 41 fra Sydthy kommune bebudede udstykning til boligformål af et område mellem Vestervigvej og Rønhede plantage i den sydlige udkant af Bedsted. Villavejen Rønheden fører i dag ind til området. Museets udgravninger førte til undersøgelsen af en overpløjet gravhøj og derefter til afdækningen af en større del af en boplads fra yngre bronzealder, ca. 600-700 f.Kr.

Højen

Det hele startede med, at museet fra lærer Uffe Larsen i Bedsted i april 1980 blev gjort opmærksom på tilstedeværelsen af en overpløjet høj på arealet. Den fremstod som en lav forhøjning i terrænet ca. 20 m i diameter, omkring 1 meter høj og med flere store sten synlige nær højtoppen. Indtil århundredskiftet havde højen henligget i hede, og det var formodentlig først, da man i årene 1902-1903 opdyrkede området, at højen blev sløjfet. På dette tidspunkt betød en sløjfning blot, at højen blev udjævnet så meget, at den kunne overpløjes. Der kunne derfor stadig være grave bevaret i den tilbageblevne del af højen, hvad også viste sig at være tilfældet.

Fig. 1: Gravhøjen under udgravning. De store sten i midten stammer muligvis fra en bronzealdergrav fundet engang mellem 1915 og 1918.
(Foto: Jørgen Dencker)

Fr. Karen Søndergård, Bedsted, har nemlig til museet kunnet oplyse, at der engang i årene 1915-1918 blev fundet en stenkiste i højen. På det tidspunkt, hvor fundet blev gjort, var hun endnu ikke født, men hun har fået fortalt, at der i kisten lå skeletter af ikke færre end to voksne og tre børn. I det ene hjørne fandtes en tot rødt hår, hvori der sad én eller flere bronzenåle. Nålene blev taget op, og gravkammeret med skeletterne tildækket blev igen.

Det var efter disse oplysninger med en vis spænding museet i efteråret 1980 gik i gang med en udgravning. Undersøgelsen af højen blev imidlertid lidt af en skuffelse. Tæt ved højcentrum fandtes sporene efter en fuldstændig sløjfet grav og de sten, som blev iagttaget på overfladen var alle flyttet fra deres oprindelige plads (fig. 1).

Muligvis er de resterne af den tidligere fundne kiste, som på et eller andet tidspunkt er blevet sløjfet i forbindelse med markarbejdet.

I over 70 år har den nål, som blev taget op fra kisten, været i familien Søndergårds eje. Som oftest ville en oldsag af denne karakter være gået tabt for længe siden, men her er vi i den heldige situation, at den stadig eksisterer og kan bestemmes som en såkaldt bøjlenål fra overgangen mellem ældre og yngre bronzealder ca. 1000 f.Kr. På dette tidspunkt af oldtiden blev de døde sædvanligvis brændt, før de blev gravsat i urner eller mindre stenkister. Da

Fig. 2: Bronzealderlandskabsbyen har ligget på den lave bakke i baggrunden. (Foto: Anne-Louise Haack Olsen)

Fig. 3: Ved udgravningen blev mulden rømmet af store partier af marken. Udgravningsmedhjælperen, Kristian Nielsen, Bedsted, er ved at snitte stolpehuller, så man kan se, hvor dybt de er blevet nedgravet i oldtiden. Dette giver oplysninger om husenes konstruktion. (Foto: Jens-Henrik Bech)

brændte knogler så at sige kun består af kalk, er de meget svært nedbrydelige og vil altid kunne erkendes selv efter flere tusinde års forløb. Anderledes forholder det sig med ubrændte knogler, der i sandet, kalkfattig jord, som ved Rønhede, hurtigt vil gå til. De knogler, man i sin tid fandt i kisten, kan derfor kun have været brændte.

I bronzealderens grave kan det undertiden iagttages, at de brændte ben er blevet pakket ind i et stykke klæde sammen med eventuelle gravgaver, før de er lagt i graven. I modsætning til de brændte ben går klæde og andet organisk materiale hurtigt til grunde, undtagen hvor det har kontakt med metalgenstande som f.eks. bronze. Under nedbrydningen af metallet udskilles nemlig metalsalte, som virker konserverende på træ, tøj etc.

Ikke så sjældent findes der derfor tekstil sammen med bronzegenstande. Når Karen Søndergård har fået fortalt, at bronzenålen fandtes i en tot rødt hår, har der formodentlig i stedet været tale om et stykke tøj, da hår selvsagt ikke kan påregnes at være bevaret ved en begravelse af et brændt lig. I den slags begravelser kan antallet af gravlagte endvidere kun afgøres af knoglespecialister efter nøje studium af de brændte ben. Hvorledes de mange begravede, som opgives at være fundet i kisten, skal forklares, er derfor en gåde, som nok aldrig bliver opklaret.

Landsbyen

Gav undersøgelsen af resterne af selve højen ikke de store resultater, så bragte søgegrøfter udenfor højen interessante ting for dagen. Efter fjernelsen af muldlaget viste der sig talrige mørke pletter i den lyse undergrund. For det

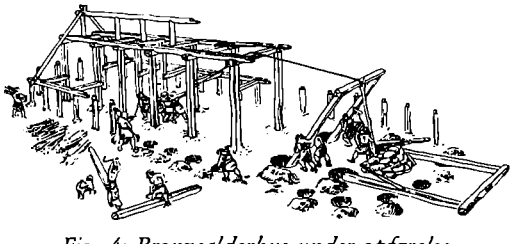

Fig. 4: Bronzealderhus under opførelse
Tegning: Flemming Bau. Efter Sesams Danmarkshistorie

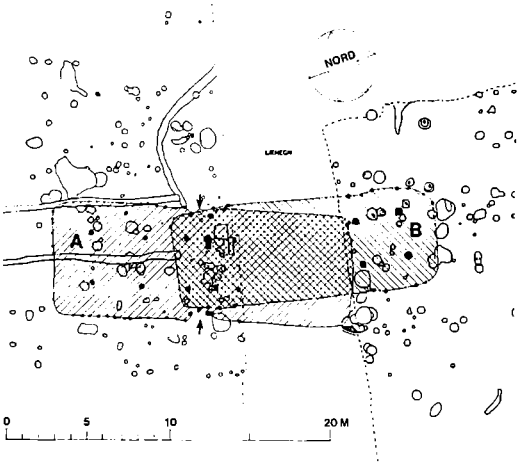

Fig. 5: Tegning af to bronzealderhuse, delvist overlappende hinanden. Indgangene til hus A er markeret med pile.
Tegning: Jens-Henrik Bech, Anne-Louise Haack Olsen og Per Kohrtz Andersen

trænede øje var det de umiskendelige spor efter en oldtidsbebyggelse. Det var hullerne efter affaldsgruber og nedgravede stolper til husene i en landsby, vi havde fundet. Godt og vel 300-400 år efter bygningen af stenkisten med bronzenålen blev der opført en landsby med solide stolpebyggede huse på området op til højen.

Landsbyen har ligget på en mindre øst-vestgående bakke (fig. 2) og har dækket et areal på ca. 300 × 100 m. Kun en del af pladsen er blevet undersøgt i løbet af de to udgravningskampagner, museet i 1984 og 1985 gennemførte i Bedsted.

Gulve og ildsteder i bronzealderhusene var desværre for længst pløjet væk, og det eneste, som var tilbage, når muldlaget blev fjernet (fig. 3), var et virvar af nedgravninger synlig i undergrundens gule sand. Kun ud fra mønstret i stolpehullerne kan vi i dag rekonstruere husene. De var store, solidt byggede og sædvanligvis orienterede øst-vest, så man bedst kunne udnytte solvarmen og samtidig have gavlen op mod den sikkert også dengang fremherskende vestenvind. Taget blev båret af to rækker kraftige stolper (fig. 4), så husets grundplan blev treskibet. Væggene bestod af mindre stolper, antagelig med fletværk og lerklining imellem. Gavlhjørnerne var afrunde-

Fig. 6: Udgravning af en større lertagningsgrube. (Foto: Anne-Louise Haack Olsen)

de, og midt på hver langside fandtes indgangene, der var trukket lidt ind i huset. Ved placeringen af indgangene deltes huset op i to halvdele, hvor den vestlige blev anvendt til beboelse og den østlige halvdel til stald og lade. Denne inddeling møder vi også i de lidt yngre huse fra den ældre del af jernalderen.

På fig. 5 ses en plantegning af en række nedgravninger på begge sider af et nord-sydgående læhegn. Blandt de mange huller kan udskilles stolpehullerne fra to huse (hus A og B), som delvist lapper ind over hinanden. Hvilket hus, der er ældst, kan desværre ikke afgøres, men der er næppe tvivl om, at de har afløst hinanden. Sådan er det ofte foregået. Når det ene hus blev for faldefærdigt, sløjfede man det og byggede et nyt på næsten samme sted.

Hus A har været 7 m bredt og 18 m langt med indgangene helt efter »forskrifterne« anbragt midt for begge langsider. Hus B er lidt mindre med en bredde på 6 m og en længde på 16,5 m. Hvorledes indgangene har været placeret, kan der ikke siges noget om.

Udover sporene efter mindst fire andre huse fandtes rundt om i landsbyen en række nedgravninger (gruber), der sikkert har været anvendt som en slags ovne i forbindelse med madlavningen. De er sædvanligvis ikke meget større end 1 m i diameter og under 1 m i dybden. Nær bunden findes spredte ildskørnede sten sammen med gråsort trækulsfarvet jord. De tolkes som stegegruber, hvor man først har tændt bål, så stenene blev opvarmet; derefter lagde man det, man ville stege, ned i gruben til stenene og lukkede det hele til. Efter en vis tid kunne det stegte kød så tages op. Efter brugen blev gruben kastet til med jord eller fyldt op med affald af forskellig art.

Ler til lerklining af husene eller fremstilling af lerkar hentede man undertiden i udkanten af landsbyen. En større grube på ca. 5,5 m × 3,5 m er øjensynlig en lertagningsgrube. Den er gravet i flere omgange og er efter endt brug fyldt op med vekslende lag af affald. Udgravningen af en del af gruben (fig. 6) bragte mange ildskørnede sten og store mængder lerkarskår for dagen.

I bronzealderhusholdningen var der behov for mange forskellige beholdere. Der har sikkert været forskellige kurve flettet af vidjer, måske også udskårne trækar, men først og fremmest mange forskellige lerkar. Blandt skårene fra de forskellige affaldsgruber i landsbyen findes hele registret af lerkar i husholdningen repræsenteret, talrigst er de større forrådskar anvendt til opbevaring af korn og frø, men også den finere keramik - kopperne, skålene og fadene - findes. Fra fylden i et stolpehus stammer skårene af et lille fint udsmykket drikkekar (fig. 7).

Bronzealderbopladser kendes endnu ikke i særligt stort tal fra Thy, og enhver ny lokalitet er derfor vigtig. Set i dette perspektiv må vi således sige, at selvom udgravningen af gravhøjen ved Bedsted var en skuffelse, så ledte den os alligevel på rette vej.

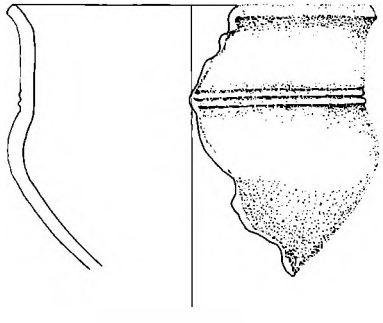

Fig. 7: Drikkekar fra fylden i et stolpehul. Den bevarede del af karret er 12 cm højt. Tegning: Margrethe Larsen

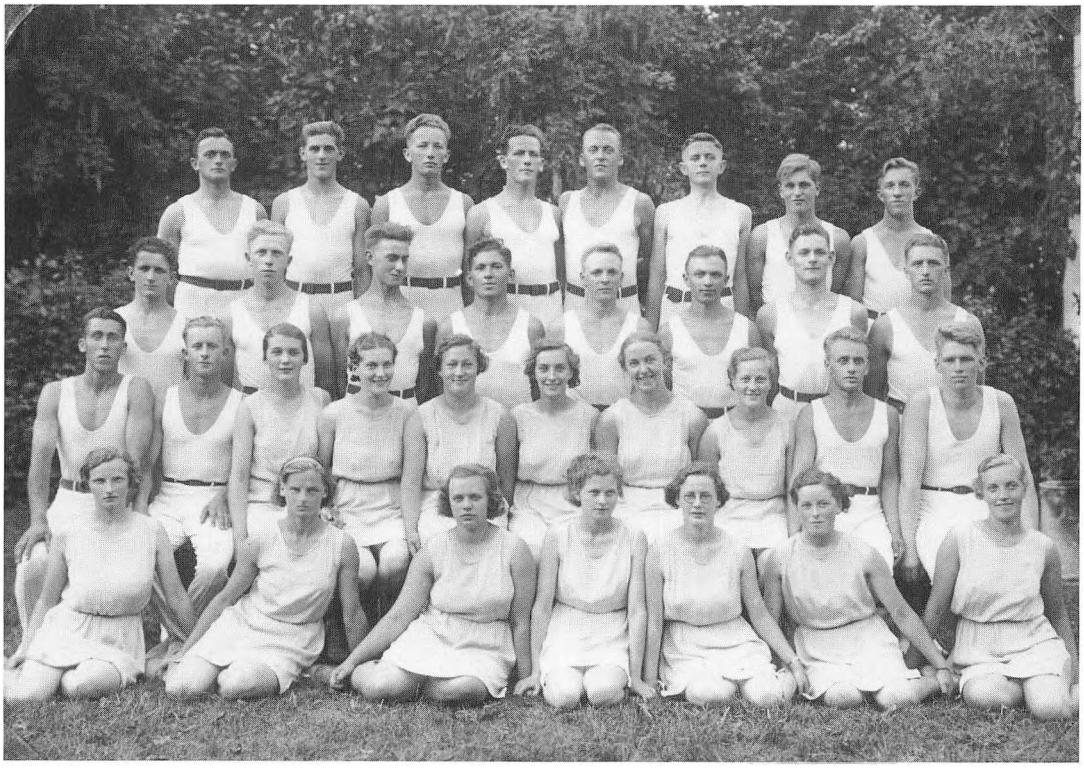

Gymnaster fra Thy og Mors ved Lingiaden i Stockholm 20.-23. juli 1939

Øverste række:
1 Svend Boysen
2
3 Aage Serup, Heltborg
4 Hartvig Serup
5 Harald Skaarup, Skovsted
6 Jens Grishauge
7 Børge Hansen (Busse), Hurup
8

2.: række:
9 Mejerist Arthur Jensen, Doverodde
10
11 Ejnar Larsen
12 Anders Clausen, Refsgaard
13 Niels Frøkjær, Gaardhusmølle
14
15 Karl Sørensen
16

3. række:
17 Markvorsen, Mors
18 Henry Nielsen, Nørhågaard
19 Erna Kibsgaard, Mors
20 Erna Vestergaard, Sundby
21 Marie Holm, Vust
22 Mie Laursen, Vandet
23 Lillian Kjær, Hundborg
24 Magda
25 Købmand Larsen, Hurup
26 Svend Korsgaard, Løderup

Foran:
27 Anna fra Dragstrup
28
29 Minna, Galtrup
30 »Søster« fra Klim
31 Olga Jensen, Skovsted
32 Linne Handrup, Villerup
33 Thora Laursen, Vandet

Johannes Kirkegaard, Visby Spillemand og komponist

af Olaf Nørgaard, Skivevej 9, 7500 Holstebro

Sydthy Egnshistoriske Arkiv fik i efteråret tilsendt et lille hæfte med tekst og melodi: »Er du bange for sorg?«.

Komponisten, Johannes Kirkegaard, var ukendt. Ved nærmere eftersyn viste det sig dog, at arkivet havde håndskrevne noder med nogle af hans melodier. Da disse melodier var ganske kønne, blev der påbegyndt en indsamling af oplysninger om komponisten, en indsamling, der gav så stort et udbytte, at der kunne skrives en biografi.

Forslægt og barndom

Ved folketællingerne 1834 og 1840 finder vi i Villerslev ægteparret Ivar Poulsen Kirkegaard og Helvig Kirstine Jensdatter. Han var indsidder og daglejer, og der var i ægteskabet to børn, Poul og Jens. Den sidste skal vi senere vende tilbage til.

Ved den følgende tælling 1845 er Ivar Poulsen død, og enken har fået en ny mand, Lars Kristensen Kirkegaard. Han angives at være gårdfæster, og der er nu fire børn, nemlig tre fra det første ægteskab og et fra det sidste.

I dette ægteskab fødes 25. februar 1850 en søn, der i dåben får navnet Johannes Larsen Kirkegaard.

Hjemmet var fattigt, der var mange børn, og disse måtte tidligt tage fat og hjælpe til, dels i hjemmet, dels hos fremmede.

Første søndag efter påske i 1864 bliver Johannes konfirmeret i Villerslev kirke. Hans vidnesbyrd i kirkebogen er: Opførsel mg, kundskab mg. Han er da sandsynligvis i tjeneste hos fremmede.

Hvad han har foretaget sig i årene lige efter konfirmationen, ved vi ikke. Sandsynligvis har han lært murerfaget. I Visby tilgangsliste oplyses, at Johannes Larsen - 19 år - 3. november 1869 flytter fra Villerslev til Visby Vestergaard.

Visby Vestergaard

Denne gård var en af de store gamle gårde i Visby. I 1802 var dens hartkorn 10 tønder, 7 skæpper. Den blev først i trediverne købt af ægteparret Poul Johnsen og Laurette Elisabeth Sommer. Han var født i Nykøbing Mors i en slægt, der var kommet fra Norge. Hun var født i Sejerslev på Mors, datter af sognepræst Niels Sommer.

Slægten Sommer kan følges helt tilbage til reformationstiden. Blandt medlemmerne finder vi mange præster, degne, jurister, office-

Johannes Kirkegaard. Fotografi fra ??
(Egnshistorisk Arkiv)

rer, storbønder og handelsfolk, altså personer fra øverste del af middelklassen, enkelte fra overklassen.

Vestergårdfamiliens stilling i samfundet kan vi se af dens omgangskreds, og omgangskredsen får vi oplysninger om af kirkebogens fortegnelser over fadderne ved barnedåb. Det er som i Sommerslægten den velhavende middelstand, vi møder.

Proprietær Poul Johnsen døde 6. maj 1865. Han havde ved testamentarisk disposition sørget for, at hustruen kunne sidde i uskiftet bo som ejer af Visby Vestergaard. En ret, som hun benyttede sig af indtil 1871.

Ved købekontrakt af 24. marts 1871 tinglæst 18. juli 1872 bliver Visby Vestergaard solgt. Prisen er 13.000 rigsdaler, hvoraf de 7.000 betales kontant. Det resterende sikres ved en panteobligation.

Enken har altså forladt gården med en betydelig formue. Hun er sandsynligvis flyttet til Thisted, hvor hun dør 25. november 1873. Hun blev begravet på Visby kirkegård, hvor gravstedet endnu findes.

På Visby Vestergaard blev der født tre børn, to sønner og en datter. Den ene af sønnerne døde ung, den anden er velkendt i Thy. Det er konsul, sagfører, landstingsmand og legatstifter Ingvald Johnsen, hvis levnedsløb er beskrevet i Historisk Årbog 1981. Datteren Augusta blev gift med Johannes Kirkegaard. Hendes levnedsløb skulle forme sig helt anderledes.

Augusta Johnsen

Augusta Theophile Johnsen blev født 31. august 1832. Hun voksede op på Visby Vestergaard, hvor hun sandsynligvis har tilbragt hele sin barndom og ungdom. Hun blev konfirmeret i Heltborg kirke anden søndag efter påske 1847. Vidnesbyrdet var: »Kundskaber meget godt, opførsel meget godt.«

I hjemmet har hun vel levet overklassedøtrenes beskyttede, problemløse og kedelige tilværelse. Men dette har ikke varet ret længe.

Johs. Kirkegaards hus, »Liselund«, fotograferet 1989. (Foto: Uffe Larsen)

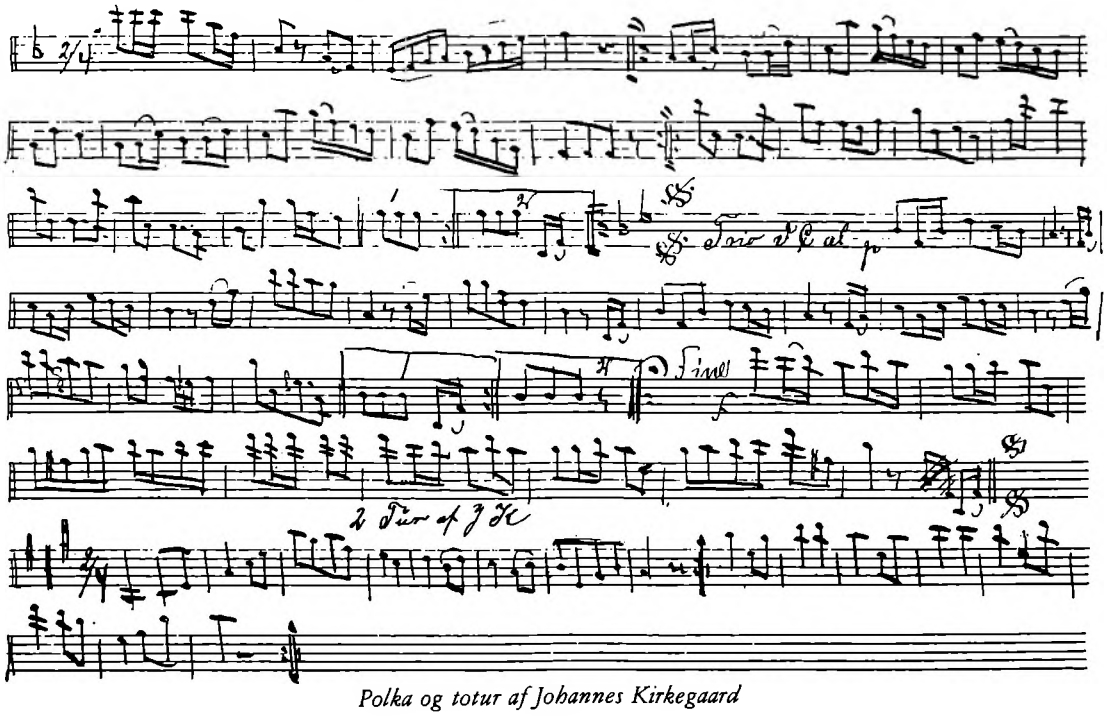

Polka og totur af Johannes Kirkegaard

I sommeren 1855 fik hun en datter med en gårdmandssøn, Jens Pedersen Pallisgaard, fra nabosognet Heltborg.

26. oktober 1856 blev hun viet til denne Jens Pallisgaard. Vielsen fandt sted i hans faders hjem, og kirkebogen oplyser, at vielsen finder sted ifølge kongelig tilladelse af 25. oktober.

Et par uger efter brylluppet føder hun en dreng, der kun lever få timer. I sommeren 1859 får hun igen en datter.

Hvorledes, det har været muligt for det unge ægtepar at tjene til det daglige brød, kan ikke oplyses. Sandsynligvis har der været smalhans i hjemmet. I kirkebogen kaldes Jens Pallisgaard nogle gange indsidder, andre gange tjenestekarl - stillinger, der ikke giver de store indtægter.

Ægteskabet bliver senere opløst. Det må være sket inden 1865, for Augusta benævnes nu »fraskilt fruentimmer« i kirkebogen. Efter skilsmissen må hun være flyttet ind på Visby Vestergaard.

Hertil ankommer Johannes Kirkegaard 3. november 1869. Den 10. april 1870 bliver de to viet i Visby kirke, og 28. juni fødes deres første barn, en pige, der senere døbes Laurette Elise Marie Kirkegaard. I slutningen af 1872 får de en søn, der dør, da han er godt to år.

Ægteparrets stilling på Vestergaard er ikke helt klar. I 1867 kaldes Augusta forpagterske, Johannes Kirkegaard kaldes i 1870 forpagter. Hele familien må være flyttet fra Vestergaard i 1871, da denne gård blev solgt, og vi ved intet sikkert om deres færden, før de i 1877 bliver grundejere.

Liselund

Ved skøde af. 4. juli 1877 tinglæst 10. januar 1878 køber de en lille parcel, matrikel nr. 6 c, Visby, af gården Hedegaard. Parcellen udgør »det stykke af gårdens mark, der ligger vest for byvejen fra Villerslev til Grurup«. På denne parcel bygger de i løbet af efteråret 1877 et hus kaldet »Liselund« efter datteren.

Parcellen var ganske lille, hartkornet kun 1 fjerdingkar og 1 album. Der købes senere to små parceller, så hartkornet kommer op på 3 fjerdingkar og 1 album, men disse to parceller sælges igen 1918. Gamle naboer og elever

skønner, at arealet da var på 2 til 3 tønder land. Der kunne holdes 1 til 2 køer, et par grise og en del fjerkræ, men ingen heste.

Ved den første handel i 1877 synes der at have været småt med penge. Prisen for jorden er 800 kr., der betales med 300 kr. kontant og en panteobligation på 500 kr. Senere blev der mere velstand. Gamle elever fortæller, at der i huset var skinnende rent og propert, og at der var mange smukke møbler. Nogle af disse var finere end de møbler, man på den tid kunne finde i bondehjemmene. Det har sandsynligvis været møbler, der engang har stået på Visby Vestergaard.

På denne lille landejendom boede Johannes Kirkegaard til sin død 27. juli 1925, først sammen med hustruen, datteren Elise og en datter, Nikoline Jensen, fra Augustas tidligere ægteskab. Ved folketællingen 1890 er denne datter flyttet hjemmefra. Augusta dør 1896, og Johannes Kirkegaard er derefter alene med Elise.

Ved folketællingerne 1880 og 1890 kaldes han murer, men han må alligevel have fået tid til at tage sig af landbruget. I en avisartikel i anledning af 75 årsdagen i 1925 fortælles, at han et par gange har fået præmie for veldrevet landbrug.

Elise Kirkegaard blev 15. oktober 1925 viet i Hurup kirke til en enkemand, Anders Madsen Bach, fra nabogården Ambygaard, og parret flyttede til et parcelhus i Villerslev, hvor de boede til deres død. »Liselund« blev solgt. Den har senere været i handelen nogle gange. Jorden er nu solgt fra, men selv huset ligger der endnu, Villerslevvej 54.

Lise Bach flyttede fra Visby, men hun glemte ikke sin fødeby. I 1930 betalte hun installationen af elektrisk lys i Visby kirke.

Hun døde 4. januar 1937 og blev begravet i det gravsted, hvor forældrene og den i 1875 døde broder var begravet. Dette gravsted ligger lige ved siden af Augustas forældres gravsted - begge smukt vedligeholdt.

Musikken

Johannes Kirkegaard lærte at spille i sin tidlige ungdom, og vi kender sandsynligvis navnet på hans lærer.

Det er den ovennævnte halvbroder, Jens Ivarsen Kirkegaard, der tog lærereksamen fra Ranum seminarium 1862. Han havde først nogle måneders vikariat i Thy og var dernæst 7 år i Sundby på Mors. Han blev senere skoleinspektør i Viborg, hvor han døde 1913.

I flere avisartikler i anledning af jubilæer og runde fødselsdage fortælles, at han var meget musikalsk, og at han komponerede.

Johannes Kirkegaard spillede violin, fløjte og orgel, men det var violinen, der var hans yndlingsinstrument, og det var den, der blev brugt, når han spillede til fester.

Han var fra ungdommen spillemand. Det vil sige, at han tog ud og spillede for betaling ved bryllupper, barnedåb, høstgilder og andre fester. Den slags gilder varede ofte hele natten og en del af næste formiddag, og lønnen var lav.

Han kom hurtigt til at give undervisning. Det betød en bedre aflønning og en mere behagelig arbejdstid. I en artikel i Thisted Amts Tidende 1925 fortælles, at han da havde 10 elever. I Tinne Gissels bog roses han for sine store pædagogiske evner, og det fortælles, at han undertiden komponerede melodier til brug i undervisningen.

Blandt hans elever var også datteren Elise. Hun lærte at spille orgel, og da Visby kirke fik orgel, blev hun organist. Gamle elever fortæller, at man næsten hver helligdag kunne se far og datter følges ad i kirke.

Som mange andre landsbyspillemænd var han også komponist. I ovennævnte materiale i Egnshistorisk Arkiv findes ca. 15 kompositioner. Det er totur, sekstur, vals, hopsa, polka og mazurka, altså de melodier, man dansede efter omkring århundredskiftet.

To af disse melodier er trykt. Det er »Elevernes vals« og »Hilsen til Kjæstrup«, mazurka, begge trykt i Tinne Gissels bog om Viggo Post. Melodien til den i indledningen nævnte sang »Er du bange for sorg?« er trykt i Thisted Dagblad 29. december 1988. En reinlænder og en mazurka er trykt i Henry Marks bog.

Efter artiklen i Thisted Amts Tidende 1925 findes der flere kompositioner end de ovenfor nævnte. Denne artikel om en næsten glemt spillemand kan måske bevirke, at flere af hans kompositioner drages frem af glemslen.

Johs. Kirkegaards fløjte ejes i dag af Edith Korsgaard, Hurup. (Foto: Uffe Larsen)

Litteraturliste

Sydthy Egnshistorisk Arkiv

Nodebøger, håndskrevne noder.

Rigsarkivet

Folketællinger - 1834, 1840, 1845, 1870, 1880, 1890.

Landsarkivet, Viborg

Kirkebøger: Hurup, Heltborg, Villerslev, Visby.

Realregister - Visby og Heltborg Sogne, B 34, SP 109, nr. 32.

Realregister - Visby Sogn, B 34, SP 195, folio 33 b og folio 91 b.

Skødeprotokol - Hassing-Refs Herred, B 34, SP 29, folio 786.

Skødeprotokol - Hassing-Refs Herred, B 34, SP 34, folio 13 b.

Historisk Årbog for Thy, Mors og V.Hanherred, 1981, side 78.

Danske gårde, 2. Samling, bind 2, side 640.

Tinne Gissel: Viggo Post. Forlaget Buen, Heltborg. 1984.

Henry Mark: Spillemandsmelodier fra Nordvestjylland. 1984.Otto Sommer: De sidste syv led af præsteslægten Sommer. Slagelse. 1931.

Thisted Amts Tidende, 23. februar 1925.

Thisted Dagblad, 10. april 1980 og 29. december 1988.

Viborg Stiftes Folkeblad, 26. april 1912.

Viborg Stiftes Folkeblad, 4. august 1913.

»Liselund«. (Foto: Uffe Larsen)

Skyum Søndre Skole i trediverne

af Kristian Skammelsen, »Kragholm«, Irupvej 6, Skyum, 7755 Bedsted

Der kommer 30-40 børn fra forskellige retninger, nogle på cykel, andre gående. Mange er i gummistøvler, men der er også nogle, der kommer i træsko, enten det er sommer eller vinter. Enkelte har en fin lædertornyster, men de fleste har en grøn rygsæk, og enkelte har kun en hjemmesyet lærredspose, der hænger over skulderen. Nogle er vaskede og vandkæmmede og i fint tøj, medens andre heller ikke var blevet vasket i går. Håret er kun redt med fingrene, og tøjet er slidt, selv om det er pænt lappet.

Jo, det er en broget flok, der møder, men vi børn tænker ikke på forskellen. Vi er bare, som vi er, og sådan kender vi hinanden. Venskab og kammeratskab går på tværs af alle sociale skel.

I forgangen er der plads til jakker, overtøj og fodtøj, pigernes til højre og drengenes til venstre. De fleste af os har hjemmesyede kludesko i rygsækken til indendørs brug.

I skolestuen stod tre rækker tomandsborde, også her pigerne til højre og drengene til venstre. I den midterste række kunne der være både piger og drenge, men behørig delt på midten med et par tomme pladser imellem.

Jeg kan ikke huske, at jeg har set et skriftligt skoleskema. Det var degnen, Niels Hove Andersens, afgørelse, og vi lærte den efterhånden udenad, men nu er det glemt.

Hver dag havde vi regning og skiftevis bibelhistorie og katekismus (vi kaldte den lærebog) herunder salmevers. Vi havde geografi, danmarkshistorie og dansk, der omfattede både læsning og skrivning, men der var ikke noget, der hed gennemgang af dansk litteratur eller lignende.

Engang imellem havde vi en sangtime, så tog degnen sin violin, og vi sang eller brølede, som vi bedst kunne. Ingen rettede os, degnen kunne ikke selv synge, men vi lærte vel af hinanden. I hvert fald fik vi lært de almindeligste salmer og fædrelandssange.

Geografi indskrænkede sig hovedsageligt til at lære navnene på landene, større byer, floder og bjergkæder, men det skulle vi til gengæld lære på remse.

I danmarkshistorien levede vi med i beretningerne om de gamle konger: Vermund, Valdemarerne, Chr. d. 4. og deres mænd, bisp Absalon, Asser Rig og Niels Ebbesen. Jo, såvel bibel- som danmarkshistorie fik vi lært grundigt, og det meste sidder vel fast endnu, selv om det kan være vanskeligt at afgøre, hvad vi lærte dengang, og hvad der er kommet til senere.

Undervisningen i regning må have været vanskelig, når der var tre eller fire årgange i én klasse, men alle var vant til det, og ældste årgang kunne uanfægtet regne de svære opgaver, mens degnen forklarede de yngste årgange om brøkregning, eller omvendt. Årgangene fulgtes heller ikke ad. Der var var fri konkurrence om, hvem der nåede længst i regnebogen. Nogle dygtige børn nåede ind i femte bog, medens andre aldrig kom igennem anden. Degnen opfordrede os aldrig til denne kappestrid, men han hjalp os gerne, når vi kørte fast i regnestykkerne.

I dansktimerne lærte vi stavning, tegnsætning og skønskrift. Skønskrift var det eneste, vi brugte papir og blæk til. Vi havde hver vor penneskaft og pen, og i hver bordplade var der indsat et blækhus, hvor vi kunne dyppe pennen. Fyldepennen var en dyr, nymodens opfindelse, som ikke blev betroet i børns hænder, og kuglepennen var ikke opfundet. Alt andet skrivearbejde (incl. regning) foregik med griffel på skifertavler, der var et billigt materiale i brug. En våd klud, en spytklat og et ærme var en effektiv rengøringsmetode, så var den klar til at skrive på igen. Tavlerne tilhørte skolen, men griffel og pen måtte vi selv købe. To ører for en griffel og fem for en pen (eller omvendt).

Langs skolestuens endevæg var der en forhøjning vel 25-30 cm, hvor vi kunne stå, når vi skulle skrive på den sorte tavle, som fyldte næsten hele væggen. På denne forhøjning var degnens stol og kateder, og her sad han, og vi

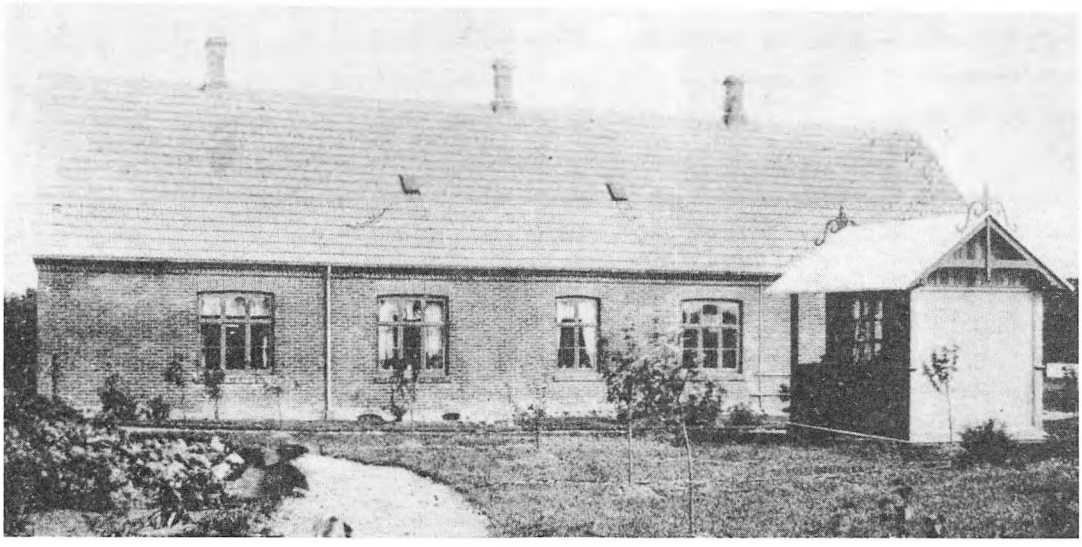

Skyum Søndre Skole

kom trygt med vore regnestykker, hvis de voldte problemer eller for at få rettet, hvad vi havde skrevet på vore tavler.

Når vi var sat i gang med at regne eller skrive, og der var ro i klassen, kunne degnen udmærket bruge tiden til at føre regnskabet for brugsen, hvor han var formand. Det var måske ikke helt reglementeret, men jeg har aldrig oplevet andet end, at han omgående forlod en lang talkolonne for at hjælpe os, når vi kom.

Midt for nordvæggen stod der en tykmavet kakkelovn og ved siden af en kulspand. Der var også en tørvekasse, men jeg kan ikke huske, der nogensinde var tørv i den. Jeg tror derimod, at rengøringskonen brugte den til opfejningen, herunder lommetørklæder, griffelstumper og andre løse dele, der var tabt. Engang imellem endevendte vi indholdet uden dog, så vidt jeg husker at finde værdier, selv om vi var taknemmelige for lidt.

I sydvæggen (skolebygningens gavl) var der tre store vinduer med mange mindre ruder. I vintertiden blev der sat forsatsvinduer i, men så blev der aldrig luftet ud; det var der ingen, der fandt mærkeligt.

Ind fra gangen var »æ leegstow« (legestue), hvor vi kunne lege, når det ikke var vejr til at være ude, men for det meste brugte vi skolestuen til hyggesnak, slåskamp, klinkspil eller tagfat. At støvet så stod tæt i rummet, når den vilde jagt havde gået over borde og bænke, er en selvfølge.

Udenfor på den græsklædte legeplads var der opstillet nogle bomme og ribber. Desuden havde vi en buk og to springstokke (sådan kaldte vi dem, jeg ved ikke, om det er deres rigtige navn. De var beregnet til at spænde en snor imellem til højdespring). I de syv år jeg gik i skole, havde vi dog aldrig en times gymnastik, men redskaberne kunne da bruges til at markere målene, når vi spillede fodbold.

I et hjørne af pladsen var der også en sandgrav, som bare var en fordybning i jorden, der engang imellem blev fyldt op med sand. I regnvejr kunne vi bruge den som soppebassin.

I et udhus var pigernes wc til den ene side og drengenes til den anden. Derimellem var »æ vandhus«, et lille rum med en rende, hvor drengene kunne lade vandet. Desuden var der to andre smårum »æ kwolhus« og »æ ællinghus«. Jeg tror, at det oprindeligt var tænkt som wc, men degnen benyttede dem til henholdsvis brændsel og fjerkræ.

Hvad vi legede? Ja, vi spillede fodbold, hvis vi havde en bold, og det havde vi kun, når vi skillingede sammen om at købe en. Desværre var det for billige bolde, vi havde råd til at købe, så de varede kun kort, men når vi havde en, blev den udenfor skoletiden opbevaret i papirkurven på degnens kontor. Den eneste

rigtige læderfodbold jeg mindes, vi har haft, røg ind under rutebilens tvillinghjul, så var den ikke mere.

Pigerne var selvfølgelig ikke med til at spille fodbold. De spillede med små bolde op ad muren, eller de sjippede.

Ind imellem spillede vi »jep«, eller som det kaldtes nogle steder »pind«. Et spil, hvor en kort pind blev lagt over to mursten og med en længere pind slået ud til det andet hold, som skulle søge at gribe den. Der var forskellige måder at slå pinden ud på, og der var et sindrigt pointsystem.

Vi kunne også sidde i en rundkreds omkring sandgraven og »sælge lærred« eller »bytte gårde«. Almindelig »ta'« (tagfat), kinesisk ta' og kæde ta' med mål på begge sider af legepladsen var en almindelig leg for både drenge og piger.

Desværre husker jeg ikke reglerne for de forskellige lege, måske andre kan, så er opfordringen herved givet til at fortælle om det.

Korporlig afstraffelse fra degnens side hørte til sjældenheder, men direkte frækhed eller opsætsighed kunne belønnes med en flad lussing her og nu.

Mobning var et ord, vi ikke kendte, men fænomenet var aldeles ikke ukendt. Mange gange er det sket, at drenge og piger er gået grædende til skole med bevidstheden om, at der forestod endnu en frygtelig dag med drillerier og tørre tærsk.

Med indtil 4 årgange i en klasse var der en stor alders- og styrkeforskel, som kom til udtryk ved hårdhændet drilleri og terror med de yngste.

Selv fik jeg det at føle, da jeg kom i store klasse, da var der en stor og stærk dreng fra næstældste årgang, der var meget hård ved os små, og to-tre stykker fra ældste årgang satte ham op til det og var selv med til det. Forsøgte vi at sætte os til modværge, stod hele banden sammen, og så blev det endnu værre.

Der gik et år på den måde. Så gled de ældste ud af skolen og første gang derefter, da han ville fortsætte terrorismen, havde han ikke betænkt, at han ikke havde sine hjælpere, og efter aftale røg vi på ham. Det endte med, at han grædende flygtede ind på degnens kontor, og

Lærer Niels Hove Andersen Skyum Sdr. Skole. Født i Boddum, død i Skyum 1950. (Egnshistorisk Arkiv)

degnen kom så ud og sagde til os, at vi ikke måtte slå skolens stærke mand. Han havde selvfølgelig været klar over, hvad der foregik og havde ventet på, at vi selv tog affære, men når det gik så hedt til, at drengen søgte beskyttelse hos ham, var han jo nødt til at blande sig. Men jeg er sikker på, at han undte drengen det vel, og hans ord til os blev da også sagt med et glimt i øjet. Siden den dag blev det igen til at være i skolen.

Degnen blandede sig ellers ikke i, hvad vi foretog os i frikvartererne, og de kunne godt blive lange. Han var som før nævnt formand for brugsforeningen, og da hans eneste datter sad som enke på en gård i Skyum, tog han sig også af denne gårds drift. Så det skete ofte, at han, så snart vi havde frikvarter, startede sin gamle Ford og kørte til en af de to steder. Det kunne godt trække ud, hvilket vi selvfølgelig ikke havde noget imod.

Årets gang i skolen var jævn og stille uden store udsving. Vi glædede os til sommerferien som andre skolebørn, selv om den var ikke så

lang som byskolernes, men så havde vi en uges lugeferie i maj-juni, så vi kunne blive hjemme og hjælpe ved at luge roer, og en uges kartoffelferie om efteråret, når kartoflerne skulle graves op. Det var praktiske foranstaltninger, der tilgodeså den gode skik, at børnene tog del i hjemmets arbejde og altså havde fri ved spidsbelastninger.

Julen blev der ikke gjort noget særligt ud af. Vi havde hverken juletræ eller festlig afslutning, det allerhøjeste var, at degnen måske læste en historie.

Derimod var eksamensdagen en festdag, hvor vi mødte op i vores bedste tøj, og alle var udstyret med en slikpose til 5 eller 10 øre. Så kom skolekommisionen med præsten i spidsen og overværede et par skoletimer, men det var stadig degnen, der styrede slagets gang. Det var ham, der stillede spørgsmålene og rettede dem til den i klassen, som han vidste kunne svare, så vi kunne fremstå som en flok begavede og dygtige elever. Karaktergivning var der ikke noget af, og jeg tror ikke, at undervisningen og dens resultater nogensinde fik ros eller dadel, heller ikke når kommissionen bagefter samledes inde hos degnen privat til en bedre frokost.

Årets absolutte højdepunkt var den årlige udflugt. »Bette klaes« fik en tur i rutebil til et eller andet sted i Thy, f.eks. Agger eller Sjørring Volde. Så var nogle af mødrene med, dels for at tørre snottede næser og blæse på et skrammet knæ, dels for at organisere noget leg og sørge for at madpakkerne og saftevandet var tilstede, når den tid var inde.

Første skoledag 1933. Den lille er mig, derefter Lisbeth og Karl Munk

»Stuer klaes« var på heldagstur med toget længere ud i Danmark. Jeg husker udflugter til Himmelbjerget, Ejer Bavnehøj og Jelling. Det var nok togrejsen, der var det mest spændende. Ingen af os var forvænt med at komme ud, og det almindeligste transportmiddel var cykel eller hestevogn samt engang imellem rutebil til Thisted.

Disse togrejser var i almindelighed samordnet, så andre af egnens skoler, f.eks. Koldby og Hørdum, var med på den samme tur. Der var så reserveret et par vogne specielt til os. Det gav anledning til, at vi hver især vogtede på vores del af vognen, og ve den arme dreng fra en af de andre skoler som overskred grænsen til vores afdeling. Til gengæld var det lige så risikabelt for os at bevæge os ind på de andres territorium.

Hvad vi fik ud af disse udflugter, ved jeg ikke. Hverken før eller efter beskæftigede vi os særligt med de lokaliteter, vi havde besøgt, så det var ikke direkte et led i undervisningen, men det var i hvert fald en festdag med masser af oplevelser, masser af is, slik, fest og godt humør.

Endelig oprandt den dag, vi blev konfirmeret og kunne forlade skolen. Jeg tror, de fleste var glade. Nu skulle vi ud at vise, at vi var voksne mennesker. Nu var vi fri for trædemøllen og kunne vise verden, hvad vi duede til.

I dag, ca. 50 år efter, ser vi os omkring efter flokken, som vi kendte så godt dengang. De er nu spredt for alle vinde, vi ved knap hvor, men ingen af os nåede til tops på samfundets rangstige. De fleste blev i de kår, de var født ind i - landbrug og arbejderstanden, nogle få fik en uddannelse ved handel og kontor, men ingen fra min tid fortsatte til højere læreanstalter, selv om nogle nok havde både lyst og evner, men det var jo ikke noget for småfolks børn, så det blev ved drømmen.

Den undervisning, vi modtog gennem syv år i Skyum søndre skole, gav os dog et grundlag, både kundskabsmæssigt og menneskeligt, der gav os mulighed for at fylde den plads i samfundet, hvor vi hver især fik vor gerning.

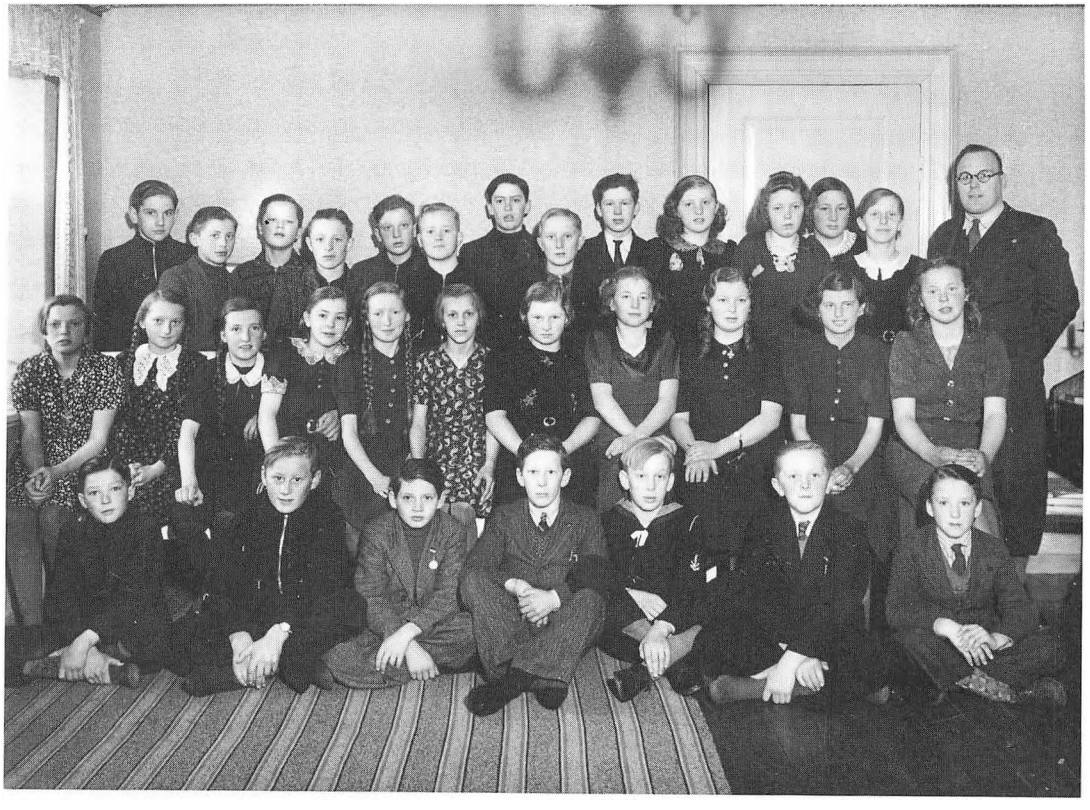

Konfirmander 1940 i Skyum præstegård

Alle fra Skyum søndre og nordre skole - de unævnte er fra Hørdum og Koldby skole

Første række fra venstre;
1 Verner Josefsen
2
3 Kristian Skammelsen
4 Viggo Olesen
5
6
7

Anden række:
8
9
10
11
12 Ellen Korsgård
13 Anna Sørensen
14
15
16 Alice Haagård
17 Asta Grønkjær
18

Tredie række:
19
20
21
22
23
24
25
26 Alfred Sørensen
27 Karl Munk
28
29 Evelyn Jørgensen
30 Stinne Jensen
31 Jenny Christensen
32 Pastor Børge Mosumgård

Da Sydthy fejrede 200-året for bøndernes frigørelse

af Villy Dall, Thorsvej 26, Koldby

Det er naturligvis med glæde, at jeg har taget imod redaktionens opfordring til at beskrive stavnsbåndsjubilæet i 1988 i Sydthy Årbog 1989. Jeg gør blot læserne opmærksom på, at beskrivelsen er forfattet af én, der selv var med i planlægningen og gennemførelsen af en del af aktiviteterne. Men jeg er glad for at få lov til at sætte denne rune over dem, der hjalp og bar, som det hedder, for gennemførelsen af disse jubilæumsaktiviteter var virkelig et godt eksempel til efterfølgelse på, at når vi vil, så kan vi også i Sydthy. Der var et godt samarbejde på tværs af foreninger, ligesom en række enkeltpersoner var involverede i kraft af den ene eller anden evne.

Længe før den officielle startdato var der aktiviteter under planlægning, og det vil da også være umuligt for mig at få omtalt alle de aktiviteter, der fandt sted i Sydthy i forbindelse med stavnsbåndsjubilæet. Jeg vil først og fremmest holde mig til de aktiviteter, der blev planlagt og gennemført af den »officielle« stavnsbåndskomité. Det er da også nedsættelsen af denne komité, jeg regner for den officielle startdato, nemlig den 29. april 1987.

Det var Sydthy Husmandskreds og Det thylandske landøkonomiske Selskab, der havde taget initiativet til mødet, som blev holdt på Hurup Missionshotel. Forud havde en initiativgruppe planlagt mødet, tænkt på aktiviteter og fået sammensat et ærespræsidium på 33 indflydelsesrige personer til anbefaling af sagen.

Landboforeningens næstformand, gdr. Mads Elvin Christensen, Jegindø, bød velkommen og præciserede, at »med den betydning for hele befolkningen, som stavnsbåndets ophævelse fik, så har også landboorganisationerne ønske om tilsvarende bredde i de lokale arrangementer i forbindelse med jubilæet« (Thisted Dagblads referat 30/4-87).

Initiativgrupen præsenterede allerede ved dette møde nogle af planerne for de fire største jubilæumsbegivenheder: Et daglangt optog med landbrugsredskaber på selve jubilæumsdagen den 20. juni 1988, et lokalt jubilæumsskrift, den store jubilæumsfest Sankt Hansaften og et egnsspil.

Den hidtidige initiativgruppe havde bestået af: Husmoder Vita Immersen, Villerslev, forpagter Carl Chr. Nielsen, Boddum, fhv. fisker Rich. Laursen, Doverodde, husmoder Kameline Kramer, Boddum og husmoder Sara Marie Futtrup, Vestervig. Heraf blev de fire førstnævnte valgt til lokalkomiteen. Sara Marie Futtrup bad sig fritaget, og i stedet valgtes hus-

Da jubilæumsbogen blev præsenteret i Anlægget i Hurup. I midten forfatteren Uffe Larsen. T.v. Ole Andersen, Bikuben og Erik Schjødt, Landboforeningen. T.h. Thorkild Jensen, Husmandskredsen og Vita Immersen, Stavnsbåndskomiteen.
(Foto: Chr. Christoffersen)

I over en måned lagde Fyrudvalgets skuespillere beslag på familien Lilleøres spisestue på Tandrup. Her var omklædning, sminkning og opbevaring af rekvisitter. På billedet er stykkets godsejerpar, Karen Ekmann og Eskild Jensen, ved at gøre sig klar til entré. (Foto: Klaus Madsen)

moder Mie Stephansen, Gettrup, og derudover valgtes følgende til komiteen: Gdr. Jens Chr. Jensen, Vesterby, slægtsforsker Elly Mardal, Boddum, gdr. Jens Jørgen Krogh, Hørdum, provst Knud Schjødt-Pedersen, Tygstrup og journalistelev Villy Dall, Gudnæsstrand.

Med Elly Mardals og mit valg var både Egnshistorisk Forening for Sydthy og Fyrudvalget repræsenteret i komiteen ved deres formænd, og herefter gennemførtes aktiviteterne i realiteten som et samarbejde mellem lokalkomiteen og de to foreninger. Det blev ret hurtigt nødvendigt med en økonomisk koordinator, idet mange penge skulle skaffes. Da Fyrudvalgets kasserer var ledende økonomikonsulent Niels Høy, Vestervig, blev han bedt om at koordinere hele den økonomiske side af sagen, og han sagde ja.

De to største udgiftsposter ville blive udgivelsen af et lokalt jubilæumsskrift og så gennemførelsen af et egnsspil. Der blev udarbejdet nogle sponsortilbud. Her var resultatet imidlertid, at de sponsorer, vi havde tilbudt jubilæumsskriftet til, sagde ja, og dermed var dette sikret. Derimod fik vi et nej tak fra de sponsorer, egnsspillet blev tilbudt til. Og det ville virkelig have været risikabelt, om ikke vi havde fået del i en uddeling fra Landbrugsraadet med portioner á 30.000 kr. Det lunede, og dermed var også egnsspillet sikret på forhånd.

Jeg vil herefter kronologisk gennemgå de aktiviteter, vi fik sat i gang fra lokalkomiteens side.

Opbygnings- og oplysningstid

Ved et møde i lokalkomiteen den 4. maj 1987 konstituerede vi os med Vita Immersen som formand og Kameline Kramer som sekretær.

For nu ikke at gå for meget i detaljer, kan vi groft opdele arbejdet således: Egnshistorisk Forening tager sig af oplysningsarbejdet med møder m.v.; Fyrudvalget tager sig af egnsspillet, Vita Immersen og Mie Stephansen tager sig af optoget, lærer Uffe Larsen, Bedsted, skriver jubilæumsskriftet, kørelærer Børge Pedersen, Vestervig, arrangerer udflugt til Gl. Estrup, medens alle mere eller mindre tager del i planlægningen og gennemførelsen af festaftenen den 23. juni.

Med hensyn til det sidste - festaftenen - havde Egnshistorisk Forening for Sydthy allerede da aftalt med Marie og Preben Riis, Boddum Bisgaard, at foreningens traditionsrige sommerbesøg i 1988 skulle gå dertil. Dette arrangement blev fastholdt, men udbygget med jubilæumsfesten, der skulle holdes på stranden med udsigt til Doverodde.

Egnshistorisk Forening tog initiativ til to oplysende mødearrangementer, som gennemførtes i samarbejde med Sydthy Folkeuniversitet.

Det første fandt sted den 15. oktober 1987 på Hurup Missionshotel, hvor fhv. landsarkivar Jens Holmgaard, Viborg, fortalte om landboreformerne efter 1788, og den 29. februar fandt det andet møde sted på Ydby skole. Denne gang handlede det om bøndernes mad i perioden 1788-1888. Museumsinspektør Gudrun Gormsen, Hjerl Hede, holdt et foredrag med titlen »Uden mad og drikke«.

Bagefter fortalte gdr. Andreas Th. Ifversen, Sindrup, om sit stenmøllebrød, der udelukkende er bagt af vand, salt og surdej. Hveden, der er dyrket uden brug af sprøjtemidler, males på en gammeldags kværn, hvortil han har hentet stenen i Østrig. Bagermester Poul Andersen, Hurup, er gået ind i eksperimentet, og hans brød blev serveret ved kaffebordet på Ydby skole med indbagte ål - til ganernes store tilfredshed.

Uffe Larsens jubilæumsskrift

Et af de projekter, som der var bred enighed om allerede fra den første start, var et lokalt jubilæumsskrift til markering af 200 års jubilæet for stavnsbåndets løsning. Der var også hurtigt enighed om at lægge udformningen i hænderne på en erfaren lokalhistoriker, lærer Uffe Larsen, Bedsted.

Som hovedillustration for sit skrift valgte han hjulploven, og så udarbejdede sønnen, Søren, der studerer i København, et flot omslag ud fra dette. Jubilæumsskriftets navn blev »Sydthy for 200 år siden«, og det er - ligesom Sydthy Årbog - sammensat af nogle forskellige artikler om enkeltemner inden for hovedemnet.

Et flot jubilæumsskrift blev det. Det blev trykt på Koldby Bogtrykkeri og husstandsomdelt - alt i alt en udgift på ca. 30.000 kr. Skriftet kan stadig erhverves ved henvendelse til Egnshistorisk Forening.

Andreas Th. Ifversen med sit ålebrød.
(Foto: Chr. Christoffersen)

Dyrskuet - også en historisk begivenhed

Det årlige dyrskue i Hurup var henlagt til lørdag den 11. juni 1988. Lang tid i forvejen var det bestemt, at Egnshistorisk Forening som sædvanlig skulle have en udstilling. Denne gang naturligvis med redskaber og vogne fra for 200 år siden, så vidt det nu er muligt. Det lykkedes også at skabe en meget flot udstilling, som samlede stor interesse.

I nærheden af maskinerne præsenterede Sydthy Bibliotek sit bidrag til det kulturhistoriske i form af en udstilling af bøger og skrifter om landbrugets historie.

Dyrskueudvalget havde ønsket en speciel markering af stavnsbåndsjubilæet i form af et børneteater. I god tid havde stavnsbåndskomiteen derfor henvendt sig til skolerne og foreslået, at stavnsbåndsløsningen blev et emne for de opførelser, skolerne planlagde til den tilbagevendende børneteaterfestival i maj.

Midt i marts lå det imidlertid klart, at dette som emne *ikke* indgik i forberedelserne, og jeg tog derefter som formand for Fyrudvalget kontakt med nogle personer, jeg vidste interesserer sig for børneteater. Det lykkedes at samle en gruppe mødre under ledelse af en gammel »rotte« i faget, lærer Jonna Kragh Møller, Tvolm. De øvrige mødre var: bibliotekar Anne Marie Brunsgaard Andersen, Heltborg, kontorassistent Dinne Hedegaard, Svankjær, husmoder Kameline Kramer, Boddum, husmoder Tove Nielsen, Koldby, og sagsbehandler Birgit Vinstrup, Koldby.

Der var kun kort tid til arbejdet. Prøverne indskrænkede sig til tre lørdage, og så var alt alligevel parat til to flotte forestillinger i et telt på dyrskuepladsen. Opførelserne blev overværet af ca. 250 børn og voksne, der fik en dejlig oplevelse. Omkring 20 børn medvirkede i stykket, der hed »Morten går på omgang« og handlede om fattiglemmers levevilkår i 1780'erne. Børneteatergruppen havde selv bearbejdet det for scene på grundlag af en novelle af Ingelise Krogh. Alt i alt en særdeles vellykket forestilling, ikke mindst i betragtning af den *meget* korte forberedelsestid.

En dagsrejse gennem Sydthy

Sådan lød overskriften i Thisted Dagblads referat dagen efter det store optog mandag den 20. juni 1988 - selve 200 års dagen for den kgl. forordning om stavnsbåndets ophævelse.

Og videre hed det i referatet: »Lugten af varme heste, lyden af knirkende vogne og synet af folk i fortids klædedragter med samtidig kontrast til moderne maskineri. Det var, hvad den lokale stavnsbåndsjubilæums-komité mandag forærede folk langs vejene og i byerne i Sydthy med det optog, der om morgenen tog udgangspunkt i Koldby for henad aften at slutte i Hurup«.

Forrest i optoget var dagens ridefoged i sadlen på den femårige »Sadat«, gdr. Erik Dahlgaard, Rævbjerg. Lige efter fulgte en landauer, der var sat i stand til lejligheden. Den har hid-

En scene fra børneteatergruppens opførelse af »Morten går på omgang« i et telt på Dyrskuepladsen. (Foto: Jonna Kragh Møller)

En kavalkade af billeder fra stavnsbåndsjubilæet. T.h. en scene fra fyrspillet med Hother Nørskov, Jens Ove Larsen, Karl E. Yde, Kirsten Christiansen og Anton Kaastrup Hansen. (Foto: Chr. Christoffersen). I midten t.v. strømmer folk ind på Boddum Bisgaards gårdsplads d. 23. juni. (Foto: Klaus Madsen), og t.h. fra premieren på fyrspillet »Frihed er den bedste muld«. I forreste række fra venstre: Betty Lilleøre, Villy Dall, Jytte Borberg, Flemming Harbo. (Foto: Knud E. Jensen). Nederst t.v. oplæser præsten (Knud Erik Sørensen) kongens budskab om, at stavnsbåndet er ophævet for stavnsbønderne på Tandrup (Foto: Chr. Christoffersen), og til højre er Martha og P. Elgaard Jensen på vej gennem Tvolm i bønderdragter anno 1788. (Foto: Klaus Madsen)

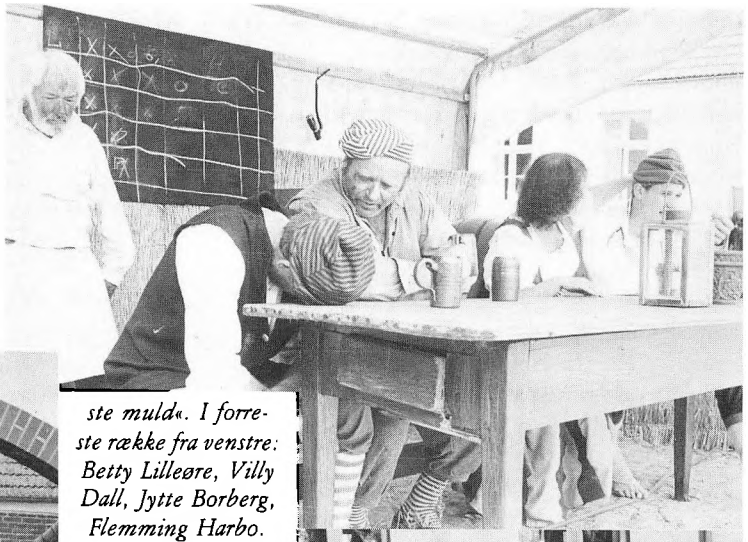

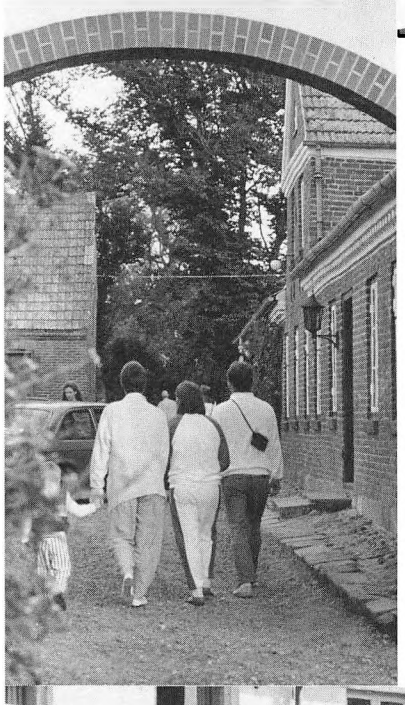

til haft sin plads på Tandrup, men blev i foråret 1988 erhvervet af tankvognschauffør Orla Poulsen, Sdr. Ydby. I dagens anledning var han med på bukken sammen med kusken, landmand Peder Kirk, Dover, hvis flotte heste fuldendte den meget smukke ekvipage.

På kuskesædet til de øvrige hestekøretøjer sad gårdejerne Erik Hansen, Vestervig, Per Nielsen, Visby, Jens Bliksted, Vibberstoft, Aage Langvang, Vibberstoft, og Harald Hansen, Hassing.

Med i Harald Hansens vogn var dagens to spillemænd, musiker Karl Skaarup, Koldby, og skoleelev Carsten Sørensen, Vibberstoft.

Efter hestekøretøjerne fulgte der traktorer, ført af smedemester Ove Damsgaard, Visby, gdr. Svend Gade, Villerslev, gdr. Jens Chr. Jensen, Vesterby, og mekaniker Ejnar Munkholm, Gettrup.

Endelig sluttede optoget med en mejetærsker, ført af maskinstationsejer Carsten Kobberø, Villerslev.

Optoget startede mandag morgen kl. 9.00 fra Koldby og sluttede i Hurup kl. 17.30, hvorefter de enkelte så skulle hjem igen. Fra Koldby kørtes til Hørdum, videre gennem Hassing til Bedsted, hvor der var pause. Så videre til Vestervig, hvor frokosten blev indtaget, hvorefter turen gik over Gettrup til Ydby og videre op ad bakken til Tvolm, hvor der var pause. Derfra fortsatte optoget ad hovedvejen nordpå gennem Dover til Karensminde-krydset, hvorefter turen gik gennem Hurup by ad Fredensvej, Nørre Allé, Kirkevej, Bredgade, Elmegade, Ashøjgade og Idrætsvej med afslutning på den store P-plads over for jernbaneterrænet.

Mere end 1000 fejrede friheden på Boddum Bisgaard

Det var naturligvis med bange anelser, at vi i lokalkomiteen indbød til Sankt Hansfest på Boddum Bisgaard til særlig festligholdelse af 200 års jubilæet. Men nu var det jo én gang for alle bestemt, at festlighederne skulle kulminere Sankt Hansaften. Her skulle den ild, Hendes Majestæt Dronningen den 20. juni tændte ved Frihedsstøtten på Vesterbro, bringes ud til bål i hvert et hjørne af landet. Betænkelige var vi, fordi der i Sydthy er en udbredt tradition for lokale Sankt Hansbål og -fester, og vi ople-

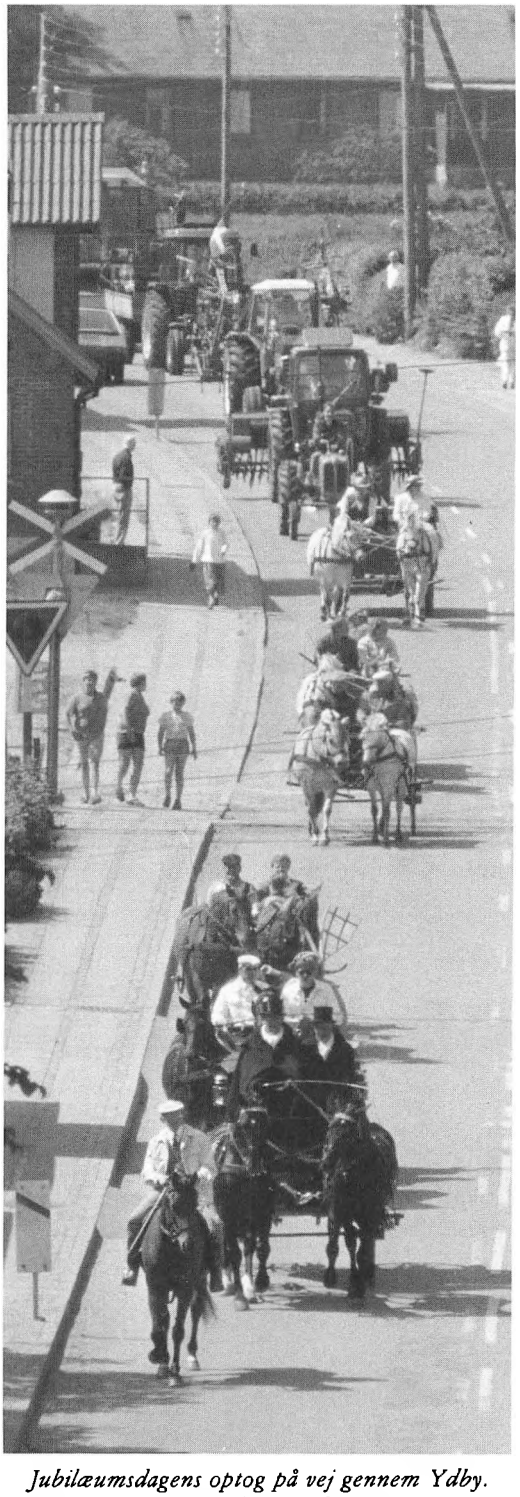

Jubilæumsdagens optog på vej gennem Ydby. (Foto: Klaus Madsen)

vede da også, at kun to blev aflyst til fordel for vort arrangement. Vore forventninger blev dog overgået af virkeligheden, og alle vore bekymringer blev gjort helt til skamme. Ingen kunne tælle dem, men i hvert fald over 1000 mennesker deltog i festen på Boddum Bisgaards strand.

Efter at vi alle havde haft lejlighed til at se gården og gå gennem Marie og Preben Riis' smukke stuer, medens hjemmeværnskompagniet fra Hurup sørgede for parkeringsanvisningerne, kunne jeg på lokalkomiteens vegne sætte det store arrangement i gang.

Første taler var borgmester Arne Hyttel, Vestervig, der bød velkommen og bl.a. opholdt sig ved landbrugets aktuelle problemer. Af samme grund havde nogle landmænd måske svært ved at tage del i festlighederne, sagde Hyttel.

Så sang vi den sang, som lokalkomiteens formand, Vita Immersen, havde digtet til lejligheden, hvorefter Marie og Preben Riis' søn, Michael, fortalte om Boddum Bisgaards historie. Der er al mulig grund til at takke familien Riis for, at de på den måde lod en folkevandring foregå gennem deres private hjem og i øvrigt på enhver måde støttede og hjalp os gennem det store arrangement.

Aftenens musikalske indslag blev leveret af Ydby KammermuCirkus. Den bestod af en messingblæseroktet, en træblæserkvartet og otte strygere. Dirigent var den ungarskfødte danske kapelmester Tamas Vetö, Odense. Musikerne var netop i den periode på besøg i Cirkusgaarden i Ydby og gav flere koncerter på egnen.

Gymnaster bragte Dronningens ild fra borgmesterkontoret i Hurup til bålpladsen, og en af løberne, Hanne Bisgaard, Doverodde, læste Dronningens budskab, hvorefter faklerne tændte bålet.

Festtaler var undervisnings- og forskningsminister Bertel Haarder, København. Ifølge Thisted Dagblads referat dagen efter sagde han bl.a.: »Der er brug for at frigøre initiativ og kræfter i vort folk, så det selv kan få lov at prøve dets tanker i praksis. Måtte 200 års jubilæet for stavnsbåndets ophævelse være starten på en nytænkning i Danmark efter årtiers stilstand... Men vi må ikke vente, at løsningerne kommer ovenfra via politiske beslutninger. Så-

Omkring 1000 mennesker samlet til jubilæumsfesten på Boddum Bisgaards strand med udsigt til Doverodde. (Foto: Klaus Madsen)

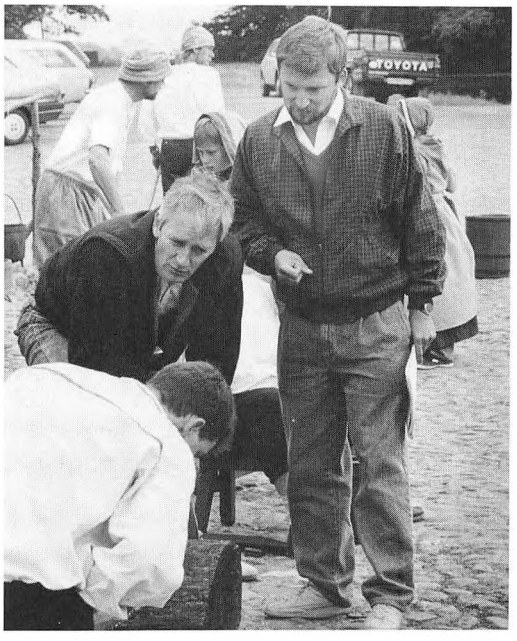

Instruktør Flemming Harbo (t.h.) i arbejde på Tandrups gårdsplads. I forgrunden er det Anton Kaastrup Hansen og Troels Frøkjær Larsen, der får instruktion. I baggrunden ses bl.a. Peter Amtoft Nielsen, Lars Toftdahl, Anne Mette Skov og Jannie L. Madsen. (Foto: Klaus Madsen)

danne har aldrig skabt fremskridt og har højest været en stimulans dertil«.

Efter ministerens tale var der opvisning af et folkedanserhold sammensat til lejligheden fra folkedanserholdene i Villerslev, Vestervig, Bedsted og Hurup. Opvisningen blev ledet af Vita Immersen, medens musikken blev leveret af et orkester, der ligeledes var sammensat til lejligheden. Det bestod af kontorassistent Arne Jensen, Lild Strand, lærer Erik Hein Jørgensen, Vestervig, smedemester Ove Damsgaard, Visby, og skoleelev Carsten Sørensen, Vibberstoft.

Til slut blev publikum bedt om at tage del i dansen, hvilket også flere efterkom for at få lidt varme i kroppen. For nu var Limfjordsvinden efterhånden blevet bidende, men en stor aften ebbede således ud i fuld aktivitet.

- og så blev stavnsbåndet ophævet på Tandrup

Første gang, det var på tale at lave egnsspil om stavnsbåndsjubilæet i Sydthy, var den 1. december 1986. Vi var enige om, at i 1988 skulle det være et stavnsbåndsspil. Men forinden havde vi jo et spil, der skulle afvikles i sommeren 1987. Så de egentlige forberedelser gik først i gang i august 1987, hvor vi fandt frem til en forfatter, Jytte Borberg fra Fjaltring, og en instruktør, bankassistent Flemming Harbo, Heltborg.

Spillestedet havde vi dog fundet, nemlig Tandrup, hvis ejerpar - Betty og Hans Chr. Lilleøre - efter kort betænkningstid sagde ja til, at vi måtte spille på deres gårdsplads. Fra arrangørernes og skuespillernes side er det på sin plads at understrege og takke for den udstrakte gæstfrihed, vi oplevede på Tandrup.

Af den rapport, jeg bagefter indsendte til Landbrugsraadet og DATS, fremgår det, at vi havde ca. 1830 tilskuere til fire forestillinger med premiere i bagende sol søndag den 26. juni 1988 kl. 14.00. Der var omkring 90 personer involveret i projektet med en aldersfordeling fra fire til godt 70 år. Omkring 40 har tidligere haft med vore egnsspil at gøre.

I øvrigt skrev jeg i min rapport bl.a.: »For vort vedkommende kan vi kun være tilfredse, idet vi siden starten har oplevet en opadgående spiral, både kunstnerisk og publikumsmæssigt. Det er kunstnerisk svært at nå længere, end vi gjorde i år, med amatører. Æren herfor tillægger vi instruktøren, Flemming Harbo, der har brugt hele sin fritid i næsten et år, ligesom han har stillet krav om, at skuespillerne engagerede sig 100%.«

Men ikke blot var vi selv tilfredse. I Thisted Dagblads anmeldelse den 27. juni hed det bl.a.: »Et langvarigt bifald efter det to timer lange skuespil 'Frihed er den bedste muld' rummer bekræftelsen på, at publikum har levet med, som var det dage på Tandrup for et par hundrede år siden«.

I stavnsbåndsåret bestod Fyrudvalgets bestyrelse af: Journalistelev Villy Dall, Gudnæsstrand (formand), provisor Inger Rasmussen, Hurup (næstformand), økonomikonsulent Niels Høy, Vestervig (kasserer), apoteksassistent Lis Nørgaard, Tygstrup (sekretær), erhvervs- og turistchef Martin Hedegaard, Svankjær, gdr. Alf Schelle Poulsen, Spangbjerg, husmoder Henriette Rønhede, Bedsted, og lærer Karin Skov, Bedsted.

Forskellige efterspil blev det også til

Mandag den 4. juli åbnede sommerudstillingerne i Dommerhuset i Vestervig, og hertil havde Egnshistorisk Arkiv et supplement i form af en udstilling af fotos. Udstillingen varede en måneds tid.

Efter sommerferien, nærmere bestemt lørdag den 6. august, løb så stavnsbåndskomiteens sidste arrangement af stabelen: Den længe planlagte udflugt til landbrugsmuseet på herregården Gl. Estrup på Djursland. Turen var tilrettelagt af kørelærer Børge Pedersen, Vestervig, medens Kameline Kramer var guide. Der deltog 35 personer i udflugten.

Det var de to planlagte efterspil, men faktisk blev det også til et tredie, der først fandt sted onsdag den 8. marts 1989 på biblioteket i Hurup. Her fortalte museumsinspektør Hanne Mathiesen, Hanstholm, om herregården Vestervig Kloster ved et møde, som var arrangeret af Egnshistorisk Forening og Folkeuniversitetet.

Når mødet blev holdt så sent, skyldes det forsinkelsen af Hanne Mathiesens bog om stavnsbåndsforholdene i Thy. Udgivelsen var planlagt til den 20. juni, men fandt først sted langt hen på efteråret. Bogen, der hedder 'Den gamle Herregård', er udgivet af Thisted Museum og Sparekassen Thy, og den er bestemt værd at læse for sin overskuelige form og interessante vinkler.

Kan vi eksportere de fredelige reformer?

En af de tanker, vi ikke fik realiseret i 1988, fortjener også at nævnes. Det var Knud Schjødt-Pedersen, der under et møde i komiteen nævnte, om man kunne gøre noget for at eksportere »den fredelige danske landboreform« til de udviklingslande, hvor jorden stadig beror på få hænder. Han siger selv: »Jeg synes, at vi lod en god chance gå fra os, hvis vi kun brugte frigørelsesjubilæet til at betragte og beundre os selv. For den form for ublodig revolution - som altså forløb som en evolution; en fredelig, men meget aktivt villet og støttet udvikling - det er jo, hvad en stribe folk i verden først og fremmest har brug for: At de store befolkningsgrupper, herunder i mange lande netop bønderne, får mulighed for at vælge, for at påvirke deres egen økonomiske og arbejdsmæssige situation, muligheden for at få tilstrækkelig med jord at dyrke som privat ejendom til at kunne leve som selvstændig landmand. Der lever i flere verdensdele millioner af bønder, som ikke aner, at de reformer, som de behøver for at kunne overleve i nogenlunde menneskeværdige kår, faktisk er afprøvede med held i de nordiske lande. Der sidder i USA og i de pågældende lande regeringsmedlemmer og andre indflydelsesrige personer, som ikke er klar over, at den bedste vej til at forhindre det, de frygter (kommunistiske revolutioner og lign.), overhovedet ikke er at bekæmpe oprørerne med våben og magt, men det er at gøre dem overflødige ved at lade en udvikling ske, som frigør mennesker, ja, f.eks. giver dem eksistensmuligheder som selvstændige bønder«.

I lokalkomiteen talte vi om, at det kunne være interessant og et godt bidrag til en fredelig udvikling i disse lande at invitere studerende (f.eks. agronomer) fra USA og de latinamerikanske lande til Danmark på et studieophold af et halvt eller helt års varighed. Her skulle de

Undervisnings- og forskningsminister Bertel Haarder (V) holder festtalen Sankt Hansaften.
(Foto: Klaus Madsen)

bo hos danske bønder og under danske forskeres ledelse studere den pågældende periode af Danmarks historie og de samfundsforhold i øvrigt, som disse reformer helt op i vor tid har haft stor indflydelse på. Derefter kunne de rejse hjem og oplyse om det nordiske eksempel på en anti-revolution, en stor menneskeværdig evolution.

- og så var det forbi!

Onsdag den 12. oktober 1988 var faktisk en vemodig dag. Da samledes lokalkomiteen for sidste gang. Det skete på Landbocentret i Hurup, og regnskabets time var inde. Som følge af de mange tilskud, vi modtog, viste regnskabet et overskud på godt 10.000 kr.

Komiteen enedes hurtigt om at fordele dem med halvdelen til hver af hhv. Egnshistorisk Forening og Fyrspillenes børneteater. På denne måde gik pengene til at fortsætte det arbejde, der var blevet så stærkt nærværende i forbindelse med 200 års festlighederne for bondestandens frigørelse.

Ellers var der blot at sige hinanden tak for et ualmindeligt godt samarbejde, hvilket også skete på behørig vis.

Udstillingen af gamle maskiner var en stor succes på Dyrskuet i Hurup lørdag den 11. juni 1988. Der blev også vist videofilm, og et sted i nærheden havde Sydthy Bibliotek en stand med bøger om stavnsbåndsløsningen. Så sammen med børneteatret var Dyrskuet i sig selv et lille stavnsbåndsjubilæum. (Foto: Klaus Madsen)

Soldaterbreve fra 1864

af Niels Christian Christensen Kjær

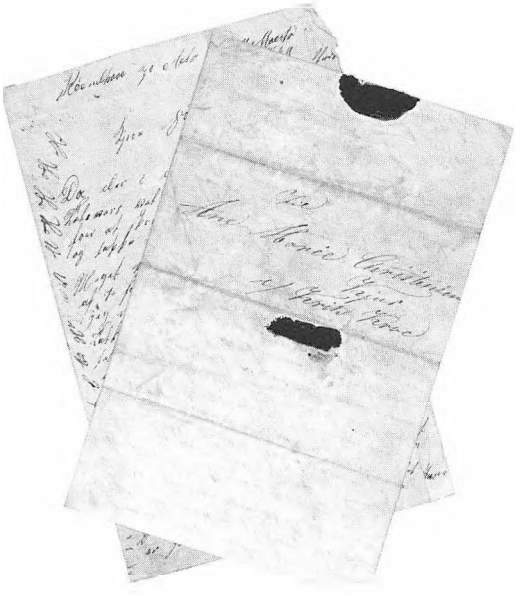

Krigen 1864 - et 25 års minde
De gamle breve, skrevet midt i krigen, fortæller om hvad den enkelte soldat selv oplevede i disse dage. I Sydthy Årbog 1984 bragtes nogle breve, skrevet af Poul Christensen Kjær. Her bringes 2 breve, skrevet af broderen, Niels Christian Christensen Kjær. Han blev født den 2.-1.-1838 i Hunskjær i Bedsted og blev efter krigen gift med Petrea Madsen. De boede på en gård i Vesterby i Vestervig sogn, hvor Niels Christian Kjær døde den 23.-10.-1906 og hustruen den 2.-4.-1930.

Røenhave, den 8. marts 1864
Kjære uforglemmelige søster.
Eftersom det glædelige tidende i dag er kommen mig i hænde, vil jeg aflægge min skyldige tak derfor, da jeg deraf til min største glæde ser, at I alle er friske og raske og lever det bedste, I kan, thi det er jo en sørgelig tid, vi lever i, lige såvel for eder hjemme, som det er for os.

Men faren er jo ikke aldeles så nær for eder derhjemme, som det er for os her, men derfor kan det jo gerne gå os godt, thi vi må jo fæste vor lid til den almægtige gode Gud, at han vil holde sin beskærmende hånd over os, bede til ham, at han vil lette os den hårde byrde, som han have pålagt os, men så pålægger han os jo nok ikke højere byrder, end at han vil give os kræfter til at bære.

For min parts skyld har jeg ikke været med af nogen betydning, og det kan jo også blive livligt nok, thi der er jo nok der har været med alligevel, men hvorlænge det kan undgåes er jo ikke nemt at vide, da de jo skyder på os hver dag, thi vi ligger lige overfor vore fjender, hver dag skyder de flere geværskud over på os, når vi er på arbejde, men det har endnu været forgæves, thi vandet imellem os er 100 alen bred, så det er jo temmelig usikkert for dem at træffe os, men de prøver hver dag at lave en fielbro herover, men endnu er det ikke blevet til noget, men det kan jo også blive tidsnok. Thi når de begynder dermed, så vil der blive en streng tid for os her på Als. Thi vi er kuns én mod ti af deres, men vi vil holde os så længe, vi kan.

Kjære søster, jeg kan hilse dig fra vores kjære broder Poul, jeg fik brev fra ham for et par dage siden, da var han frisk og rask og levede no-

Niels Christian Christensen Kjær

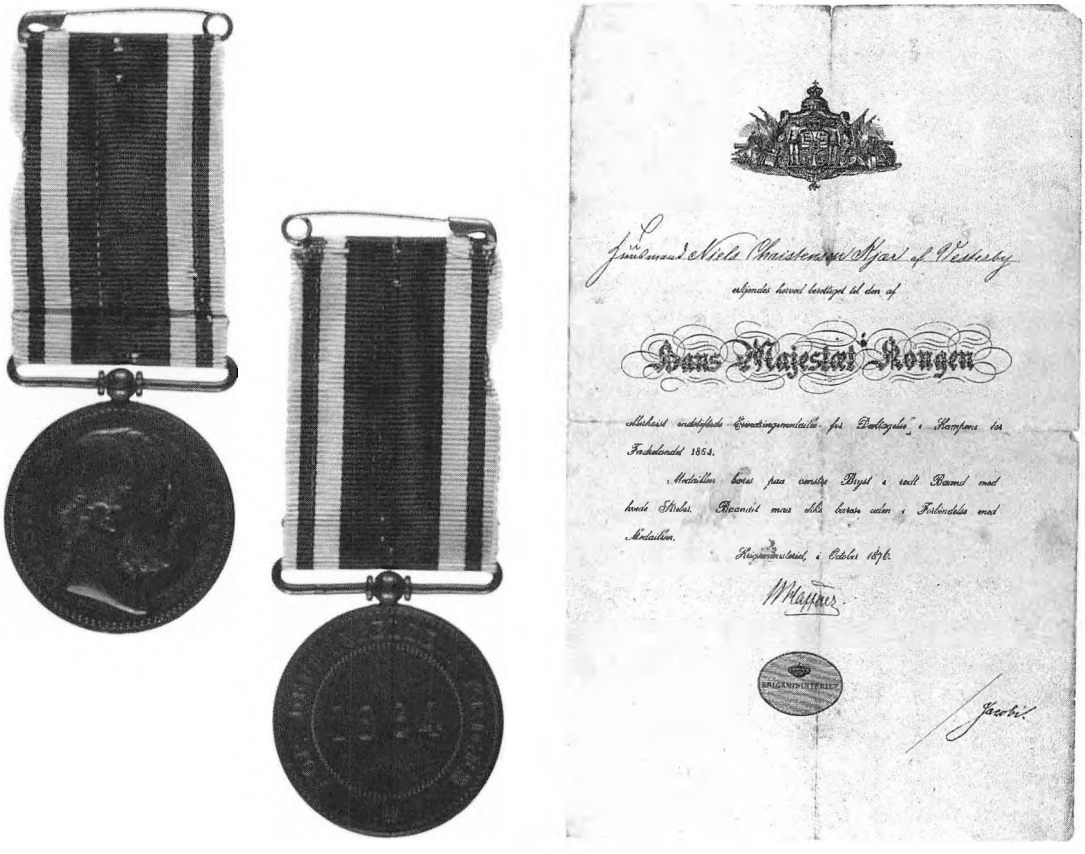

Niels Christian Christensen Kjær fik erindringsmedalje for deltagelse i kampene for fædrelandet 1864

genlunde godt, endskønt de har det temmelig strengt for tiden, thi han skrev om, at de måtte gå på vagt hver anden dag, og det kan være strengt nok, men der er jo ikke andet for, end at vi må adlyde, omend vi synes, det er urigtigt, men nu må vi håbe den tid snart må få en ende, at vi må nyde den lykke, at vi kunne samles igen i vort kjære hjem, thi det ville jo være en stor glæde for os, om vi alle måtte opleve den dag, thi det er en kedelig tid at ligge her. Jeg kan lade dig vide, at Jensen, som var hos Fuglsangs, han er skudt, og det er den eneste af vores bekendte, som jeg ved, er falden, men derfor kan der gerne være flere. Nu har jeg ikke mere at skrive om for denne gang. Du bedes hilse alle de piger igen, som du skrev om. Jeg skal hilse dig fra Knud og Hans og alle gode bekendte. Når du skriver igen, så lad mig vide, hvilken pige, de skal have i kroen i stedet for Malene!

Til slutning være du hilset tusinde gange fra mig, din broder

Niels Christian Christensen

Røenhave på Als, den 11. marts 1864.

Kjære søster.

Da der i dag er lidt tid tilovers, vil jeg tage til pennen for at skrive til dig et par ord og takke dig mange gange for din meget kærkomne skrivelse af 9. f.m. Den har jeg rigtig modtaget, hvorfor du takkes tusinde gange, da jeg til min store fornøjelse ser, at I alle var friske og raske og lever ved det gamle, og det glæder mig meget at spørge fra eder, thi det er den

største glæde for mig, fordi mine tanker stadigvæk rettes hjem til eder, men der er ingen gode udsigter for tiden, men nu må vi håbe det bedste, thi Gud kan jo snart vende det til det bedste, thi han er jo den bedste, vi kan stole på, thi uden hans hjælp er vi ikke meget, men nu vil vi bede til ham, at han snart vil give os fred og rolighed i landet, da der i denne tid hersker en stor sorg over hele landet, men nu må vi jo håbe til det bedste. Kjære søster, nu vil jeg fortælle dig noget om min nuværende stilling her på Als. Du må endelig have mig undskyldt, fordi det varer så længe, inden jeg skriver til dig igen, thi vi må gå på arbejde hver dag fra morgen til aften, og det er vi blevet ved med hele tiden, siden vi kom til Als, og det kan vi blive ved med, så længe vi ligger her, men det er dog bedre, end det er at gå i felten hver anden dag, thi siden vi kom hertil, har vi haft det roligt for fjenden, men hvor længe det varer, det ved jeg ikke, thi de vil jo gøre et forsøg på at kommer herover, men jeg håber nok, at det vil sinke dem. Thi her kan de ikke komme over uden, de skal lægge bro, og det kan de ikke godt få ro til, thi ellers havde de nok været herovre.

Kjære søster, jeg kan hilse dig fra vores kjære broder, Poul, jeg fik brev fra ham for 8 dage siden. Da lå de på den anden side af Vejle, men hvor de nu er, det ved jeg ikke, jeg skrev straks til ham igen, men jeg venter fort efter at høre fra ham igen. Thi de siger, at de har slåsset dernede imellem Kolding og Fredericia, men om de har været med, det ved jeg ikke, men jeg vil næsten håbe, at de ikke har været med denne gang, og det var også at ønske, at han må blive fri for at stå mod fjendens kugler, thi det er næsten livet om at gøre.

Kjære søster, nu får jeg ikke mere at skrive om for denne gang, jeg er Gud være lovet ved helsen og sundhed og har det efter omstændighederne godt. Jeg ønsker meget, om du ikke snart vil skrive mig til og fortælle mig lidt om, hvorledes det står til i kroen, om vores broder er der endnu og lade mig vide, om Christen Hove kom i tjenesten, eller han får lejet for sig, thi jeg mener næsten ikke, at han vil dø så nemt, at han vil gennemgå kampene, thi han er ikke vant til at stå under kommando.

Du bedes hilse alle gode venner og bekendte fra mig og især de smukke piger, du bedes at hilse forældre og søskende, men først og sidst være du hilset fra mig, din hengivne broder.

Niels Christian Kjær

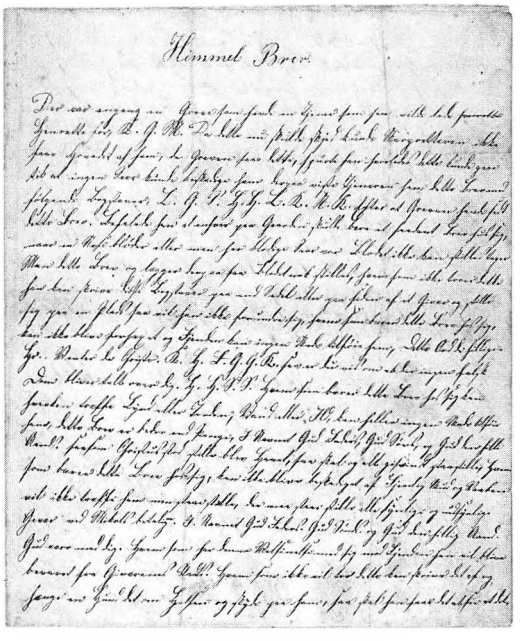
Himmel Brev

Himmelbrev - oversat af E. M.

Der var engang en greve, som havde en tjener, som han ville lade henrette for K.G.M. Da dette nu skulle ske kunne Skarpretteren ikke få hovedet af ham, da greven så dette, spurgte han: Hvorledes dette kunne gå til, at ingen sår kunne beskadige ham, derpå viste tjeneren ham dette brev, med følgende: L.G.S.H.H.K.N.K. Efter at Greven havde set dette brev, befalede han at enhver på gården skulle bære sådan et brev hos sig. Når en næse bløder eller man har blodige sår, hvor blodet ikke kan stilles, tager man dette brev og lægger derpå, så skal blodet nok stilles. Hvem som ikke tror dette, han kan skrive disse bogstaver på en seddel eller på siden af et gevær og stille sig på en plads, så vil han forundre sig. Hvem som bærer dette brev hos sig kan ikke blive forhekset, og fjender kan ingen skade tilføje ham. Dette ord, de hellige lys venter de kristne, K.H.F.G.G.K., så er du vis om, at der ingen falsk dom bliver talt over dig. H.H.S.S., hvem som bærer dette brev hos sig, kan hverken træffe lyn eller torden, vand eller ild kan heller ingen skade tilføje ham. Dette brev er bedre end penge. I navnet Gud

Faders, Guds Søn og Gud Den Hellige Ånd, såsom Christus stod stille blev hævet, så skal og alt gesvindt stå stille, hvem som bærer dette brev hos sig, kan ikke blive beskadiget af fjendtlig skud og våben, vil ikke træffe ham, men stå stille, alle synlige og usynlige geværer ved Mikkels Betalig. I navnet Gud Faders, Guds Søn og Gud Den Hellige Ånd - Gud være med dig. Hvem som har denne velsignelse med sig mod fjenden, han vil blive bevaret fra geværernes skud, hvem som ikke vil tro, kan skrive det af og hænge en hund det om halsen og skyde ham, så skal han få det at se, at det er sandt. Hvem som har dette brev hos sig kan ikke blive taget til fange eller såres af fjendtlig våben, Amen. S.S.S.A. Så sandt som Jesus Christus er død og ophævet til himmelen, så sandt, som han har vandret her på jorden, kan jeg ikke blive skudt, dø eller såret kød og indvolde, det alt skal blive ubeskadiget. Jeg sværger alle våben og geværer på denne jord, ved den levende Gud Fader, Gud Søn og Gud Den Hellige Ånd, jeg beder: I vor Herre Jesu Christi navn og blod, at ingen kugle skal træffe mig, den være af guld, sølv eller bly, Gud i himmelen gør mig fri for alt i navnet, Gud Faders, Guds Søn og Gud Den Hellige Ånds. Dette brev er sendt fra himlen og fundet i Holsteen i året 1794. Det var skrevet med gyldne bogstaver og svævede over døbestedet Badagun, da man ville gribe det, vendte det tilbage til året 1797, da fik man det indfald, at skrive det af og gøre det bekendt for verden - til denne vender sig brevet. Videre stod der i, den som arbejder om søndagen er fordømt, i skal ikke arbejde om søndagen, men gå i kirken og bede høi med andagt, og af eders rigdom skal I give den fattige, ikke være, som de ufornuftige dyr. Jeg befaler 6 dage til arbejde og den 7'vende til at høre Guds ord. Vil I ikke det, så vil jeg straffe eder med pest, dyrtid og krig. Jeg beder ikke at arbejde, så sildig lørdag aften, end han være ung eller gammel, skal bede for sine synder, at de bliver ham forladne, sværg ikke ved Guds navn, begær ikke sølv eller guld, skammer eder over menneskelyst og begærlighed, svag i sindet, som jeg har kaldt eder. Svagsindet kan jeg også bortstøde eder, ære din fader og din moder, og sig ingen falsk vidnesbyrd om eders næste. Den giver jeg sundhed og føde. Hvem som ikke tror dette og gør derefter er af mig forsagt, og vil hverken have velsignelse eller lykke. Jeg siger eder, at Jesus Christus har skrevet dette, han skal ingen hjælp have, hvem som haver dette brev og ikke åbenbares det, er forbudt af den kristelige kirke, dette brev skal den ene lade den anden skrive af, og om I har så mange synder, som sand i havet og løv på træerne, skulle forlades eder. Hvem som ikke vil tro dette og omvende sig, vil blive straffet på den yderste dag, når ingen kan gives mig. Hvem som har dette brev hos sig i huset kan ingen tordenvejr træffe. Holder mine bud, som jeg haver sendt med min Engel i navnet Jesus Navn.

Dette brev er skrevet i Store Rhiide den 30. januar 1864.

Niels Christian Christensen Kjær

Heltborg Forsamlingshus

af Linne Hedegaard, Refs Hedegaard, Oddesundvej 223, 7760 Hurup

Ullerup, Heltborg og Ginderup udgør tilsammen Heltborg sogn. For 70 år siden gik alt i et jævnt og roligt tempo. Driftsformerne blev der ikke lavet om på, og omsætningen var lille i forhold til nu. Der var ingen maskiner, arbejdet udførtes med hånden, og så havde de jo hestene. Mændene sad lunt og godt i deres fede gårde og bestilte egentlig ikke ret meget selv. Som regel var de to om én avis, og den skulle jo om til naboen næste dag, og så var der lejlighed for manden til et lille visit og over en kop kaffe og en pibe tobak at drøfte dagens problemer.

Der var ingen mangel på arbejdskraft ved landbruget dengang, og den var billig. Det var en hævdvunden regel, at en dygtig karls løn var lig prisen på en god ko.

De lange vinteraftener tilbragte familien og medhjælpere sammen, der var ingen forlystelser at løbe efter. Dengang var folk mere tilfredse, synes jeg. Som årene gik, begyndte de unge i sognet at gå til gymnastik i Hurup. Det var jo ikke noget slemt, men de gamle ville helst have dem derhjemme.

Så skete der pludselig noget, der satte røre i sognet og for en tid forstyrrede det ellers så go-

Forsamlingshuset i Heltborg under ombygning (Egnshistorisk Arkiv)

de og venskabelige forhold. Der var fødselsdagsfremmede hos Mads Kristiansen, og det blev bragt på tale at få et forsamlingshus i Heltborg. Der blev nedsat et udvalg til at tage sig af sagen. Der gik så tegningslister rundt i sognet, og i løbet af ganske kort tid blev der indbudt til aktionærmøde i Heltborg skole, hvor Mads Kristiansen oplyste, at der var tegnet et tilstrækkeligt stort beløb at bygge for, og udvalget havde sikret sig en byggegrund: den gamle præstestald og Wolle urmagers hus, så byggeriet kunne begynde straks.

Så kan det nok være, der kom liv i forsamlingen. Der blev fra tre sider protesteret mod den byggeplads. Ullerupfolkene havde en gratis byggegrund på Enggård Mark, og der skulle huset stå, dersom de skulle være med. Fra Vester Heltborg forlangtes, at der skulle bygges ved landevejen, ellers var de ikke interesserede. Der var andre, der ville vide, om huset måtte benyttes til dans, for så blev deres aktier annulleret. Der stod de i hidsig diskussion og kom ingen vegne, da ingen ville give sig så meget som en tomme. Så tog Mads Kristiansen en rask beslutning, strøg en svovlstik og lod tegningslisterne gå op i røg, hvorefter han hævede mødet.

Nu gik hver til sit, og der var dem, der drog et lettelsens suk. De havde fået en aften ud af det, og der var jo sådan set ingen skade sket. Men de gæve mænd fra Øster Heltborg var ikke sådan at slå ud. Næste dag gik en ny tegningsliste rundt, hvorpå det var betinget, at før omtalte byggegrund skulle benyttes.

Der blev i en fart tegnet så mange aktier, at huset blev bygget og straks taget flittigt i brug, men der rejste sig en storm af forbittrelse, som for en tid satte skel imellem sognets ellers så venskabelige beboere. Der faldt dog snart ro over sagen, og nu er det en menneskealder siden, hele sognet kunne samles i forsamlingshuset både i sorg og til fest.

Forsamlingshuset blev indviet den 6. november 1913.

Ovenstående tekst er skrevet af min far, nu afdøde Adolf Handrup, Ullerup.

Forsamlingshuset var således indrettet: I ca. ¾ fra husets sydlige ende var »salen«. Der var tre store vinduer i hver side, loftet var kuppelformet. Mod gavlen stod ribberne, og over dem var den store kalkede halvmåne, hvor pudset gerne var slået af fra de mange gange, der var pyntet til fest. Der havde gymnastikforeningens fane sin plads, og før den må afholdsforeningens fane have været der, og selv om ingen af de ældre mennesker, som jeg har talt med, kan huske inskriptionen, kan jeg huske, at jeg engang, før jeg kunne læse, spurgte far om, hvad der stod på flaget, og han svarede: »Der står: Med Gud for konge og fædreland«.

I salens modsatte ende var der en dør ud til gangen, og ved siden af døren stod den store runde kakkelovn, der kunne blive rødglødende, så det var skrækkeligt at sidde i nærheden af den. Næst efter kakkelovnen var der en dør ind til den lille sal. Derinde var der en mindre kakkelovn. Derfra, hvor salen sluttede, var der midt i huset et skillerum, der nåede op til nordgavlen, og der havde »æ bette sal« hele den vestlige halvdel, hvorfra der gik en dør ud i gangen og en til køkkenet. I gangen var husets eneste yderdør med de høje trappetrin udenfor, og der var nogle meget højtsiddende knager, hvor der var en lofttrappe med kosterum under. Ovenpå var »æ himmel« med gelænder ud mod salen og skorstenen med det nødvendige sving, den havde for at få piben lige op gennem tagrygningen. Der var et lille kammer på loftet, et nøgent, hvidkalket rum med et lillebitte spejl og nogle knager. Det var garderobe og omklædningsrum for gymnasterne.

Nede i gangen ved trappen var der en dør til køkkenet. I køkkenet kunne der ved siden af døren lige blive plads til et stort komfur og en tørvekasse. Lige overfor - med så lidt plads imellem at to tykke koner måtte kante sig forbi hinanden - var køkkenbordet med underbord og en vask i den ene ende. Under vinduet stod vandspanden. Alt vand til madlavning og opvask skulle hentes ved pumpen, der stod ved sydgavlen. Udenomsbekvemmelighederne var et træskur med to tremmedøre, som var gemt bag ved huset. Den ringe køkkenplads gjorde, at til store bojler måtte det meste af maden laves hjemme.

Den lille sal blev brugt både som spisekammer og anretterværelse, og der måtte ryddes plads på borde og bænke, når opvarterne skulle have kaffe eller spise. Forberedelserne var de samme, om bojlen stod hjemme eller i forsamlingshuset, men var det sidste tilfældet, blev bordpladerne halet ned fra loftet, og skafferne slæbte gymnastikredskaberne op på loftet. Dog måtte hesten skubbes hen i et hjørne, den var for uhåndterlig. Bordene stilledes op med et tværbord foroven og to langborde ned gennem salen.

Der var blevet bygget til forsamlingshuset. Køkkenet blev udvidet og fik en yderdør i nordgavlen, der blev lagt vand ind, og der blev toilet ved det forlængede garderoberum på loftet. Der blev lavet et stort rum ved køkkenet med dybe hylder langs væggene og et langt bord midti, så nu var der plads til det nødvendige, men efterhånden gik huset i forfald. Det blev ikke brugt som tidligere, for folk holdt deres bojler på hotel eller fik maden bragt hjem fra hotelkøkkener. Kommunen nægtede at give tilskud til vedligeholdelse af forsamlingshuset.

Så var der en del unge mennesker, der slog sig sammen om at restaurere huset ved frivillig arbejdskraft. De, der havde lært et håndværk, tog den hårdeste tørn, og nu blev det igen et sted, hvor folk kunne lide at samles. Med de stigende priser på alt var det trods alt billigere at leje forsamlingshuset og selv lave maden til en fest.

Forsamlingshuset slår sig tit sammen med menighedsråd eller en forening og holder en foredrags-, fest- eller familieaften. Det første års overskud var 7.000 kr. Tiderne skifter, men forsamlingshuset fungerer igen under tilpasning af de herskende forhold og er en god ramme om egnens fester.

Bryllupstraditioner

Ved et bryllup var der meget at forberede i lang tid, før bojlen blev holdt. Udstyret skulle være syet, og navn broderet på pudevår, lagner, håndklæder og viskestykker. Alt skulle være vasket, rullet og strøget og godkendt af konerne, der stod familien nærmest. En pige måtte begynde straks efter konfirmationen at brodere de finere ting, for med den sparsomme fritid og de tusinde sting, der blev syet i fransk broderi, med huller, skyggehuller, tunger, knaphulsting o.s.v., var det års arbejde.

Der skulle kalkes, skures og pudses, der skulle ryddes op ude og inde. Der skulle tages lovning på kokkekonen før både præst og degn, der skulle tages lovning på dem, der skulle »gå hjemme«, det var skaffere og opvartere. Mændene var skaffere, og konerne og de unge piger var opvartere. Gæsterne blev indbudt pr. brev eller telefon, og det hændte, at en mand fik hyre med at gå rundt og »be te bojl«.

Far har skrevet om, da hans bror blev gift den 6/11 1906: »Der skulde være Bryllup i Balle, og Mads Tølbøl og jeg skulde være 'Bémænd' - efter gammel Skik skulde 2 Mænd gaa rundt for mundtlig at indbyde Gæsterne, og det skete efter et Ritual, som nu kun de Ældste erindrer. Vi blev tilsagt om at møde paa Gaarden til Frokost og her modtage Instrukser om, hvordan vi skulde forrette vort Ærinde: Når vi var kommen ind i Stuen, skulde vi staaende frembære følgende tale: 'Vi sku hæls fræ Goermand Niels Balle aa hans Kuen Else aa sejj, om dæ aa di Kuen wild wæsegue aa komm te Balle den sæt Nowember te djer Dætter Nikolines Brøllup, te Frokost æ klok er tøl, ta mæj te Kjærk aa hør æ Brojwikels, aa ta mæj hjem ijen aa spies te Mejda aa wær sammel mæ dem te æ fæjst haar end.'«.

Hvis der skulle være mere end 100 mennesker, og folk ikke kunne huse dem, blev bojlen holdt i forsamlingshuset. De fleste gårde havde en storstue, og når sovekammeret blev ryddet, og der blev dækket op i alle stuer, så var der husrum til mange.

Et sommerbryllup holdtes tit i laden før høst, når gulvene var tomme - på nær de, der var fyldt med hø. Slagtningen måtte foregå et par dage inden festen, da der jo ikke var frysere eller køleskabe dengang. Så kom kokkekonen og bagte blødt brød - lagkager, sodakager o.lign. - og hun bagte »smo-godter« (småkager). Hun gjorde skik på gris, lavede sylteflæsk, rullepølser og leverpostej. Der blev lavet medisterpølser og blodpølser. Om sommeren is. Hvis det var meget varmt, var det svært at holde tingene friske. Stegene havde derimod vanskeligt ved at blive møre, og derfor brugte kokkekonen tit en knald soda at komme ved. Hvis suppen var ved at blive sur eller havde »en tanke«, kunne den reddes eller i hvert fald smagen med lidt soda, men var det galt med suppen, blev folk syge. Maven reagerede voldsomt, men det var heldigvis sjældent.

Kokkekonen var en betydningsfuld person, og i vort sogn var der flere navnkundige. Else Mari og Stine Brohus var eksperter og én af dem, mor mente Else Marie, og far sagde Stine Brohus, havde særlig håndelag for bagning, og når nogen langvejs fra tog lovning på hende, sagde hun med berettiget stolthed: »Når di hår sit mi bågværk, så wæl di ha mæ!«.

Den mest ansete af dem alle var Ane Jensen. Denne nydelige og sirlige dame, der med uforstyrrelig ro og sikkerhed planlagde alt og styrede sine tropper, så alt klappede, som det skulle. Hos hende var der ikke noget, der mislykkedes. Den gode stemning begyndte i køkkenet og omgav alle, både gæster og tjenende ånder, så det blev uforglemmelige festdage.

Nabokonerne kom og plukkede høns til suppen og ænder, hvis der skulle andesteg med flæskestegen. Der blev vasket stentøj af, og særlig hyggeligt var det, når de nåede så vidt, at der skulle laves kødboller til suppen. Kokkekonen havde tilberedt farsen, og konerne plantede sig på et par stole ved komfuret, hvis der var plads, ellers blev der stillet en primus på en skammel med en vid lav stegegryde med vand, og så gik snakken lystigt, mens konerne med en teske i den ene hånd formede de fineste små kødboller i den anden hånd.

Der blev frisket op, hvad for store og små fornøjelige og forskrækkelige ting, der var sket, da den eller den havde haft bojle.

Dagen før brylluppet kom opvarterne. Der var gerne to par gifte folk, der skulle gå hjemme. De sørgede for pyntegran og æresport. De skulle stå ved døren og byde gæsterne velkommen samt hjælpe dem af med overtøjet. En af konerne skulle være »muer i æ hus«, være den der havde hovedansvaret for, at alt var, som det skulle være. De skulle også pakke gaver ud og stille dem på et dertil beregnet bord.

Alle havde blomster med, for pyntes skulle der, enten det var hjemme i æ sals, i laden, i telt eller i forsamlingshuset. Fra gården måtte man sende en karl med hest og arbejdsvogn for at låne bordplader, bukke og bænke i forsamlingshuset. Så gik alle igang med pyntning med grønt og blomster med snoede bånd af crepepapir - helst i rødt og hvidt, der var lavet skjold med brudeparrets navne og dato for bryllupsdagen. Det kunne være besværligt arbejde at få bordene til at passe i den plan, der var lagt, men det var endnu værre at få de lånte duge til at passe i længde, bredde og hvidhed.

Alt gik med liv og lyst og snak og latter med en kop kaffe ind imellem. Sølvtøj og lysestager var som dugene medbragt af opvarterne. Når man kom så vidt, at der skulle lægges servietter sammen, var det rart at sidde ned. Mønstrene blev bestemt af dem, der havde været med flest gange, og som var bestemt til at servere ved hovedbordet. Det gik nogenlunde efter alder mellem de unge piger.

Til aftensmad fik man gerne ragout af halse, vinger, kråser og »skrav« fra suppehønsene, så var der spist op af det.

Når lysestager og blomsterdekorationer var fordelt, var bordet stort set færdigt, dog måtte alt ses efter en gang til, for at der ikke manglede en gaffel eller et glas nogen steder. Selve bordpyntningen med levende blomster på dugen måtte vente til sidste øjeblik. En husmor var øm over sine ting og krympede sig mange gange over den hårde behandling, hendes klenodier fik i opvaskebaljen. Knive med hornskaft havde ikke godt af at havne på bunden af en balje kogende vand med soda, og lysestagerne blev heller ikke pænere af at få stearinen skrabet af med en kniv. Efterhånden blev det skik at leje både bestik og service.

Efter sengetid skulle æresporten sættes op, og der skulle pyntes i karmen om gangdøren, som gæsterne skulle ind ad. Det var sent, før alle lys blev slukkede i bryllupsgården, men der var travlhed igen fra tidlig morgen. Og da mødte opvarterne i sorte kjoler og medbragte stivede hvide forklæder, skafferne kom i diplomat og hvidt kravebryst.

Stemning var der fra kælder til kvist. I køkken, bryggers og spisekammer blev der arbejdet under højtryk af kokkekone, »gränkoner« (de, der hjalp kogekonen) og opvaskekonerne, der blev sat til at pudse kartoflerne af, så de var uden kanter og tildels lige store. De blev talt, så der i snit var 3-4 til hver person. Der skulle graves peberrod op i haven og persille til at pynte fadene med.

Bruds og brudgoms nærmeste familie skulle spise frokost, og de, der kom langvejs fra, var indkvarteret hos naboerne. Til frokost brugtes af suppekødet, der blev serveret med peberrodssovs eller kapers og med butterdejssnitter. Så var der stegte ål og syltede ål, sylteflæsk (sylte) og leverpostej, som man dengang kun fik efter slagtning. Den nykogte rullepølse var skåret i tykke skiver. Der var æg og sild, kold steg og til sidst kaffe og boller med ost.

Bruden skulle pyntes af søstre eller svigerinder, men det var tit, der var bud efter kokkekonen, der jo vidste, hvordan det skulle være. Der var nogle koner, der altid havde en myrte i vindueskarmen, som leverede kviste til sløret ved egnens bryllupper. Før bilernes tid fik alle brude et mere eller mindre fint brudetørklæde til at binde over sløret, når der kørtes til kirke med hestevogn, det kaldtes »en broj-klee«.

I de øverste kirkestole sad brudgommen i højre side og bruden i venstre side, indtil det blev almindeligt at sætte stole op i koret. Efter kirketid samledes alle i hjemmet, hvor overtøjet bulede ud fra knagerækkerne i mange lag og tårnede sig op på det hvide, hæklede sengetæppe i sengekammeret. Så gik opvarterne rundt med stå-kaffe på store bakker med broderede bakkeservietter og med nybagte »hvedebrød« (kringle).

Imellem gavernes sølvtøj og kaffestel kunne findes en fin kulkasse med roser på låget. Ved

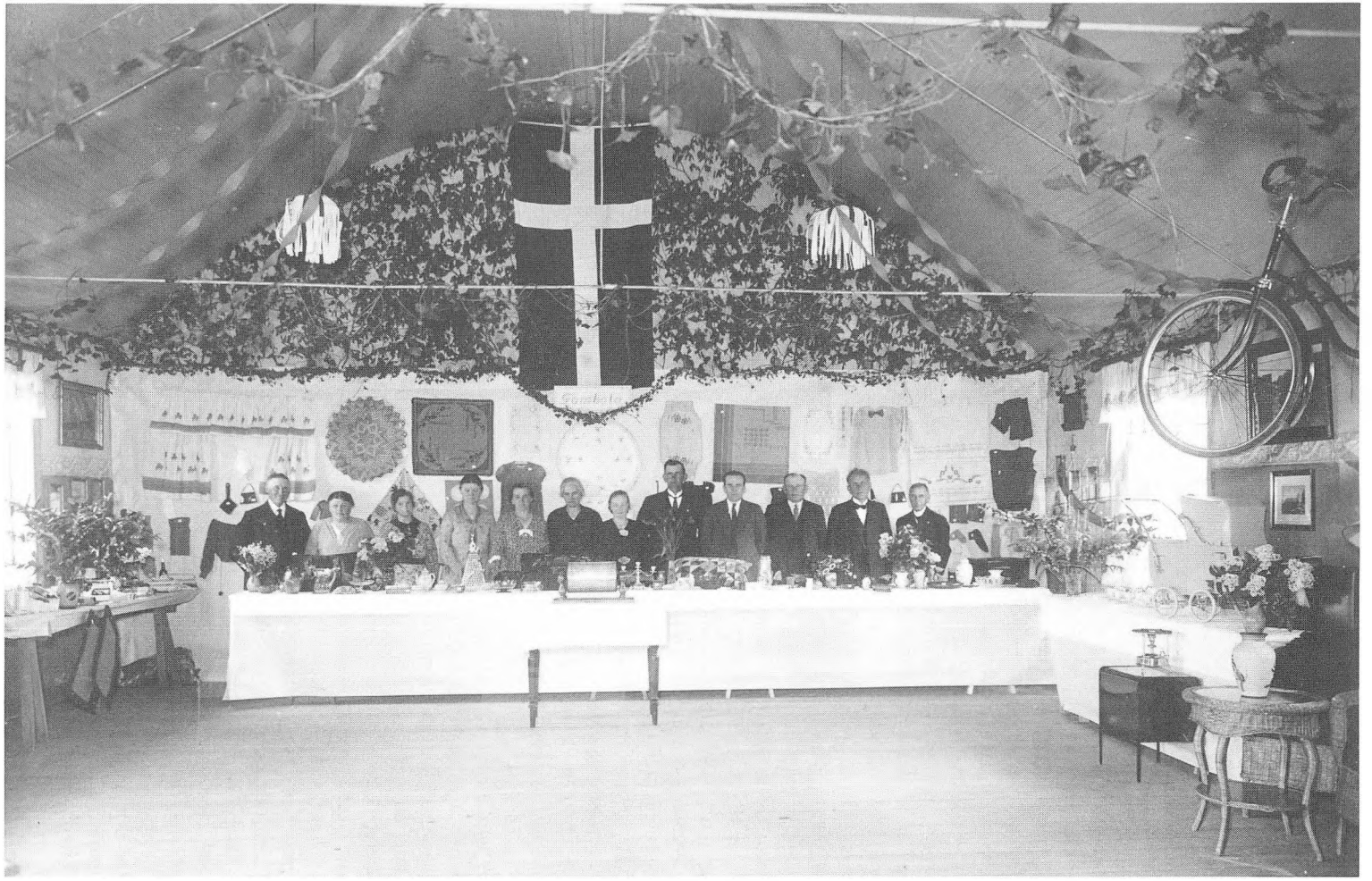

Basar i Heltborg Forsamlingshus til fordel for et orgel til Heltborg Kirke, tirsdag den 1. og onsdag den 2. januar ca. 1933.
Personerne er fra venstre: Adolf og Maren Handrup, Fru Kreiberg, Fru Wolf, Marie Lyngklip, Maren Pedersen, Thea og Niels Sloth, Lærer Kreiberg, Ginderup Skole, Jens Lyngklip, Villesgaard, Folkemindesamleren Anders Pedersen, Pastor Wolf, Visby

fest-bordet skulle brudeparret selvfølgelig sidde under flaget, hvorpå skjoldet var hæftet. Efter bruden fulgte så hendes forældre og søskende og derefter i retfærdig rækkefølge den øvrige familie og ligeledes for brudgommens familie. Overfor brudeparret sad præsten og degnen med koner, og var der plads sad familiens ældste også der.

Det var en store ære at varte op ved det øverste bord. Skafferne sørgede for drikkevarer og tobak og hjalp opvarterne med at bære fade ind. De stod afventende bagved, til opvarterne aftog fadene, og ligeledes holdt de bakkerne, når der skulle skiftes tallerkener. De skulle bære de til dagen skrevne sange ind og skære telegrammer op, så de var let tilgængelige, når degnen skulle læse dem op.

Talernes række blev altid indledt af præsten og derefter degnen. Så var ordet frit, men kokkekonen tog det meget unådigt op, hvis talerne begyndte, før stegen var serveret, for den måtte helst ikke vente.

Der begyndtes altid med klar suppe. Kødboller, melboller, gulerødder og svesker lagdes i grupper på stegefade, mens suppen hældtes i kander. Når opvarterne stillede op inden for døren i spisesalen var det tegn til, at degnen skulle synge et bordvers - mest: »I Jesu navn går vi til bords«. Efter sangen begyndte serveringen.

Når suppetallerkenerne var taget ud, kom der tarteletter ind. Fyldet var af suppekødet, okse- og hønsekød skåret i terninger, og der var desuden små kødboller og fiskeboller i en tyk god citronsovs.

Så var der flæskesteg (og måske and). Stegefadene var overdådigt pyntede med halve kogte æbler med gele, svesker, persille og hjemmelavede franske kartofler og små brunede kartofler. Dertil var der rødkål, sovs og kartofler, asier, rødbeder samt værtindens fineste syltetøj - lavet og gemt til lejligheden.

Det var som en gammel mand berettede om et gilde, han havde været med til: »Der var bruun katøfler å kogt katøfler å all slavver sølt å røbeder«.

Desserten var budding med saftsovs eller saftgele med cremesovs. Til sidst var der kaffe og kransekage. Så blev bordene ryddet væk, og der blev danset. Til sidste gang kaffe var der nybagt kringle, sodabrød, medaljer, brun lagkage og flødeskumslagkage og syv slags småkager.

Næste aften var der ætterbojl, da skulle opvarterne komme og spise kl. 6. Det var rester fra gårdsdagen, så kom alle, der havde vist opmærksomhed, men ikke havde været med til brylluppet, til kaffe.

Så begyndte opvarterne at sortere deres sølvtøj ud af de store bunker. Duge, lysestager og vaser blev pakket i kurve og samlet med hjem. Brudefolkene skulle have madvarer med sig til flere dage og en flaske fedt fra stegen. Det var skik, at folk fik kager og andre lækkerier med hjem til børnene. Da havde de ældste koner lommer i deres sorte kjoler, og der havnede tit et ekstra stykke kransekage deri.

Manden i Futtrup her på Thy-siden af Limfjorden fik en datter gift, og hun skulle bo på Mors, men der var ingen sejlads, da fjorden var »låe« (tilfrosset). Så læssede manden brudefolk og udstyr i slæden og kørte over fjorden. Han havde 14 alen reb på hesten og sad forrest i kanen med en brødkniv i hånden, så han var klar til at snitte skaglerne, hvis hestene skulle gå igennem, men isen var sikker nok.

Den første erindring jeg har fra Heltborg forsamlingshus er fra en basar, jeg var med til. Min bedstefar vandt en fin dukke, som han forærede mig. Den var så fin og skrøbelig, at jeg aldrig fik lov at lege med den, men jeg havde megen glæde af at *se* på den og vide, at den tilhørte mig.

Basaren havde en fiskedam, hvor jeg fiskede en lille celloidand, så det var vældig indbringende, kun var det lidt uhyggeligt, for der var en »neger«, der stod i et hjørne og talte et mærkeligt sprog, råbte op og kaldte sig selv Patryk - med y. Han havde et mægtigt lag tykke sorte krøller. Jeg holdt mig i passende afstand, men mine lidt ældre brødre var meget optaget af ham, og dagen efter gik de hele tiden og fremsagde et rim, som de eller far lavede om ham: »Patryk, med sorte lam-paryk«.

Juletræ i forsamlingshuset

»Æ ywltree« i æ forsamlingshus holdtes gerne 5. juledag. Bedstefar var aktionær, og det har måske været med en lille skummel bagtanke, at mor besøgte sine forældre et år lige netop 5. juledag om eftermiddagen. Men meget lykkelig kom hun gående hjem gennem engen og meddelte os, at vi skulle til juletræ i forsamlingshuset - aktionærerne måtte tage gæster med.

Det blev en ganske vidunderlig oplevelse for os. Det store pyntede juletræ, som nåede helt op til det højeste af det buede loft, hvor det var gjort fast ved lugen, der med snoretræk kunne åbnes som ventil, hvis der blev for varmt i salen.

Bestyrelsen havde før jul været samlede for at lave juletræspynt. Der var røde og hvide roser lavet af silkepapir, trillet om en strikkepind, skubbet fast sammen, så det krusede i kanten, hvorefter de skubbedes af pinden, drejedes sammen til roser, der fik en ståltråd om stilken, som så kunne fæstes på juletræet. Der var jacobsstiger, glimmer og englehår og frem for alt julehjerter, der blev fyldt med nødder og knas. Stjernekastere manglede heller ikke.

Da vi kom, var mændene fra bestyrelsen i færd med at tænde lysene på træet, og i en stor cirkel udenom var der på gulvet stillet en tæt krans af julelys, som var fastgjort med smeltet stearin.

Inde i kredsen stod »brandvæsenet«, to medlemmer af bestyrelsen, som sammen med deres koner tog sig af hele arrangementet. De to mænd havde hver et langt skaft med en krog på enden samt en gulvklud og en spand vand ved siden af. Når så et eller andet af pynten kom for nær til et lys, blev ilden straks slået ned.

Lærer Haarhøj klappede i hænderne, og alle børn samt mange voksne dannede to store kredse om træet, og så sang vi: »Et barn er født i Betlehem« og »Det kimer nu til julefest«. Derefter gik alle på plads til bænkene, der var stillet langs alle vægge, hvorpå pastor Wolf gik hen til juletræet og læste en fortælling og sagde nogle ord om julens budskab. Så blev der igen danset om juletræ og sunget julesalmer, til lysene var ved at brænde ned. En våd klud slukkede de øverste lys, mens børnene kappedes om at blæse de nederste ud.

Nu trådte bestyrelsens damer i funktion. De havde hvide forklæder på, hvad der yderligere understregede deres betydning. De begyndte at dele poser ud til børnene, som stod i ærbødig afstand og måtte trække sig ud af kredsen, når de havde fået en pose. Mændene havde nu fjernet gulvklude og spande, og med de lange stokke med kroge tog de hjerter og kræmmerhuse ned til damerne.

Da alle godter var uddelt, fik vi lov at plyndre træet, som blev firet ned og slæbt om til den nordre gavl for at blive brugt ved Husmandsforeningens juletræ efter nytår. Så blev salen fejet, så støvet pulsede, og derefter blev der strøet pulver på til at gøre de rå brædder glatte. Så klappede læreren atter i hænderne, og alle børn stillede op to og to, hvorefter vi med omtrædningstrin dansede rundt til sangen: »I dag er det første maj - i dag er det første maj, maj, maj - i dag er det første maj«. Så standsede vi, tog partneren i hånden og sang, mens vi svingede hænderne frem og tilbage i takt til sang og musik: »Adjø, farvel min lille ven«. Så slap vi hinandens hænder, de to rækker gik modsat vej, mens vi sang: »Vi mødes nok igen engang, vi mødes nok engang, ved munter leg og sang«. Vi standsede, når vi kom til den dreng eller pige, der stod næst efter den første partner. Sådan fortsattes til vi nåede udgangspunktet.

Mens børnene fortsatte med sanglege, skiftedes forældrene til at drikke kaffe i den lille sal. Når klokken var 11, blev der spillet en fynbo-polka, og så gled de voksne ind i dansen, der nu var for alle. Børnene dansede »stywmads« mellem hver dans, de mindste kravlede i ribberne. Til børnene uddeltes der røde amerikanske bananæbler, og dem har ingen æbler før eller siden kunnet stå mål med.

Ca. hveranden dans var fynbo, vals, skomagerstykke, mazurka, Lotte gik o.s.v. - og hveranden var en tur-dans. Vor særlige egnsdans

var en »trekante sløjf«, så var der to-tur og to-tur i vals, gammel otmandsdans, bette mand i kniib, en bawlæns contra, en sejstur, den toppede høne, hopsa, svensk maskerade o.s.v.

Børn, unge og gamle morede sig, og som de kunne danse. Man husker Per Bak, der dansede vals indenom med skrædderens Mathilde i brunt fløjl. Så var der nogen, der fandt på, at børnene skulle have lov til at more sig alene *hele* aftenen, men så gad de unge ikke være med. Det er endt med, at der holdes juletræ for børn én dag, for de gamle en anden dag, og så bliver det ved kun bal for de unge, og det er skidt.

Det hændte, at der vistes en stumfilm i forsamlingshuset. Engang var det »Intet nyt fra vestfronten«.

Fra bedstefars dagbøger

af Aksel Kirk, Engkærbro 30, Elstred, 7752 Snedsted
i samarbejde med Uffe Larsen

I Sydthy Årbog 1985 skrev jeg en artikel ud fra min bedstefars, Jens Nielsen Kirk (1836-1909), dagbøger, som han begyndte at skrive den 1. april 1866 (påskedag).

Dagbogen begynder således: »Jeg var i kirke kl. 10, ellers holdt jeg dagen fri.«. Bedstefar var en tro kirkegænger, og dagbogen bevidner, at det var en sjælden søndag, han svigtede kirken. Men i travle perioder var det lige så ofte, at han var ude at sko et par heste før og/eller efter kirketid. Smedehåndværket lærte han dels på Thyholm, dels i Tåbel.

Smedien, hvori han udførte det meste af sin livsgerning, lå dengang ved kirkevejen overfor ejendommen »Krog« - en praktisk placering midt i landsbyen nær kirken, som lå centralt i byen, før udflytningen af gårdene begyndte.

Ved min bedstefars giftermål i 1878 overtog han sin fars ejendom og flyttede da smedien de 300 m til hjemmet. Her ligger den endnu, men er desværre i forfald.

I den ene ende af smedien, som er på 30 m², var der et lille kammer på 9 m² møbleret med en seng, et chatol og en stol. Her boede bedstefar i de 13 år, han var ungkarl. I de første år har han nok lejet smedien. I dagbogen skriver han den 24. marts 1870: »Om aftenen kjøbte jeg smedien«.

Ved siden af smedegerningen hjalp han sin far ved landbruget. Den 6. november 1866 skriver han: »Jeg var hjemme at hjælpe fader til omtrent kl. 4 eftermiddag. Da kom der bud, at konge- og kirketiende (ca. 1-1½ td. byg) skulle leveres næste dag ved Næssund. Jeg blev lejet til at tilsige beboerne i Ginnerup og Heltborg. Klokken 10 aften var jeg færdig dermed«.

Den 7. november skriver han: »Om morgenen kl. 4 begyndte fader og jeg at kjørne byg med to kjørner. Derefter kastede jeg, og da fader var kjørt med kornet, gik jeg i smedien til aften«.

Når de kjørnede byg, havde de et par små jernplader skruet på enden af plejlen, så den bedre kunne slå haserne af. Var kornet tørt og velbjerget, kunne de sikkert nøjes med - når halmen var fjernet - bare at kaste kornet. Ellers skulle det gennem en rensemaskine, som de var i besiddelse af. Der har sikkert været mange bønder, som tærskede hin novembernat. Nogle fik jo først budet kl. 10 aftenen før, og jeg har læst, at man var meget strikse med leveringsfristen. Bønderne må have arbejdet delvis i mørke.

Jeg kan huske fra min drengetid, at vi brugte flagermuslygter med petroleum. Men de første petroleumslamper blev først tændt i Danmark i 1858, og der gik mange år, før de var udbredt. Måske har bønderne den novem-

Jens Nielsen Kirk, 39 år gammel

Kirstine Kirk

bernat haft nogle afskærmede tranlamper eller stearinlys til at give lys til arbejdet.

De første år, bedstefar var smed, arbejdede han meget rundt på gårdene. Alle større gårde havde et smedeværksted, som den omvandrende smed kunne benytte.

På gården »Futtrup« arbejdede smeden ofte flere dage i træk. Gården havde teglværk med 3-4 »teglheste«. På selve gården var der en del arbejdsheste og to køreheste, og når alle hestene skulle være nyskoede til forårsarbejdet, markredskaberne skulle efterses, og teglværket skulle igang, da var der arbejde til 5-6 dage. Teglhestene skulle være særlig velskoede til det specielle arbejde med at slæbe ler af graven og gå i æltegraven, slæbende på en æltevogn. Når bedstefar var nede at sko teglhestene, var det som regel kl. 4 om morgenen, så hestene kunne være klar til arbejdet begyndte kl. 6.

Den 5. juli 1867 skrev bedstefar i dagbogen: »Arbejdede i smedien for Næssund jernstøberi (lå ved færgelejet)«.

Den 7. juli: »Jeg arbejdede for Anders Dahl. I middagslaget på Futtrup teglværk for at lægge fire par sko. Med det samme til badning«.

Den 3. juli 1869 (en søndag): »Om morgenen lagt seks par sko for Niels Lings, i smedien et par timer, til kirke kl. 10. Om eftermiddagen lidt i smedien igen«.

Den 21. december 1869: »Om formiddagen i Futtrup at opgjøre fødderne på nogle stude, ved middagstid lagt fire par sko for Anders Dahl, resten af dagen og aftenen i smedien«.

Den 29. juni 1880: »Om morgenen kl. 4 ved Futtrup teglværk at lægge fire par sko, i smedien lidt, vendt kløver og stakket hø om eftermiddagen, samt fået to små læs hø hjem, mod aften til Th. Josefsen, Vester Toftum, at lægge fire par sko«.

Den 4. juni 1881: »Vestervig markedsdag. Om morgenen tidlig hos Chr. Smed at lægge fire par sko. Derefter hos Mads Tolbøl at lægge fire par sko. Klokken 12½ kjørte fader, Stine og jeg til marked«.

Det var lange og strenge arbejdsdage, men engang imellem blev der også tid til fornøjel-

ser, måske forbundet med lidt romantik. Søndag den 20. januar 1867 skrev han: »Kort før middag gik jeg til Ettrup for at gjøre N. Chr. Stensgaards to døtre følgeskab til Thyholm«. (Han havde på det tidspunkt en bror, som havde ejendom på Thyholm). »Vi gik over fjorden (isen) fra Skibstedgård og kom til min broders kl. 4«. (Hvem, de to piger skulle besøge, beredtes der intet om). »Jeg blev hos min broders om natten. Næste dag besøgte jeg flere venner. I aftningen gik jeg fra min broders, mødte de 2 piger et aftalt sted. Vi gik over fjorden hjem igen. Var hjemme i Ettrup kl. 11. Jeg var hjemme kl. 1«. (Det har sikkert været praktisk med en ung pige under hver arm over isen). Bedstefar var da 30 år gammel.

Mine bedsteforældre blev gift den 5. februar 1878. Den 10. juli samme år skrev han i dagbogen: »Arbejdede i smedien til kl. 4½ eftermiddag. Da holdt jeg op at arbejde i smedien, hvor jeg har arbejdet og tilbragt 13 lykkelige år. Smedien skal flyttes hjem (ca. 300 m)«.

Den 11. juli beretter han: »Efter at have hjemkørt værktøjet, og hvad der var i smedien, begyndte vi kl. 10½ at tage taget af smedien. Vi fik denne dag hjemkørt lægter og spænder«.

Der hengik 16 travle dage, hvor han hver dag beretter om arbejdets forløb med murer, tækker o.s.v. Landbruget og smediearbejdet

Kirstine og Jens Kirks ejendom i Heltborg i 1950-erne. Nederst t.h. smedien. I baggrunden landskabet mod Limfjorden. Stuehuset er bygget i 1886 (se regnskab)

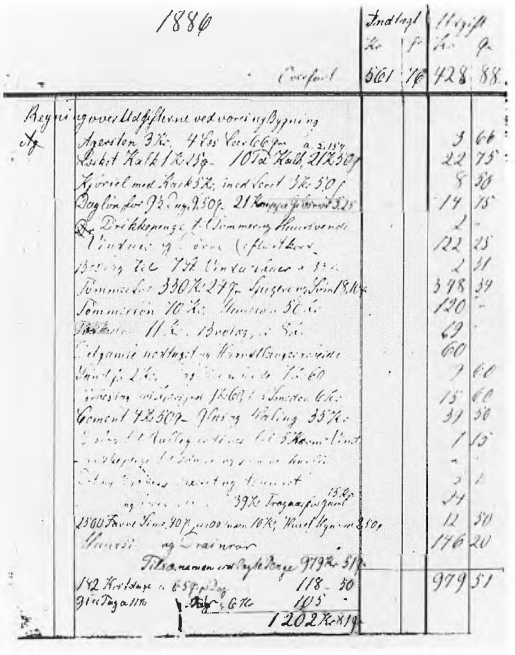

skulle også passes, og et par gange var han tidlig morgen ude at sko et par heste.

Det var lige midt i høbjergningstiden. Om det skrev han: »I år avledes det meste kløverhø, som nogen kan mindes«.

Den 26. juli 1878 står der i dagbogen: »I dag blev mureren færdig med skorstenen. Jeg havde min nabo til at grave møntørv og mønne smedien. Klokken 7½ om aftenen tændte jeg ilden i den ny smedie første gang.«.

Bedstefar solgte derefter smediepladsen til Anders Chr. i »Krog« for en pris af 20 kr. for de 7-800 m². Prisen skulle afdrages med 50 øre om året. 3 år tidligere havde min bedstefar solgt jord til møllen, som blev bygget det år. Her var det årlige afdrag på 10 kr. til juni termin, hvilket fremgår af regnskabsbogen: »Møller Skaarups og Anders Chr.'s landgilde, i alt 10 kr. 50 øre.«

Omkring månedsskifterne beretter dagbogen altid lidt om vejret i den forløbne måned, hvis der havde været noget specielt. 1872 var et usædvanligt år. Januar beskrives således: »Tørvejr omtrent hele tiden, søndenvind og tåge en del af tiden. Viben har i de sidste dage af måneden været set i Vestervig og stæren på Mors. Lærken har ladet høre fra sig i de sidste dage.«.

Ved februars slutning: »Den 25. så jeg for første gang i år viben, skjønt den var kommet for nogen tid siden. Det meste af måneden særdeles mild.«.

Den 18. marts: »Hidtil i måneden og især de sidste dage sjælden mildt og godt vejr, virkelig forårsvejr og grødevejr.«, og dagen efter: »Natten til den 19. begyndte det at blæse stærkt, og da dagen kom, begyndte det at sne. Streng vinter.«.

Den 20.-23. marts: »Snestorm af nordøst med stærk frost, især d. 21. var det hårdt og en stor del forårsfugle omkom, såsom stære, lærker og viber. Postforbindelserne stoppedes mange steder. Meget store snedriver, så husene mange steder var helt efterkastede af sneen. Disse dage arbejdede jeg i smedien.«.

Den 24. marts: »Opholdsvejr og klar frost. Jeg var til snekastning.«, og den 25. marts: »Atter snestorm. Før vinteren begyndte, var der sået korn et sted på Thyholm.«.

I 1872 var, som en del nok har hørt eller læst om, nogle store oversvømmelser, særlig på Lolland. Om det skriver bedstefar: »Den 13. november var der en stormflod af nordøst. Den anrettede forfærdelig ødelæggelse, hvortil mage ej søges her til lands. Navnlig de kyster, der lå op til Østersøen blev hårdt ramt. Mange ejendomme ødelagdes, mange huse og gårde bortskylledes helt. Besætninger og kreaturer blev skyllet bort og mange mennesker omkom. En forfærdelig nød og elendighed. Vandet var 17 fod over almindelig vandstand. Her på egnen ingen skader, snarere lavvande«.

Lidt forlystelser blev der tid til engang imellem. Den 25. juli 1873 berettes: »Om eftermiddagen slog jeg sko og søm og skoede A. Skaarups heste. Klokken to kjørte jeg med faders befordring sammen med flere naboer til Ashøje til en folkefest, som holdtes der. Kom hjem kl. 10½. Det var én af de mest interessante dage, jeg har haft«.

Den 5. juni 1874: »Arbejdede om formiddagen i smedien. Klokken 1½ gik jeg og Stine til Ashøje til grundlovsfest«.

Som nævnt begyndte bedstefar at skrive dagbog i 1866. Det havde været interessant, om han havde begyndt et par år før og havde kunnet berette om sin deltagelse i krigen i

Jens og Kirstine Kirk med barnebarnet Jens Kirk (f. 1903), der emigrerede til USA i 1921. Fotograferet af Slej, Hurup o. 1906

1864. Visse datoer fra krigen nævner han ofte i dagbogen, især 5. februar og 17. marts, to datoer han aldrig glemte. Den 5. februar var samtidig mine bedsteforældres bryllupsdag. Når de fejrede den, var der altid nogle gamle krigskammerater med, og så mindedes de den 5. februar 1864, da de måtte rømme Dannevirke. Uden madforsyninger vandrede de i 10-15 graders kulde og snestorm til Dybbøl. Flere soldater frøs ihjel på denne marchtur. Der var da ved at blive revolution i landet. Der taltes om forrædderi, og regeringen truede med at gå af. Alle troede, at den danske hær var uovervindelig. Nu ved vi, at danskerne var dømt til at tabe krigen p.g.a. deres gammeldags våben.

Den 17. marts var gamle krigskammerater ofte samlede for at mindes stormen på Dybbøl eller »affæren ved Dybbøl«, som der står i dag-

MINDE
over

Gaardejer Jens Nielsen Kirk,

født i Heltborg 8. Septbr. 1836, død s. St. 9. Novbr. 1909.

Efter at den afdøde havde tilbragt sin Barndom og Ungdom dels i sit Barndomshjem, dels ude blandt fremmede, aftjent sin Værnepligt, deltaget i Krigen 1864, hvorfra han medbragte mange Minder, ægtede han i Aaret 1878 daværende Pige Ane Kirstine Andreasen og overtog samtidig Fædrehjemmet. Ægteparret blev velsignet med 6 Børn, hvoraf 1 er død, medens 5 med Moderen nu staar tilbage med Vemod og Sorg over Adskillelsen, men tillige med Mindet om en sjælden omhyggelig og trofast Fader og Ægtefælle.

At Jens Kirk ogsaa udenfor sin Families Kreds har været i Besiddelse af sine Medborgeres Agtelse, ses blandt andet deraf, at han nogtede Hvervet som Sognefoged i 20 Aar, nemlig fra 1884 til 1904. Han hørte til de Mennesker, der kun efterlader sig Venner og ingen Uvenner, hvorfor Mindet om den altid tjenstvillige, uegennyttige Mand sikkert ikke saa hastig vil uddø iblandt hans Omgivelser. Den afdøde havde ejet et godt Helbred indtil det sidste Par Aar, da han svækkedes mere og mere, saa det skønnedes, at det vilde gaa, som det nu gik, at han skulde forlade sine kæres Kreds. Under sin Sygdom havde han den Lykke at blive plejet af en kærlig Hustru og flinke Børn.

Han har nu forladt sit jordiske Hjem for hisset at finde et endnu bedre, hvor Sygdom, Sorg og Savn opløses i Herlighed.

Tanker ved hans Død.

Ved vore kæres Baare
Med Vemod vel vi staa;
Men rinder end vor Taare,
Vi trøstig haaber paa,
De har ej tabt, men vundet
Et Fristed for al Sorg,
Har kun de hisset fundet
En Plads i Himlens Borg.

Vor kære Mand og Fader
Sin Frelser havde kær,
Derfor han efterlader
Til os, som stod ham nær,
Den Vished at han drager
I Fred den rette Vej,
Hvor Haabet ham ledsager
Og Tro, som glipper ej.

Har de bortgangnes Færden
Iblandt os her paa Jord
Midt i en syndig Verden
Kun sat det sikre Spor,
At Handling, Ord og Tanker
Udsprang af Hjertets Tro,
Da kaster trygt de Anker
I Havn, i Fremtidsbo.

Til Afsked Du modtage
Vort kærlige Farvel!
At Du herha maa drage,
Det sker jo til Dit Held.
Skønt her i Jordelivet
Du ej fik kærligt Hjem,
Et bedre bliver givet;
Til Sejr Du vinder frem!

I Kærlighed Dit Minde vil bevares!

bogen. 4800 soldater faldt eller såredes ved Dybbøl. Prøjserne mistede 1200 mand. Krigen sluttede den 10. juli 1864, og de danske soldater vendte hjem den 19. august og blev hånet, fordi de havde tabt krigen. En del begik selvmord i skuffelse over denne modtagelse.

På et senere tidspunkt blev alle, der havde deltaget i krigene 1848-50 og 1864 belønnet med en medalje. Krigsveteraner her på egnen fik deres medaljer overrakt ved en fest i jernstøberiets lokaler, lidt nord for Karensminde, sikkert det eneste sted man havde lokaler, der var store nok.

Søndag den 8. april 1877 skriver bedstefar: »Alle deltagere til erindringsmedaljefesten fra Hurup og Heltborg sogne var eftermiddag og aften samlet hos jernstøber Jensen. Der var 60 deltagere, der alle havde dame med - for det meste deres kone. Jeg havde Stine med. Vi gik hjem kl. 1. En skjøn aften.«.

Bedstefar lærte faktisk at skrive tre alfabeter. Først det gamle gotiske, som han brugte de første 19 år i dagbogen. Han gik over til vor nuværende skriveform, efter at han var blevet sognefoged.

Flere steder i dagbogen er der brugt en kodeskrift. Der hersker lidt mystik omkring den, men vi ved med sikkerhed, at han lærte det som soldat (vistnok i Kiel). Jeg har vist kodeskriften på flere museer og på Landsarkivet i Viborg, men ingen kendte den. Militærarkivet i København kendte heller ikke skriften og kunne ikke afgøre, om den havde været anvendt i de slesvigske krige.

Eksempler på kodeskrift i Jens Kirks dagbøger:

9.-10. nov. 1871

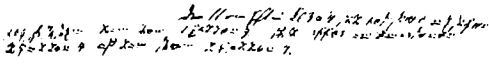

Den 11'te om eftermiddagen kl. 3 a 4 gik jeg syd næsten til Thyholm. Kom hjem kl. 9. Gik atter om morgenen kl. 4 og kom hjem kl. 7.
(Måske var turene forårsaget af en brors forestående emigration).

Januar 1872

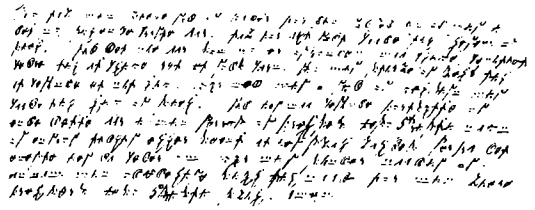

Hav tak min kjære Gud og Fader for din godhed imod mig i det nu tilendebragte år. Tak for alt godt, både til legen og sjæl. Gid det nye år, som nu er udrunden, må blive benyttet bedre til at blive ret et godt barn. Giv mig styrke og hjælp til at begynde et nyt liv. Vær med mig Gud og velsign mig både til liv og sjæl. Gid jeg må begynde, fortsætte og ende dette år i min Herres og Frelsers, Jesu Kristi navn og engang, tidlig eller sent, at jeg skal kaldes herfra. Det eneste, jeg da beder om: Vær mig synder nådig og annam min udødelige sjæl, til nåde for min kjære Frelser, Jesu Kristi skyld - Amen.

August 1874

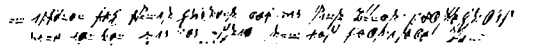

Om aftenen til Thomas Larsens. Det var hans kones fødselsdag. Sine Jensen var der også, som jeg ledsagede hjem.

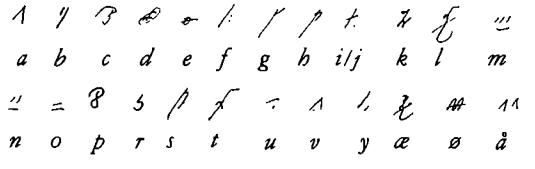

Bedstefar var stærkt religiøs. Når han begyndte på et nyt år i dagbogen, takkede han for året, der var gået og bad for det nye. Når han har brugt kodeskriften i den forbindelse, kan det være på grund af en form for blufærdighed eller for at holde skriften vedlige. Flere gange har han skrevet et par linier, som han måske har syntes var for personlige til, at alle skulle kunne læse dem. Koden til skriften fandt jeg i dagbogen, og derudfra har jeg været i stand til at oversætte alt, der er skrevet i kode.

Både kodeskriften og hvad bedstefar iøvrigt har efterladt sig i sine dagbøger og regnskabsbøger, betragter jeg som en kulturarv, som forhåbentlig også vil kunne glæde årbogens læsere.

Skolebilede fra Hørdum. - Tredie række fra neden: Otto Nielsen (nr. 2 fra venstre) - Marius Nielsen (nr. 4)
Hvis nogle skulle kunne genkende en eller flere af personerne på billedet vil bestyrelsen godt modtage tilkendegivelse

Udskrift af Ørum og Vestervig Amters Landvæsenscommissionsprotokol

fundet af Adolf Handrup, Ullerup, i Visby-Heltborg sognearkiv

Aar 1801 den 28. Martii blev i Kjestrup By, Heltborg Sogn, Thisted Amt, holdet Landvæsenscommissionsmøde paa Herr Amtmand Ferslevs Vegne efter tilstillet Ordre, Herredsfoged Lauritz Høyer af Visby, Landvæsenscommissionairer Hr. Hjardemaal til Bubbel og Hr. Søren Balleby til Koustrup (?) til dette Møde til samtlige Lodsejere udstedte Indkaldelse af 19. dennes blev med Forkyndelsespaategning modtaget og vedlagt Protokollen under No. 1.

Af Lodsejerne vare mødte Niels Korsgaard, Ole Hansen, Søren Jensen, Jens Enggaard, Peder Bach, og paa Niels Christensens Hoys (som Lande..... fraværende) hans Hustrus Vegne var til Stede Anders Frederiksen af Gammelbygaard saa og Christen Willemoes af Refsbøll og Christen Hyldgaard af Heltborg. Landinspekteur Schibsted var nærværende og fremlagde Kort over Kjestrup Jorder. Derefter blev den specielle Delplan til Kjestrup Jorders Udskiftning aftalt og bestemt saaledes: (Da Ullerup Jorders Udskiftning forhen er bestemt ved en skriftlig forfattet Delplan, som af vedkommende Selvejere er vedgaaet ved Hassing - Refs Herreder ? 13. Marts d.a.)

Bemeldte Kjestrup Agerjorder som udskiftet efter specielle Maal og Taxation udlægges saaledes:

1) Christen Willemoes i Mardahl
beholder alle sine egne Jorder, som var samlet ved Gaarden lidet undtagen i sydvest Hjørne og tillægges 2 Stykker kaldet Klep Agere, saa det nordre Skjel, som begynder ved Landevejen, drages i lige Linie med nordre Side af Baktoft og efter nordre Side af Søren Jensens Stykke No. 276 eller efter søndre Side af Ole Hansens Stykke, Klep Ager kaldet, saa i Sønder i lige Linie mod Skjellet mellem Koldgaard Agere og Hovedageren til Skjellet mellem Ole Hansens og Niels Korsgaards Stykker No. 278 og 279 i bemeldte Koldgaardsager, derfra i lige Linie i Øster over Hovedageren, Mardahls Mark og Fous Agere (øst) saa langt, at Skjellet derfra kan drages i Nord efter det gamle Skjel imellem Store og Lille Kast Toft, saa Linien over Mardahls Mark og Fous Agere (øst) denne bliver bevægelig i øster Ende og bemeldte Mardahl tager altsaa Vederlag for de Jorder, den forhen har havt (?) i Ullerup og Kjestrup Marker, samt hvad der afgaar af den omtalte Mark udi Fous Agere og Kosbaane samt Lille Kast Toft efter forbemeldte beskrevne Linie.

2) Niels Christensen Høy
som siden sidste Samling er blevet Ejer af Søren Jensens Gaard beholder sin Toft vesten Gaarden, det undtagen som fragaar i nordre Side til Jens Enggaard. Dernæst tager han Bach Toft og Koldgaards Agre, fra Mardahls Lod og Sønder til en lige Linie og 10 Alen norden Peder Bachs Kaalbauge og ligeledes 10 Alen norden nordligt Hjørne af Niels Korsgaards Stykke næst Østen Peder Bachs. Resten tages næst Sønden for Mardahls Lod fra venstre Side af Hovedageren øster paa over Mardahls Mark, Fous Agre, Steens Agre, Store Kast, Møgelberg og Hundsodde alt langs med Mardahls Lod, og naar denne slipper, skal Lodden støde til Fjorden. Det Søndre Skjel bliver en lige linie, som begynder ved Sydvest Hjørne af Hovedageren og derpaa i lige Linie øster paa i Møgelberg til lige norden for det smalle Sted i Engen Sønden bemeldte Møgelberg, hvorfra Linien drages i Sønder til Bækken. - Bemældte Niels Høy tager altsaa den Græsning, som falder norden for Lodden ved Fjorden og ligeledes Engen Sønden for Lodden, hvilket sidste afkortes i hans øvrige Englod.

Fra bemeldte Niels Høys Gaard er solgt nogle Jorder af forrige Ejer Søren Jensen til Christen Hyldgaard i Heltborg og disse bliver opgivet at være følgende:
a) Agerstykket mellem Jens Enggaards Agerjord og Grønjorden for begge Ender af samme.
b) Engen Vesten for, Kastellet kaldet, men lige saa meget af samme som er norden en Linie fra sydvest Hjørne af forbemeldte Agerjord og til Spidsen eller søndre Side af Mardahls Skifte No. 510.

Disse forbemeldte Stykker beholder Christen Hyldgaard uforandret og desuden tillægges nogle Stykker udi forbemeldte, som afkortes udi Niels Høys Gaards Lod, nemlig Jens Enggaards nordre Agerstykke, og lidet Græsning Norden for samme, og saa meget af Niels Korsgaards og Jens Korsgaards Eng, som ligger udi Kastelengen, som Christen Hyldgaard beholder. Sidstnævnte Jorder bliver paa lovbefalet Maade at ansætte til Hartkorn tillige med det Fælled eller Hede samme efter Hartkorn kan tilkomme af Landinspekteur Schibsted i Forventning af naadigst Tilladelse til dets Afhændelse.

3) Jens Enggaard
beholder sit eget og et Stykke næst ved Gaarden og tager Vederlag for Stykket Norden for Bækken samt for noget Sønder i Marken ved søndre Side af forbemeldte store Stykke ved Huset saa langt ind i Niels Høys Toft, som han kan tilkomme for alle sine Agerjorder, saa den søndre Skjellinie bliver lige fra Landevejen til Engen Sønden om Enggaard.

4) Ole Hansen
beholder sin Toft og Græsning derved Vesten Gaarden, alene at Skjellet ved Ole Hansens Hauge Vester paa rettes eller lignes, og ligeledes drages Østen Gaarden et lige Skjel fra Søndre Ende af Niels Høys Jorder. Det øvrige udlægges Østen i Marken af Røvens Agre og videre Øster paa, næst Sønden for Peder Bachs og Niels Høys Lodder, saa den søndre Skjellinie, som begynder ved Landevejen, bliver omtrent imellem Peder Bachs og Korsgaards Agere No. 285 og 286 i bemeldte Røvens Agre, men ved østre Ende af sidstmeldte Agere drages Skjellet et Stykke til Sønder over Rød End og derfra i Øster i lige Linie til omtrent midt udi Bunden af Kraft Ager og derfra Sønder til Aaen, saa den Lod bliver noget spidsagtig til Øster Ende og støder imod Niels Høys Lod paa møgelberg.

5) Niels Korsgaard
beholder sin Toft ved Gaarden uforandret. Resten tager han Øster i Marken næst Sønden for Ole Hansens Lod til Christen Baunsgaards Lod og til det (?) Markskjel, som ved forrige Møde er bestemt mellem Kjestrup og Ullerup Jorder, saa denne Lod strækker sig fra Landevejen og Øster paa med en Spidse til Aaen.

6) Husmand Peder Bach
tager sin Andel samlet ved sit Hus, saa den nordlige Skjellinie bliver den bestemte for søndre Side af Niels Høys Lod, det østre Skjel vestre Side af Hovedageren og Søndre skal følge Agerens Gang, hvor det falder samt det nordre Skjel bliver Fælleden.

7) Ole Hansen
Bemeldte tager en Lod i Forhold efter sit Hartkorn af Græsjorderne under Bakken ved Fjorden, imellem Gundgaards og Niels Høys Lodder, nemlig næst ved Niels Høys Lod, og dette afkortes i hans Agerlod.

8) Niels Korsgaard
Forbemeldte tager ligeledes en Græslod under Bakken ved Fjorden næst Vesten for sidstnævnte, ligeledes i Forhold efter sit Hartkorn sammenlignet mod forbemeldte Ole Hansens Hartkorn, og denne Lod støder altsaa imod vestre Side til Gundgaards Græslod og ligeledes afkortes i Agerlodden.

Engene og det derudi værende tørvejord
deles saaledes:

1) Jens Enggaard beholder sin egen nordre Eng og tillægges Mardahls Stykke Østen for, og skulde det være formeget eller forlidt, da rettes det i Søndre Ende ved Aaen.

2) **Chirsten Willemoes** tager sin Andel næst Sønden sidste Lod og ligeledes Sønden Chri-

sten Hyldgaards Englod fra Land til Aaen, undtagen at han beholder sine egne 2 Skifter næst ved Ullerup Enge.

3) **Niels Korsgaard** beholder sit eget sønderste Landskifte og 2 Skifter lige Vesten for, hvoraf det Norderste har været hans egen. Resten tages næst Sønder for Mardahls nordre Englod fra Land til Aaen.

4) **Peder Bach** beholder sit eget Tørveskifte undtagen at der udi søndre Side af samme bliver fælles Vej for ham og Niels Korsgaard paa 4 Alens Brede. Det øvrige udlægges ham Vesten for Tørveskiftet til Aaen.

5) **Niels Høy** beholder sit eget Skifte No. 490 næst Norden sidste og tager Resten Vesten for til Aaen næst ved sidste Lod Nordpaa hen for Ole Hansens Tørveskifte.

6) **Ole Hansen** beholder sit eget Tørveskifte No. 499 og tager Resten i Jens Enggaards Skifte videre Vester paa til Aaen i Nord til Niels Korsgaards Lod.

Heden eller fælleden
Denne deles efter hartkorn og Lodderne derudi udlægges saaledes:
1) **Jens Korsgaard** tager sin Andel vesten Landevejen ved hans Englod.

2) **Christen Willemoes** tager Resten af Fælleden østen Landevejen til Fjorden. Skulde der blive mere i bemeldte Hede norden Enggaards Mark, end som bemeldte 2 Mand kan tilkomme, da bliver det overskydende at afkortes i deres Agerlodder efter Taxation.

3) **Christen Hyldgaard** tillægges det Lidet Hede østen hans Agerlod næsten indtil Mardahls Agermark, og om han mere kan tilkomme, da Resten i sydligst Hjørne af Niels Høys Hedelod.

4) **Niels Korsgaard** tager sin Andel næst Østen og Sønden sin Toft, saa det søndre Skjel bliver en lige Linie omtrent i Øster og Vester og Lodden bliver bred i vestre Ende.

5) **Niels Høy** tager noget Hede Øster sin Toft og Resten næst Sønder Niels Korsgaards Lod fra Landevejen og Vester til Skjellet.

6) **Ole Hansen** tildeles noget Østen sin Gaard noget henfor Niels Korsgaards Toft. Resten tages Sønden for Niels Høys Hedelod fra Landevejen og Vester til Markskjellet.

7) **Peder Bach** tager lidet vesten Huset og Resten næst ved Ullerup Skjel fra Landevejen og Vester paa.

Vejene betræffende
1) Landevejen som bliver hvor den nu er, udlagt med 16 Alen Brede.
2) Over Niels Korsgaards fællig Lod og Ole Hansens Grønjord til Peder Bachs Tørveskifte 10 Alen bred.
3) Over Niels Høys Grønjord fra Ole Hansens Toft til bemeldte Tørveskifte 10 Alen bred.
4) Mellem Christen Hyldgaard og Jens Enggaards Agerlodder fra Landevejen og Vester til Engen 12 Alen.
5) I nordre Side af Niels Høys Tørveskifte No. 498 4 Alen bred.
6) Over Kosbanne (eller Kosbaane) i Mardahls Lod fra det Sted i Fjordbakken hvor Vejen nu gaar og Sønder paa til Niels Korsgaards Lod 12 Alen.
7) Fra Landevejen til Fjorden efter Sand, Nordenom Mardahl Mark 12 Alen bred.
8) Fra Niels Korsgaards til (Konninghuset) i Ullerup 12 Alen.
9) Fri Vej eller Kjørsel mod Høst over alle de Vestre Skifter ved Aaen Vester i Engen nemlig fra Mardahl søndre Englod til den nordre Lod og i land af den udlagte Vej i Niels Høys Skifte, saa længe indtil Engene er udtørrede, at enhver kan passere til Land paa sit eget.

Til Vejfyldning udlægges 60 Alen i firkant noget Vesten for Landevejen og næst Norden Christen Hyldgaards Lod.

Sand tages ved Fjorden uden for de med Græs begroede Jorder omtrent ved det Sted, hvor Vejen er udlagt dertil.

Til Vægge Leer eller Mergelgrav forlangtes intet udlagt, da enhver kunde tage det i sit

eget Jord, ej heller nogen almindelig Vandsted.

I Henseende til Tiden at udgaa af Fællesskabet da vare samtlige Vedkommende i Kjestrup tilligemed Jens Korsgaard og Christen Korsgaards Enke i Ullerup, hvilken sidste lod møde ved sin Laugsværge Jacob Møller fra Morsø enige om ganske at ophæve Jordfællesskabet i Ullerup og Kjestrup Byer, saasnart Lodderne paa Marken ere afsatte, som Landinspekteuren lovede om muligt at ske 1 a 2 dage efter Paaske Helligdage dette Aar - Tvende Mænd af Ullerup Bye har saaet lidet Vinterrug, som disse høster mod igen at udlægge til den eller de, udi hvis Lod bemeldte Rugjord falder, lige saa meget og lige saa god som det med Rug besaaede Jord paa et bekvem Sted i deres egen Lod enten til Sæd eller Græsning denne Sommer. Skulde nogen enten i Kjestrup eller Ullerup have pløjet sidste Efteraar noget Jord, som ved Lodderne Afsætning nu tilfalder anden Mand enten i Kjestrup eller Ullerup, da pløjer Vedkommende ifølge den nu indgaaede Forening mellem dem indbyrdes lige saa meget Jord for den som mister samme paa det Sted, som anvises, og saa snart paafordres. Ligeledes om nogen skulde have sidste Efteraar gjødet paa anden Mands Lod godtgjøres og paaføres han i det Sted som anvises saa snart paafordres, lige saa mange Læs Gjøde, eller gjødes forsvarligt lige saa mange Skjæpper Land, som han tager gjødet Jord udi sin Lod af anden Mand. Skulde nogle af de pløjede Jorder tilfalde Wisbye Præstegaard eller Beboerne i Heltborg, og disse ikke vil give Godtgjørelse for denne Pløjning, da reparteres eller afkortes det paa enhver især i Kjestrup eller Ullerup Byer. Forbemeldte, saavel i Henseende til Rugsæden som Pløjning og Gjødning, ligne Beboerne imellem sig selv indbyrdes men i Mangel deraf antage saavel Kjestrup som Ullerup Beboere 2 Mænd af Heltborg, Niels Balle og Jens Kirk, til at bestemme Vederlaget i forbemeldte Henseende, hvis Bestemmelse skal være gældende uden videre Appel. Saaledes er da denne Udskiftningsforretning fastsat og bestemt for Kjestrup By, og Lodderne altsaa afstikkes overensstemmende med samme, hvormed enhver især erklærede sig fornøjet, efter at denne Forretning tydelig var oplagt for alle Vedkommende. Ligeledes erklærede Ullerup Bys Beboere at være fornøjet og holde sig efterrettelig Bestemmelserne i Henseende til Tiden at udgaa af Jordfællesskabet, samt Rugsæden, Pløjningen og Gjødskning saaledes som oven er meldt, og til Stadfæstelse underskrives denne Forretning af samtlige Vedkommende.

Paa Hr. Amtmand Ferslevs Vegne:

Lauritz Høyer Balleby Hjardemaal Schibsted
Christen Willemoes (holder i Pennen)
Anders Frederiksen *Jens Enggaard*

Digte

af Jens Mathias Katrinus Jensen

Halløj

Halløj, bette kåhl, skryw nøj løstele å let,
læ wos si en bette gnaw ihva dæ vanker.
De er slet et så svær, de er blot å wend ed ret,
- å vos hvær især jo pusler mæ æ tanker.

Danmarks jord (efterårspløjning)

Pløje, pløje, dagen lang
lange lige furer.
Til plovbondens nynnesang
jern mod grunden skurer.

Pløje, pløje op og ned
fremad og tilbage
ager lang og ager bred
tid er ej at jage.

Pløje, pløje Danmarks jord
rig og sprød som guldet
strålesol og lys i nord
signer over muldet.

Pløje, pløje, tiden går
snart er jorden bunden
være må før jul indgår
pløjetråden tvunden.

Pløje, pløje, regn og rusk
hører med til sagen,
strålespil i hegn og busk,
veksler hele dagen.

Pløje, pløje, poesi
frem af guldhornsgemmet
furen, hvilken løngangssti
ind mod diademet.

Pløje, pløje dyb og bred
tunge, mørke strømme -
leve blidt i vinterfred,
hvile, sove, drømme.

Pløje, pløje, kend din tid
efter følger hvile,
seklets lov om solhvervstid
gennem vint'ren smile.

Vågne op ved forårsgry
klar til dåd og dyrke,
give liv, som født påny
slægt på slægt til styrke.

Thyland. - I storm og stille. (Hvor smiler fager)

Når stormen truer mod Thylands kyst,
og bølgen bryder mod klitter kolde,
når alvor knuger hver sømands bryst,
og stævn er vendt mod de våde trolde,
- da mødes trængsel med dådrig arm,
- da lutres længsel mod bliden barm.

Når flaget flænges af flammelyn
og roret rokkes af bræm og brænding,
da lyner øjet bag busket bryn,
af storm og kuling der tages kending,
og brydes trængsel med trods og tro,
- da er der bolværk bag bønnens bro.

Når storme hyle i sparsomt hegn,
og luften mørkes af tunge skygger,
når sandet slider den stride egn,
og dyret krumbøjet drøvet tygger,
- da sås der stålkorn i bondens bryst,
- da vokser viljen til dåd og dyst.

Når sneen fyger fra vilden sky,
og kulden knuger om hjem og hytte,
når natten hyller om land og by,
og trætte øjne blir søvnens bytte,
når bønnen bedes af strenge sind,
- da lukkes landet i himlen ind.

Når trolde trænge det stolte land,
og striber skæres i brink og bakke,
da bruser blodet i muld og mand,
- der bæres nødig en bøjet nakke -
- da lutres lødig i storm og flod
den skjulte id i det stolte blod.

Når atter vifter en vårlig vind
ind over thylandske bygd og byer,
og mørket flyr de betrængte sind
for lyse luftige sommer-skyer,
- da fylkes fredsæl om Thylands kyst
en genfødt æt ved vort moderbryst.

Da grønnes atter den visne vang,
og tue bygges af flittig myre,
da løsnes atter den stængte sang,
og toner løftes af luth og lyre,
- da, - barm og bølge i favned lyst
skal synge sange om Thylands kyst.

Færre mæ aa pløw!

No lægger mi jowr nypløvved aa blød
beskikked den winter dæ kommer:
- ledt slokøre - næjsten - som om en fotrød
så tar, som den va mæ i sommer.

Men tænk sæ ilywl - om jen ka forstå, -
te en plowfujjer sånt ka betå'en, -
men somti æ måt hold æ plow istå
fur å mærkk po æ mold mæ mi håen.

Historisk aftentur til »Bubbel«

tirsdag den 20. juni 1989

Gården lå før den store brand i 1888 længere mod syd, ved vejen mellem Ettrup og Vestervig. Daværende ejer, Søren Chr. Sejersen, lod det nuværende Bubbel opføre i 1889 - altså for 100 år siden.

For de, der har slægtsbånd, der knytter sig til gårdens ældste historie, kan det måske være interessant at læse uddrag af brandtaksationer med beskrivelser af det gamle Bubbels bygninger.

Fra en brandtaksation i 1804: »En indkørselsport er nedrevet i den østre længe, der oprindeligt var på 25 fag. Herefter er østre længe delt i 2 længer, 10 alen dybe. I disse længer er der indrettet karlekammer og hestestald, gæstestald og ko- og studestald. Norden for stuehuset er opført et nyt hus på 13 fag og 9 alens dybde. Huset er med fyr under- og overtømmer, har stråtag og klinede vægge beklædt med fjæl. Der er i huset indrettet vognremise, tørvehus og stald til småkreaturer. Gården vurderes til 5.000 rd.«.

I 1811 - to år før statsbankerotten - er vurderingen steget til 19.000 rd. - næsten en 4-dobling.

Fra 1857 vurderingen af gårdens 8 bygninger:

A) Stuehuset uforandret ansat til 4.000 rd.
B) Vestre hus 800 rd.
C) Østre hus 1.000 rd.
D) Søndre hus er nybygget, 32 fag, 90 alen lang, 8 alen høj, bygget med egebindingsværk, fyrreovertømmer, stråtag, 2 dobbelte og 2 enkelte glatte døre, ingen loft, indrettet til lade - 4.500 rd.
E) Hus ved vestre ende af foregående 600 rd.

Peter Bolt Larsen, 1989

F) Smedien 300 rd.
G) Hus nord for stuehuset 400 rd.
H) Hus øst for smedien 1.000 rd.
Til nærmeste nabobygning 500 alen. Af brandredskaber 2 stiger og 2 brandhager. I alt vurderet til 12.600 rd.

Oplysninger om Bubbel efter Trap: Danmark.
1. udg. 1859: Avlsgården Bobbel, 16 tdr. htk. og 297 tdr. land.
2. udg. 1875: Avlsgården Bubbel, 16 1/8 tdr. htk., 223 tdr. land ager, 50 tdr. land eng, 27 tdr. land hede.
3. udg. 1901: Gården Bubbel, 16¼ tdr. htk., 305½ tdr. land, hvoraf 5 eng, resten ager.
4. udg. 1924: Gården Bubbel (1612 Bubbell), 16,2 tdr. htk., ejdsk. 200 (tus.), jordværdi 133, ca. 172 ha., deraf ager 160, eng 3.
5. udg. 1961: Bubel, 9½ td. htk. m. gods (25 tdr.) blev på auktion 1788 solgt for 5.100 rd. fra Vestervig stamhus til Peder Severin Hjardemaal (d.1828), hvis søn, Ole Adolph Brorson Hjardemaal skødede den med konge- og kirketiende for 12.000 rd. til sin søn Peder Teglbrænder Hjardemaal. Hans søn, C. C. Hjardemaal solgte den for 108.000 kr. til Søren Chr. Sejersen. Efter dennes død ejedes den af enken, indtil svigersønnen C. C. Vendelboe overtog den. Han har frasolgt ca. 100 ha. til 13 husmandsbrug.

Beboere på matr. 1, Bubbel:
1688-1710: Chr. Sørensen.
1731-1766: Jens Therkildsen.
1766-1788: Illum og dennes enke.

Ejere af Bubbel:
1788-1826: Peder Severin Hjardemaal.
1826-1844: Ole Adolph Brorson Hjardemaal.
1844-1881: Peder Teglbrænder Hjardemaal.
1881-1916: Søren Christen Sejersen.
1916-1926: Kristiane Sejersen.
1926-1962: Mary og Chr. C. Vendelboe.
1962- : Kirstine (Stinne) og Erik S. Vendelboe.

Mange var mødt op på »Bubbel«. (Foto: Johs. Winberg Larsen)

Uddrag af en skifte på »Bubbel« i 1765-66

af Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, Boddum, 7760 Hurup

Gården Bubbel ejedes indtil stavnsbåndets ophævelse af Vestervig Kloster, der imidlertid i 1788 sælger den til Hjardemål. Bubbels hartkorn er uændret igennem flere hundrede år.

Her er et lille uddrag af et skifte, der blev holdt i 1765-66 efter daværende beboer Jens Terkildsen, der var blevet gift i 1732 med Karen Christensdatter, der eventuelt kan være en datter af forrige beboer, Chr. Sørensen, men det vides ikke med sikkerhed.

Bubbels hartkorn er på 9 td. 3 skp. 0 fjd. 1 alb.

Jens Therkildsen dør den 26. oktober 1765, men skiftet efter ham varer helt til februar md., før det kan afsluttes.

I Sønderstuen: 1 furbord på krydsfod, 1 skammel, 2 træstoee, 1 spindestol, 1 riiskurv, 6 stavkar, 14 ler sætkar, 1 flødebøtte, 1 kjærne, 1 gryde, 1 kakkelovn, der dog tilhører gården.

I den store stue: 1 furbord på åben fod, 1 sort bænk, 1 24 timers stueuhr, 4 læderstole, 1 træ do., 1 furskab med ramme og lås og nøgle. Deri fandtes: 1 ølglas, 1 liden do., 1 spidsglas, 1 do. på træfod, 1 studsglas, 2 tinfade, 2 sorte boutellier, 1 glas, 1 halvpot flaske, 1 ølglas, 2 spidsglas, 1 4 lispunds bismer, 2 store messinglysestager, 2 mindre do.

I den vestre stue: 1 rød stenkrus m/tinlåg, 3 gl. blå do., 1 stor malet bord på 2 træfødder, 2 gl. lænestole af træ, 1 gl. ubrugelig kiste m/lås og nøgle, hvori intet var, 1 ny sadel m/bidsel og grime, 1 sadelgjorde, 7 høleer, 2 brune stolehynder, 2 gl. sengesteder med grøn omhæng. På den østre fandtes 1 rødstribet olmerdugsoverdyne, 1 sortstribet vadmels underdyne, 2 hovedpuder med lærredsovertræk, 2 hørgarnslagener, og på den vestre seng var der 1 blåstribet bolster overdyne, 1 hvid underdyne,

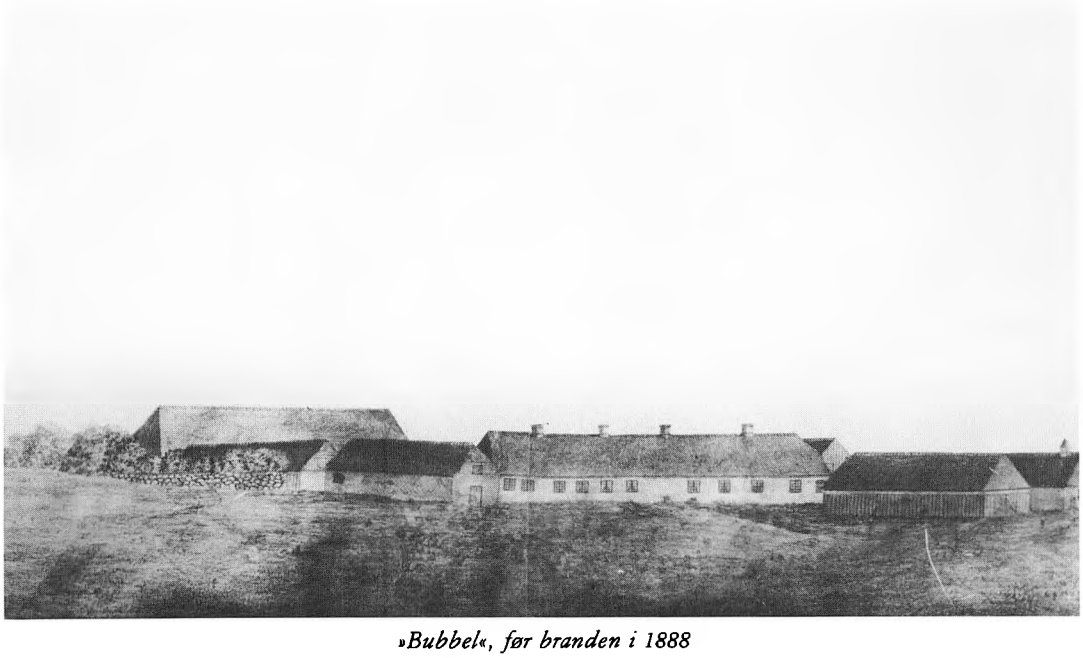

»Bubbel«, før branden i 1888

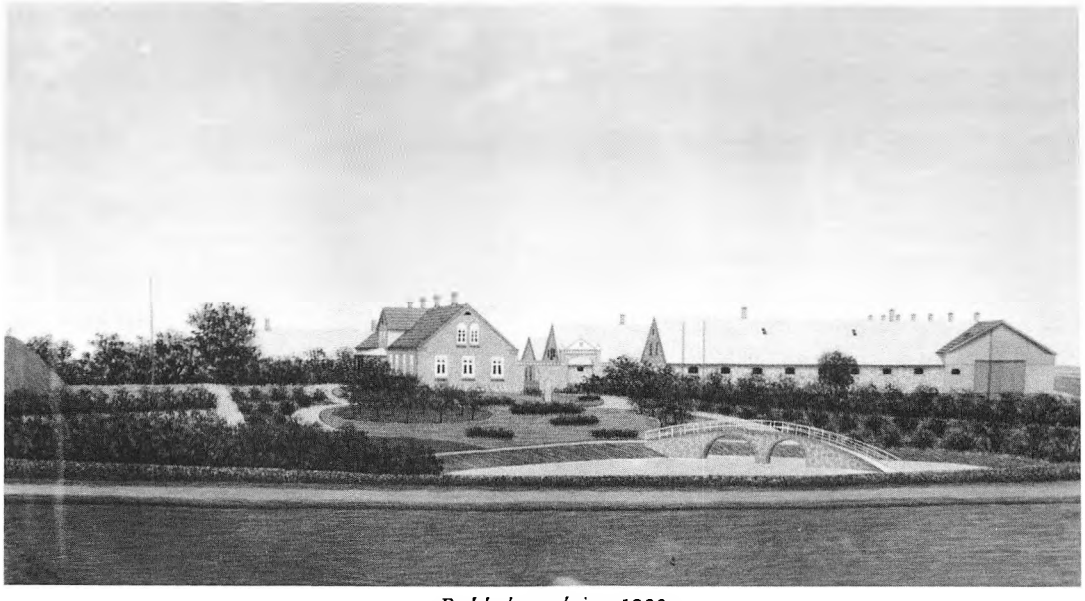

»Bubbel« omkring 1900

2 olmerdugs hovedpuder m/tavlet overtræk, 2 hørgarns lagener. 1 spinderokke, 1 strente, 1 haspetræ samt 1 stol.

I kjælderen: 3 øltønder, 3 ankere, 4 saltfjerdinger, 1 stor meltønde, 1 liden do., 1 timse, 1 dejnekar, 1 driftetrug, 2 do., 3 sælde og 3 solde, 3 løbe.

I kjøkkenet: 1 kobberkjedel i grue på en halvtønde rum, 1 stor kar med jernbånd om, 2 mindre do. med 1 jernbånd om, 1 liden kar med 2 jernbånd om, 2 store vandspande begge m/2 jernbånd, 2 mindre do., 1 stripspand, 1 ildklemme, 1 jernrist, ovnredskab, 2 langbrætter, 1 par qværne i bing, 6 uldsække, 1 asketrug.

På loftet: 1 gl. flæsketrug, 1 ostehække, 4 bikuber, 1 gl. hummeltønde på ½ td. rum, 4 lergryder, 2 små potter, 8 hornskeer, 8 trætallerkener, 3 tintallerkener, 4 hvide stentallerkener, 4 blåbrogede hollandske stenfade, 3 Horsens stenfade, 2 røde stenfade.

Udendørs gårdsredskab: 1 ny beslagen vogn m/havre, hamler og dræt til 2 bæster, 2 beslagne vogne, 1 halvslet kirkevogn m/åsæt, 1 trævogn m/træhylder og gl. havre, samt lejerstænger til 2 vogne, stang og rebe, samt 15 møgfjæl. 1 ploug med 2 bagplouge, 4 jern og dræt til 4 bæster, 1 ny harve med jerntænder, 2 halvslidte harver, 6 jerngrebe, 2 møgskovle, 1 høbåre, 1 høsluppe, 3 kornforke, 1 høfork, 3 river, 1 tørvespade, 1 skottørvespade, 2 skjærekister med knive, 3 høledrave med kroge, 1 slibesten med jernaxel, 1 svinetrug, 1 bindehund med jernlænke og stang + hus, 1 åg, 1 par hartøjer, 1 øxe, 1 skarøxe, 1 hammer, 1 hougtang, 2 hugjern, 2 sauge, 1 spegebor med 3 odder, 3 naver, 2 høvle.

Folkenes sengeklæder: I den vestre udhus = på pigernes seng - 2 dyner, 2 hølsklæder, 2 bolstre og 2 hovedpuder. På karlenes senge = 4 dyner, 4 puder og 4 hølsklæder.

Forglemt af gårdens redskaber: 2 stiger, 1 mindre og 1 stor.

Creaturer = 4 hopper og 1 hest, 6 køer alle med kalv, 9 stude, 2 quier, 3 studekalve, 2 quiekalve, 15 får og 2 væddere, samt 1 galtsvin.

Den salig mands kiste blev åbnet ved skiftet den 15. november, heri var der: 1 nattrøje m/metalknapper, 1 brøstdug af callemanches m/metalknapper, 1 sort klædesvest m/knapper, 1 brun klædesvest m/metalknapper, 1 lædervest m/metalknapper, 1 brystdug, 1 skindvest m/metalknapper, 1 blågrå klædeskjortel, 2 par nye skindbuxer, 1 par gule skindbuxer, 1 sort klædeskjortel m/metalknapper, 3 blå klæ-

deskjortler, 3 blå vadmels kjortler, 2 par blå og 3 par sorte strømper m/strømpebånd, 2 hatte, 1 grå og 1 brun klædeshatslag, 2 par handsker, 2 par blå fingervanter, 1 fløjelshus, 4 par balværmer, 4 kraver, 4 halsklude, 1 hatteflor, 2 håndklæder, 1 ridepisk, 1 kæp med messingring og knap, 6 skjorter, 7 stk. 1 rigsdaler sedler. I penge: 1 rigsdaler og 5 mark. 1 rød nathue, 2 håndklæder, 2 duge, 3 nye blågarnslagener, 1 grå vadmelskappe, 1 par sko med metalspænder, 1 par støvler, 1 par træsko, 1 kobberfyrfad. Den samlede indtægt: 483 rigsd. 2 mark 11 skilling.

Bygningernes brøstfæld: 1 rålingshus behøver til reparation: 1 tømmermands arbejde i 36 dage på egen kost ialt 6 rigsd., 1 tækker i 14 dage på egen kost 2 rd. 2 mk., 1 tækkersyer i 14 dage på egen kost 1 dr. 4 mk. 8 skilling, 60 læs ler at age, ælte og slå 3 rd.

Det vestre hus: 1 tømmermand i 12 dage egen kost 2 rd. 1 mk. 8 sk., 1 tækker i 6 dage egen kost 1 rd., 1 tækkersyer i 6 dage egen kost 2 mk. 4 sk.

Laden: 2 tømmermænd i 10 dage egen kost 3 rd. 4 mk. 8 sk., 1 tækker i 4 dage egen kost 1 mk. 1 sk., 1 tækkersyer i 4 dage egen kost 12 sk., 70 læs ler at grave, ælte, age og slå 3 rd. 3 mk.

Det østre hus: 1 tømmermand i 16 dage egen kost 3 rd., 1 tækker i 6 dage egen kost 6 mk. 8 sk., 1 tækkersyer i 6 dage egen kost 4 mk., 40 læs ler at grave, ælte, age og slå 13 rd. 3 mk. 10 sk.

Jens Therkildsens enke ønskede at gå på aftægt og blev bevilget dette. Hun får ret til en aftægtsbolig i eller ved gården, 2 køer og 6 får, som skal fødes og græsses ved den nye fæster. Fornødent til ildebrændsel, som er 6 læs skudtørv, 14 læs fladtørv, og hvad hun har brug for af lyng - alt sammen frit leveret i hendes bolig. Desuden har hun ret til at bruge heste og vogn, når hun vil til Guds hus, og hendes kræfter tillader det, samt andet steds til familie eller venner.

Vielses- eller trolovelsesregister for Helligsø og Gettrup sogne

af Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, 7760 Hurup

De tusinder og atter tusinder, der sidder og studerer i egne eller andre slægter, kender, hvordan det er at søge efter de aner, der forlader et sogn. De ved, hvilket besvær, det er at lede efter vielser, dødsfald, fødsler m.m. Hvor skal man søge?

Almindeligvis kikkes der i de tilgrænsende sogne og se så her, hvor langt borte fra et sogn, det egentlig kunne være, at en kirkelig handling foregik, især fortidens trafikmidler taget i betragtning.

Det er hovedsagelig vielsesdatoer, der er skrevet, men det kan dog være trolovelsesdatoer. Desuden har jeg nogle steder noteret, hvor parret bosatte sig.

Helligsø kirkebog
Register over trolovede eller viede 1646-1814

1646	25.10	Clemen Ollufsen & Kirsten Christensdatter i Refsborrig.
1648	19.03	Anders Andersen, degn i Helligsø, Gettrup, & Kirsten Nielsdatter.
1649	27.01	Niels Jepsen i Helligsø & Karen Pedersdatter.
	12.03	Laurits Jepsen i Heltborg & Maren Sørensdatter i Søndergård.
	08.07	Anders Pedersen i Sindrup & Else Pedersdatter i Nørgård.
	11.11	Niels Lauritsen i Gundtoftmølle & Karen Jensdatter i Helligsø.
1650	10.02	Jens Knudsen i Degneboel & Maren Jensdatter.
	29.07	Peder Madsen i Helligsøgård & ..... Pedersdatter i Nørgård.

1651 20.04 Peder Christensen i Ydby & Maren Jepsdatter i Helligsø.
12.10 Jens Knudsen i Degnboel & Kirsten Knudsdatter i Gettrup.
1652 25.04 Niels Christensen & Madelin Christensdatter i Helligsø.
16.05 Mads Christensen & Karen Madsdatter i Helligsø.
29.09 Chr. Jensen i Gundtoftgård & Mette Knudsdatter i Helligsøgård.
1653 25.03 Peder Madsen i Nørgård & Anna Jepsdatter.
25.03 Søfren Jepsen i Helligsø & Else Madsdatter.
1654 15.10 Mads Madsen Smed & Kirsten Nielsdatter i Helligsø
1655 29.10 Niels Christensen & Else Jensdatter i Helligsø.
1658 06.01 Jens Christensen & Dorothe Pofvelsdatter i huset v/kirken.
1661 25.12 Niels Pofvelsen i Barslev, Thyholm & Johanne Christensdatter.
1662 24.08 Olluf Jensen & Maren Knudsdatter i Helligsøgård.
1663 02.02 Las Jensen i Helligsø & Maren Pedersdatter.
29.11 Mads Knudsen & Maren Ifversdatter i Helligsøgård.
1664 01.01 Anders Pedersen & Anne Andersdatter.
1667 04.04 Jens Madsen af Heltborg & Maren Christensdatter, de bor i Heltborg.
1668 28.06 Anders Sørensen & Boeld Jensdatter af Helligsø.
29.09 Laurits Christensen & Else Christensdatter i Helligsø.
1671 21.05 Jens Jensen & Zidsel Pedersdatter.
1672 28.04 Niels Christensen af Ydby & Else Jepsdatter, de bor i Ydby.
26.12 Las Jensen & Else Pedersdatter i Helligsø.
1674 05.04 Jens Christensen, Jegindø, & Kirsten Therkildsdatter.
31.05 Christen Andersen af Kobberø & Gjerttrud Pedersdatter, Helligsøgård.
1681 07.12 Knud Andersen af Kobberø & Else Christensdatter, Helligsø.
1682 23.07 Mads Pedersen af Sindrup & Anna Sørensdatter, Helligsø.
1683 18.11 Christen Christensen & Anna Madsdatter af Ræfsborg.
1685 29.11 Mads Pedersen af Helligsøgård & Kirsten Christensdatter.
1687 02.01 Erich Lauritsen af Nørgård & Kirsten Thøgersdatter af Søndergård.
1688 20.05 Peder Nielsen & Mette Nielsdatter, fattige husfolk i Helligsø.
1689 10.11 Jens Christensen, Jegind, enkem., & Karen Thøgersdatter i Soesgård.
1690 19,10 Knud Jensen af Floulev & Inger Andersdatter, de bor i Floulev.
1692 03.07 Christen Pedersen i Nørgård & Anne Madsdatter, Nørgård i Gettrup.
16.10 Jens Nielsen i Helligsø & enke Zidsel Jensdatter, sl. Anders Sørensens.
1694 11.02 Anders Jensen, Helligsø, & Sara Pedersdatter af Nørgård, Helligsø.
08.07 Jens Andersen, Helligsø, & Anders Lauritsens datter Kirsten.
1697 25.04 Laurits Jensen af Tvollum & sl. Peder Madsens datter Mette af Nørgård.
14.11 Jens Lauritsen af Nørgård & Kirsten Jensdatter, Jegindø.
1699 04.06 Michel Hansen af Dover & Doretha Andersdatter af Helligsø.
1701 01.09 Rytter Wullum & Karen Nielsdatter af Helligsø.
01.10 Laurits J. Nørgaard & Mette Lauritsdatter.
09.10 Peder Jensen & Maren Pedersdatter.
27.12 Pofvel Christensen af Morsø & Maren Andersdatter i Helligsø.
1704 24.02 Peder Andersen & Maren Andersdatter af Galsgård.
1708 29.07 Knud Christensen af Kobberø & Sara Pedersdatter.
1712 14.08 Niels Jensen af Sindrup & Karen Pedersdatter af Helligsø.
1714 03.04 Ifver Madsen, Helligsøgård & Maren Andersdatter.
1716 19.04 Peder Nørgaard & Maren Christensdatter, Kobberø.
1718 31.07 Niels Christensen & Else Pedersdatter af Søndergård.
1719 16.04 Peder Jensen Lund & Kirsten Nielsdatter fra Odby.
23.07 Christen Pedersen & Maren Andersdatter.
1720 02.04 Søren Christensen & Else Jensdatter.
12.04 Niels Olufsen af Tåbel & Maren Jensdatter.
1722 04.05 Soldat Mads Knudsen & Maren Andersdatter.
1723 09.05 Michel Thomæsen & Anne Jensdatter, de kom til Østergård i Søndbjerg.
13.05 Oluf Christensen & Kirsten Knudsdatter.
29.09 Isaach Madsen & Anne Nielsdatter.
1726 05.12 Isach Andersen & Else Andersdatter, de kom til Spolum.
12.06 Chr. Christensen, Hvidbjerg, Thyholm, & Maren Christensdatter, Søndergård.
1729 28.10 Hans Chr. Asser, Nykøbing Mors, & min datter Ide Hvistendal.
1731 14.08 Sognepræst Rasmus S. Torp, Jegindø, & Karen Jensdatter Friis.
11.11 Chr. Nielsen, Søndbjerg, & Maren Jensdatter, Helligsø.
1733 03.07 Chr. Pedersen & Kirsten Jensdatter.
19.12 Chr. Matsen af Jestrup & Anne Andersdatter.
1734 10.01 Jens Christensen af Grud & Inger Erichsdatter af Helligsø.

1735	25.09	Peder Nielsen Schrøder & Maren Nielsdatter i Helligsø.
1737	08.08	Jens Pedersen af Sindrup & Maren Christensdatter af Gettrup.
1739	02.08	Jens Madsen af Skyum & Anne Pedersdatter af Helligsø.
1740	02.11	Poul Christensen af Grud & Kirsten Christensdatter, Helligsø.
1741	14.04	Niels Christensen, Sindrup, & Maren Christensdatter, Galsgård.
1742	13.02	Anders Pedersen, Helligsø, & Kirsten Pofvelsdatter, Gadegård.
1743	14.03	Peder Christensen, Sindrup, & Maren Laursdatter, Helligsø.
	23.04	Laurs Pedersen Houe & Anne Nielsdatter, Helligsø.
	02.10	Mats Simonsen, Barslev, & Else Erichsdatter, Helligsø.
	24.10	Søren Pedersen, Flarup, & Gjertrud Christensdatter, Galsgård.
	03.11	Niels Pedersen & Maren Madsdatter, Helligsø.
	27.11	Erich Terkildsen, Gettrup, & Maren Pedersdatter.
1744	03.11	Laust Christensen, Sem, Hvidbjerg, & Inger Andersdatter, Helligsø.
1745	22.10	Anders Iversen, Helligsø, & Anne Christensdatter, Jestrup, Thyholm.
	16.12	Oluf Nielsen, Helligsø, & Kirsten Laursdatter, Nørgaard.
1746	22.06	Niels Christensen, Helligsø, & Mette Knudsdatter.
1748	10.10	Jens Andersen, Vestervig, & enke Maren Jensdatter.
1751	06.07	Povel Larsen, Boddum, & Zidsel Nielsdatter, Helligsø.
1752	19.10	Lars Andersen, Vestervig, & Mette Broe.
1753	13.07	Christen Madsen, Holmgård, & Methe Pedersdatter.
1754	17.01	Jep Christensen, Helligsø, & Ane Matsdatter, Søndergård.
	07.03	Anders Lauritsen, Nørgård, & Anne Laursdatter Bach.
1755	28.10	Niels Thomsen, Kobberø, & Maren Andersdatter, Helligsø.
	07.11	Jens Andersen, Helligsøgård, & Ane Christensdatter, Galsgård.
1757	25.07	Peder Christensen, Ydby, & Maren Christensdatter, Helligsø.
	06.10	Christen Nielsen, Helligsø, & tjenestepige Maren Christensdatter.
1764	09.03	Lars Willadsen & Else Larsdatter, Helligsøgård.
1765	11.01	Jeppe Christensen i Helligsø & Anna Lauridsdatter, i præstegården.
1766		2 par viet, men er indført under Gettrup.
1767	07.07	Enkem. Niels Jensen af Rondborg, Lyngs, & Anne Iversdatter, Helligsø.

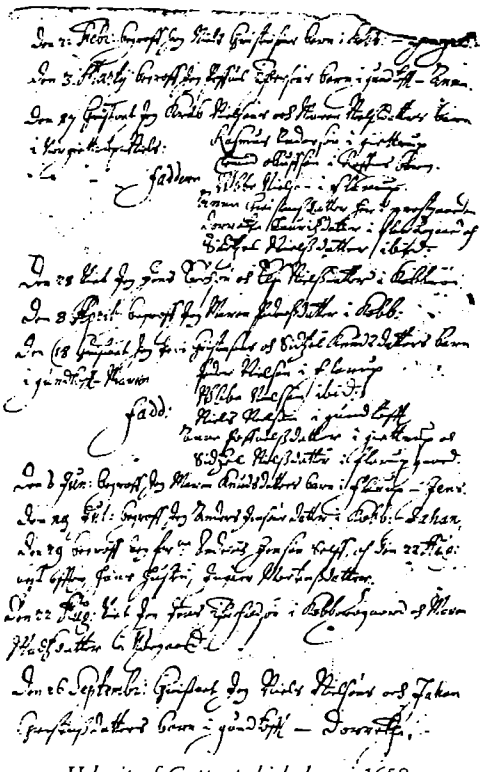

Udsnit af Gettrup kirkebog i 1658

Den 2. februar begraff jeg Niels Christensens barn i Kobberø. Den 3. marty begraff jeg Poffvel Thoersens barn i Gundtoft Anne. Den 17. marty christned jeg Krab Nielsen och Maren Nielsdatters barn i Nørgiettrup, Niels. Faddere: Rasmus Andersen i Giettrup, Clemens Ollufsen i Raffersborg, Ubbe Nielsen i Flarup, Anne Christensdatter i præstegården, Dorrethe Lauritsdatter i Flarupgaard, Sidsel Nielsdatter ibid.

Den 28. marty viet jeg Jens Erichsen och Else Nielsdatter i Kobb. Den 8. april begraff jeg Maren Pedersdatter i Kobberø. Den 18. april christned jeg Jens Christensen och Sidsel Knudsdatter barn i Gundtoft, Maren. Faddere: Peder Nielsen i Flarup, Ubbe Nielsen ibid. Niels Nielsen i Gundtoft, Anna Poffvelsdatter i Giettrup, Sidsel Nielsdatter i Flarupgaard.

Den 6. juni begraff jeg Maren Knudsdatters barn, Jens i Flarup. Den 19. juli begraff jeg Anders Jensens datter i Kobberø, Johan. Den 29. juli begraff jeg Anders Jensen selff i Kobberø och den 22. august begraff jeg Anders Jensens hustru, Inger Mortensdatter. Den 22. august viet jeg Jens Therkildsen i Kobberøgaard och Maren Madsdatter i Nørgaard. Den 16. september christned jeg Niels Nielsen och Johan Christensdatters barn i Gundtoft, Dorrethe.

1768 05.10 Enkem. Christensen Cammersgaard fra Harsyssel & Maren Christensdatter, Helligsø.
28.10 Christen Andersen & Maren Jensdatter, Helligsø.
29.12 Anders Christensen, Jestrup, Thyholm, & Maren Nielsdatter, Helligsø.
1769 01.08 Mads Christensen & Maren Christensdatter, Helligsø.
1770 14.08 Laurits Michelsen, Lildbjerg, Villerslev, & Anders Madsens enke Anna.
1771 05.07 Mads Lauritsen & Else Madsdatter, Helligsø.
31.10 Christen Pedersen & Anne Christensdatter, Helligsø.
1772 09.10 Søren Thomsen, Holmgård, Helligsø, & Maren Larsdatter, Helligsø.
16.10 Enkem. Therkild Jensen, Helligsø, & Karen Jensdatter, Helligsø.
1773 04.01 Christen Pedersen, Ydby, & enke Anne Larsdatter, Helligsø.
12.11 Enkem. Anders Iversen, Helligsø, & Anne Lauritsdatter, Gettrup.
1774 25.11 Jens Christensen & Dorte Olufsdatter, Helligsø.
16.11 Enkem. Niels Christensen, Helligsø, & Maren Jensdatter, Helligsø.
1775 26.05 Anders Christensen & enke Else Madsdatter.
1777 07.03 Niels Christensen & Inger Thomasdatter, Holmgaard i Helligsø.
1778 26.06 Enkem. Jens Poulsen & Maren Andersdatter.
24.10 Michel Christensen, Dover, & Kiersten Madsdatter, Helligsø.
27.11 Christen Hansen & Mette Olesdatter, Helligsø.
1780 20.04 Christen Pedersen, Sinnerup, & Inger Jensdatter, Helligsø.
21.07 Christen Bertelsen & Kirsten Jepsdatter, Helligsø.
21.11 Christen Christensen, Jestrup, & Else Marie Christensdatter, præstegården.
1781 19.10 Enkem. Niels Sørensen, Jestrup, & Ane Sabine Jensdatter, Helligsø.
1782 31.05 Lars Larsen Ting & Mette Jensdatter Bach, Helligsø.
04.07 Enkem. Niels Clemmensen, Jegindø, & Karen Pedersdatter, Helligsø.
25.07 Povel Nielsen, Adbøl, & Mette Andersdatter Nørgaard, Helligsø.
21.08 Enkem. Niels Henriksen, Dover, & Maren Andersdatter, Helligsø.
1783 07.03 Enkem. Christen Nielsen Nymand, Jestrup, & Maren Andersdatter Nørgaard.
1784 24.06 Povel Andersen & Kirsten Hansdatter, Helligsø.
29.09 Anders Jensen Lund & Anne Christensdatter Kuld, Helligsø.
1785 04.02 Christen Larsen & Dorthe Jensdatter, Helligsø.
28.09 Enkem. Thøger Justsen Fisker, Brohuset, Vestervig, & Maren Jensdatter.
1786 26.10 Christen Christensen Leed, Styvel, & Else Jepsdatter, Helligsø.
1789 06.05 Enkem. Niels Sørensen, Gettrup, & Christenze Nielsdatter, Helligsø.
1792 03.02 Anders Lauridsen & Else Thomasdatter, Helligsø.
24.08 Christen Christensen Westergaard, Løgstør, & enke Maren Christensdatter.
1793 22.03 Mads Christensen & Else Christensdatter, begge i Søndergård.
1794 18.02 Christen Madsen & Maren Andersdatter, Helligsø.
01.04 Degnen Jens Bruun & Kirstine Marie Rosholm, Helligsø.
03.06 Jens Christensen & Ane Lauridsdatter i Helligsø.
1795 18.09 Peder Lauritsen Bjerre & Ane Jensdatter, Helligsø.
10.11 Christen Nielsen Dahl, Heltborg, & Ane Poulsdatter Dalgaard, Refs.
1796 02.02 Niels Nielsen, Istrup, & Karen Nielsdatter, Helligsø.
10.03 Claus Nielsen tj. i Østergård, Kobberø, & Ane Pedersdatter, Helligsø.
16.07 Laurits Nielsen & enke Dorthe Christensdatter, Helligsø.
27.09 Enkem. Christen Jensen, Gundtoft Mølle, & Else Larsdatter, Helligsøgård.
01.10 Povel Christensen & Maren Nielsdatter, begge i Søndergård.
1799 19.12 Christen Jensen & Else Christensdatter.
1800 31.10 Ole Christian Christensen, Helligsø, & Else Nielsdatter Kobberø.
1802 29.03 Enkem. Michel Christensen, Helligsø, & Kirsten Nielsdatter, Gundtoft.
17.12 Jens Jensen, Helligsø, & Lene Christensdatter.
1803 06.01 Enkem. Christen Hansen, Helligsø, & Anne Madsdatter.
22.01 Ole Jensen, Gadegård, Helligsø, & Kirsten Nielsdatter.
21.10 I Heltborg enkem. Jens Jensen, Helligsø, & Birthe Kirstine Pedersdatter.
1804 07.04 Enkem. Christen Jensen, Helligsøgård, & Johanne Nielsdatter.
21.07 I Gettrup Michel Christensen, Helligsø, & Karen Nielsdatter, Gundtoft.
13.10 Jens Nielsen Holmgaard, Helligsø, & Ane Nielsdatter, Gundtoft.
1805 16.02 Christen Gadegaard, Helligsø, & Maren Nielsdatter, Helligsø.
22.11 I Gettrup Peder Christensen, Helligsø, & Karen Jensdatter, Gundtoft.
1808 01.04 Anders Larsen, Helligsø, & Christiane Nielsdatter.

18.06 Mads Jensen Hvid, Svegård, Lodbjerg, & Maren Poulsdatter, Helligsø.
28.10 Jens Eschildsen, Helligsø, & enke Mette Nielsdatter.

1809 24.03 Isaach Christensen, Gundtoft, & Inger Madsdatter, Helligsø.
14.04 Ole Madsen, tj. på Kabbel, Harsyssel, & Kirsten Poulsdatter, Helligsø.
09.06 Enkem. Jens Laursen, Grurup, & Ane Larsdatter, Helligsø.

1810 09.03 I Gettrup jæger Morten Nielsen, Jestrup, & Maren Madsdatter, Gettrup.

1811 22.02 Peder Andreas Jensen Høg & Mariane Christensdatter, Helligsø.
28.06 Johan Adolp Kiær, Ydby, & Christiane Iversdatter, Helligsø.

1812 03.04 Poul Sørensen, Flarup, Ydby, & Karen Madsdatter, Helligsø.
24.03 Jens Iversen, Randrup, & Kirsten Poulsdatter, Helligsø.
13.11 Søren Christian Nielsen, Helligsø, & Mette Larsdattér.

1813 23.05 Christen Nielsen, Helligsø, & Maren Christensdatter, Helligsø.
26.11 Niels Christian Jensen, Handrup, & Else Christensdatter, Helligsø.

1814 24.04 Anders Graversen, Gettrup, & Kirsten Poulsdatter, Helligsø.
25.10 Peder Christensen, 39 år, Helligsø, & Ane Kirstine Knudsdatter, 26 år.

1815 30.09 Laurits Nielsen Aggergård, 38 år, & Ane Nielsdatter, 32 år.
14.10 Tømrer Peder Christensen, 24 år, & Kirsten Christensdatter, 36 år.

Vielsesregister for Gettrup 1647-1815 - evt. trolovelser

1647 05.12 Christen Andersen i Nørgård, & Else Madsdatter.

1648 05.03 Gregers Gregersen i Gundtoft, & Karen Lauritsdatter.
25.03 Pofvel Thorsen & Inger Olufsdatter.
16.04 Laurits Jensen & Maren ..... - de kom til Flarup.
02.07 Jens Knudsen & Zidsel Pedersdatter.

1649 15.05 Peder Nielsen i Flarup, & Else Madsdatter.
27.05 Thomas Jensen i Gettrup, & Maren Michelsdatter.
08.07 Anders Pedersen i Sindrup, & El Pedersdatter i Nørgård.
02.12 Christen Jensen i Spolum, & Mette Christensdatter i Gundtoftgård.

1650 03.06 Jens Christensen i Refs, & Zidsel Lauritsdatter i Refshove.
24.11 Grafvers Jensen & Maren Jensdatter i Nørgjettrup.
29.12 Jens Terkildsen & Maren Jensdatter i Kobberøgård.

1651 23.02 Thomas Jensen & Else Pedersdatter i Gundtoft.
02.03 Søfren Madsen & Maren Andersdatter, Gettrup.
27.04 Christen Jensen i Gundtoftgård, & Maren Christensdatter.
12.05 Christen Jensen & Kirsten Olufsdatter i Kobberø.

1652 04.01 Thomas Thomassen i Torp, Lyngs, & Maren Christensdatter, Gettrup.

1653 27.12 Jens Andersen, Kobberø, & Kirsten Olufsdatter i Østergård.

1654 28.03 Jens Christensen & Kirsten Pedersdatter i Gundtoft.
21.05 Niels Nielsen i Gundtoft, & Johanne Christensdatter.
10.12 Laurits Pedersen i Nørgård, & Kirsten Erichsdatter i Kobberøgård.
17.12 Søfren Pedersen & Sidsel Christensdatter i Kobberø.

1657 22.02 Niels Christensen & Gjertrud Pedersdatter i Gundtoft.
06.12 Christen Michelsen i Kallerup, & Kirsten Krabsdatter i Kobberø.

1658 28.03 Jens Erichsen & Else Nielsdatter, Kobberø.
22.08 Jens Terkildsen i Kobberøgård, & Maren Madsdatter i Nørgård.

1659 16.10 Mads Nielsen & Maren Andersdatter i Steensgård.
06.11 Gregers Nielsen & Anne Grafversdatter i Kobberø.
20.11 Knud Pedersen & Karen Christensdatter - de kom til Vestervig.

1660 29.01 Christen Madsen & Mette Knudsdatter i Gundtoftgård.
24.04 Peder Madsen & Karen Andersdatter i Kobberø.

1661 23.06 Olaf Erichsen i Kobberøgård, & Anne Andersdatter.

1662 23.02 Christen Pedersen, skrædder, & Bold Terkildsdatter i Kobberø.
19.01 Søfren Madsen i Ydby, & Maren Knudsdatter i Flarup.

1663 15.03 Mads Pedersen & Kirsten Christensdatter i Gettrup.
29.03 Christen Christensen i Gramstrup, & Maren Rasmusdatter i Ydby.

1664 27.03 Mads Pedersen i Knudsgård, & Else Lauritzdatter, Refshoue.
12.04 Jens Erichsen & Gjertrud Knudsdatter, Kobberø.
26.04 Christen Laursen & Maren Nielsdatter i Nørgjettrup.

1666 25.03 Mads Christensen i Gettrup, & Else Madsdatter i Flarup - de bor i Gadegård.

1667 25.03 Bole Mousisen & Anna Rasmusdatter i Gettrup.

1668 05.07 Jens Christensen, skomager, & Anna Mogensdatter i Gettrup.

15.10 Thor Krabsen & Zidsel Madsdatter i Gundtoftgård.

1671 19.02 Jens Lauridsen i Refshoue, & Anne Pedersdatter af Kobberø - de kom til Tygstrup.

26.02 Jens Terkildsen i Kobberø, & Maren Grafversdatter i Sindrup.

13.06 Thomas Olufsen & Kirsten Christensdatter i Gettrup.

1672 28.05 Laurits Andersen & Maren Jensdatter, Gettrup - de kom til Kobberø.

1673 16.02 Ubbe Jensen i Helligsø, & Maren Madsdatter i Gundtoftgård.

27.04 Oluf Clausen & Anne Pedersdatter i Kobberø.

1674 14.06 Jens Nielsen & Inger Thomasdatter i Kobberø.

1675 24.03 Christen Christensen, Kobberø, & Mette Pedersdatter.

24.10 Niels Povelsen i Hørdum, & Maren Knudsdatter, Kobberø.

12.12 Niels Povelsen i Hørdum, & Maren Knudsdatter, Kobberø.

1676 16.05 Christen Jensen, Østergaard, & Anna Knudsdatter, Kobberø.

1677 12.08 Jens Christensen af Jebjerg, Hvidbjerg, & Inger Jensdatter, Gettrup.

18.10 Anders Pedersen & Anna Krabsdatter i Nørgettrup.

1678 05.05 Thomas Thomsen, Torp, Lyngs, & Maren Jensdatter, Gettrup.

1680 02.06 Niels Jensen, skrædder i Ydby, & Maren Povelsdatter i Gundtoft.

11.06 Anders Søfrensen i Helligsø, & Zidsel Jensdatter, Gettrup.

14.06 Christen Erichsen i Gundtoft, & Helle Lauritsdatter.

28.07 Jens Jensen i Vesterby, & Maren Pedersdatter i Gundtoft.

1681 02.02 Christen Christensen & Maren Madsdatter i Søndergård, Flarup.

07.09 Peder Thommesen af Randrup, & Maren Hansdatter i Kobberø.

1682 13.12 Pofvel Nielsen af Hørdum, & Gertrud Knudsdatter, Jens Erichsens enke.

1683 07.03 Peder Nielsen i Visby, & Anne Jensdatter i Østergård.

11.03 Søren Andersen, Kallerup, Hvidbjerg, & Kirsten Madsdatter, Nørgård.

1684 02.11 Peder Pedersen i Randrup, & Inger Christensdatter i Helligsø.

1686 29.09 Christen Olufsen i Staursbøl, & Maren Sørensdatter, Kobberø.

21.11 Mads Erichsen i Dover, & Kirsten Madsdatter i Flarup.

1687 23.01 Peder Lauritsen, Nørgård, Helligsø, & Inger Christensdatter, sl. Mads Jensens.

26.06 Christen Sørensen i Holmgård, & Else Christensdatter i Nørgettrup.

1689 02.04 Erich Olufsen, Kobberøgård, & min datter Karen Jensdatter.

25.09 Ubbe Krabbesen i Kobberø, & Gjertrud Sørensdatter.

07.11 Mads Pedersen i Gundtoft, & Johanne Nielsdatter.

1690 19.01 Therkild Jensen, Kobberøgård, & Kirsten Jensdatter, skomagers.

14.09 Gravers Jensen i Heltborg, & Maren Jensdatter, Kobberø.

05.10 Peder Thommesen & Helle Thommesdatter i Kobberø.

16.11 Peder Sørensen i Knudsgård, & enke Gertrud Pedersdatter.

07.12 Jens Lassen & Anne Madsdatter - v/Gettrup kirke.

1691 01.01 Anders Olufsen & Else Jensdatter i Kobberøgård.

15.11 Christen Sørensen, Kobberø, & Maren Jensdatter.

1692 14.02 Peder Jensen i Refshove, & Maren Gregersdatter i Kobberø.

24.04 Olluf Erichsen i Holmgård, & Anna Mogensdatter i Gettrup.

12.06 Lars Madsen & Maren Christensdatter i Gundtoftgård.

26.06 Niels Lauritsen i Kobberøgård, & Anna Jensdatter.

06.11 Rytter Michel Rohde & Elline Olufsdatter.

13.11 Christen Bertelsen i Skyum, & Maren Nielsdatter i Nørgård.

1693 13.08 Grafvers Andersen i Kobberø, & Inger Olufsdatter i Kobberøgård.

20.08 Anders Olufsen i Kobberøgård, & Cathrine Jensdatter.

1694 02.09 Laurits Madsen i Hedegård, Ydby, & Else Sørensdatter i Gettrup.

23.09 Anders Jensen i Vestervig, & Else Pedersdatter i Gundtoft.

07.10 Niels Christensen i Kobberø, & Helle Thomasdatter, sl. Peder Thomsens.

01.11 Niels Bolesen i Gettrup, & Else Jensdatter - de kom til Ginnerup.

1697 14.02 Christen Ubbesen i Gundtoftgård, & Maren Christensdatter i Trolsgård.

30.05 Terkild Jensen i Olufsgård, & Maren Christensdatter i Nørgettrup.

03.10 Anders Lauritsen i Gettrup, & Johanne Nielsdatter i Refshoue - de kom til Oxenbøl.

07.11 Laurids Larsen i Østergård, & Anne Thøgersdatter i Riishou.

1698 12.03 Laurits Degn & ..... Madsdatter.

1699 26.02 Friederich Pedersen i Horsfeldt, & enke Anne Knudsdatter i Kobberø.

26.11 Christen Christensen tj. i Gettrup, & Birgitte Jespersdatter.

1703 18.03 Søren Bolesen & Maren Christensdatter i Kobberø.

1704 25.03 Niels Pedersen i Refs, & Maren Nielsdatter i Refshoue - de kom til Ydby.
29.06 Niels Krabbesen & Anne Jensdatter Frost.
1705 01.01 Peder Nielsen i Hurup, & Inger Madsdatter i Gundtoft.
28.06 Jens Pedersen i Torp, & Maren Christensdatter i Gundtoft.
25.10 Thomas Jensen i Gettrup, & Kirsten Jensdatter.
01.11 Pofvel Pedersen i Gundtoftmølle & Anna Christensdatter i Gundtoft.
1709 17.03 Søren Sørensen i Flarup, & Anne Sørensdatter i Gettrup.
02.04 Mogens Jensen i Kobberøgård, & Else Christensdatter.
21.05 Dragon Anders Christensen & Kirsten Sørensdatter i Gettrup.
21.07 Christen Christensen i Boddum, & Maren Jensdatter i Kobberø.
1710 10.08 Niels Michelsen i Boddum, & Boel Christensdatter i Kobberø.
13.07 Laurits Nielsen & Kirsten Mortensdatter.
1711 25.10 Christen Olesen i Kobberø, & Margrete Jensdatter.
1712 12.10 Michel Thøgersen i Tåbel, & Maren Madsdatter i Østergård.
1713 21.05 Christen Smed i Gundtoft, & Maren Nielsdatter i Nørgård.
1714 24.07 Bolle Mortensen i Boddum, & Birte An Christensdatter, Flarup.
21.10 Thøger Nielsen i Vestervig, & Birgitte Jespersdatter, sl. Chr. Christensens.
14.10 Mads Pedersen & Kirsten Jensdatter.
02.12 Lars Andersen & Maren Pedersdatter i Knudsgård.
16.12 Jens Nielsen i Helligkilde, & Mette Christensdatter i Troelsgård.
1715 07.10 Ole Thøgersen & Karen Nielsdatter i Gundtoft.
20.10 Christen Smed & Else Larsdatter i Østergård.
13.10 Povl Møller & Anne Mogensdatter.
17.11 Niels Nielsen Hole & Else Therkildsdatter - de kom til Helligkilde.
1716 27.09 Mads Christensen & Zidsel Pedersdatter i Kobberø.
18.10 Anders Olufsen & Maren Nielsdatter - de kom til Sønderhå.
20.09 Knud Nielsen af Røjkjær & ..... Sørensdatter i Gettrup.
1717 30.03 Anders Poulsen & Gjertrud Jensdatter i Gettrup.
03.10 Gravers Christensen i Barslev, & Johanne Larsdatter, Østergård.
24.10 Jens Laursen & Anne Jensdatter i Hvolgård.
1718 17.07 Knud Kjeldsen i Adbøl, & Kirsten Pedersdatter i Østergård.
1719 06.01 Christen Poulsen & Anne Madsdatter.
1720 22.09 Niels Sørensen & Maren Clausdatter.
1721 28.06 Hans Pedersen & Anne Ubbesdatter.
1722 02.08 Peder Jensen Kloster, Hvidbjerg, & Anna Christensdatter i Gundtoft.
29.11 Povel Erichsen & Inger Andersdatter - kom til Bedsted.
13.12 Jens Pedersen i Sindrup, & Else Nielsdatter i Kobberøgård.
1723 29.09 Anders Andersen i Tygstrup, & Maren Madsdatter i Gettrup.
28.12 Anders Andersen i Ørum, & Mette Henrichsdatter Notler i Gundtoft.
1724 06.08 Peder Pedersen, Staursbøl, & Johanne Gregersdatter.
21.01 Mads Nielsen i Gundtoft, & Else Christensdatter.
1725 16.12 Niels Christensen i Troldsgård i Boskov, & Maren Christensdatter.
1726 06.10 Therkild Christensen & Maren Christensdatter i Nørgjettrup.
1727 23.03 Thomas Pedersen, smed i Randrup, & Else Andersdatter i Kobberø.
12.10 Christen Pedersen, Næssund, & Anne Andersdatter.
1729 31.07 Jørgen Jensen i Refstorp, & Johanne Christensdatter, Gundtoft.
1730 19.02 Lars Pedersen & Kirsten Mogensdatter - de kom til Hellerød.
1731 27.03 Mads Christensen i Gundtoft, & Kirsten Christensdatter.
20.01 Laust Thøgersen & Anne Pedersdatter i Østergård.
1732 09.03 Jens Christensen & Maren Christensdatter, Gundtoft.
10.07 Christen Laursen, Hurup, & Kirstine Ubbesdatter, Kobberø.
13.07 Oluf Jepsen & Kirsten Terkildsdatter.
28.12 Christen Mogensen & Maren Pedersdatter i Nørgettrup.
1733 08.03 Christen Madsen i Trankjær, & Anne Andersdatter i Kobberø.
19.07 Christen Laursen i Spolum, & Anne Therkildsdatter.
28.06 Poul Sørensen i Gettrup, & Kirsten Laursdatter i Skårup.
27.09 Anders Michelsen i Boddum, & Karen Lauritsdatter i Gettrup.
06.12 Thøger Nielsen & Maren Christensdatter i Kobberø.
1734 02.01 Knud Jensen i Bedsted, & Anne Christensdatter i Gundtoft.
27.12 Laurs Nielsen i Gettrup, & Johanne Gravesdatter.
1735 27.03 Laurs Andersen, Ettrup, & Anne Christensdatter, Gundtoft.
16.05 Erich Christensen & Maren Christensdatter, Gundtoft.
17.07 Christen Lauritsen & Anne Nielsdatter, Gettrup.

30.10 Christen Madsen i Refs, & Maren Nielsdatter i Steensgård - kom til Smerupgård.
27.11 Niels Povelsen & Maren Andersdatter.
1736 21.10 Peder Christensen i Tvolm, & Anne Andersdatter i Kobberø - kom til Randrup.
1737 12.06 Claus Olufsen, Lyngs, & Else Christensdatter.
23.10 Claus Lauridsen, Lemvig, & Anne Mogensdatter, Kobberøgård.
1738 12.03 Laurs Sørensen, Randrupgård, & Mette Jensdatter.
18.01 Niels Madsen i Helleris, & Anne Nielsdatter, Kobberøgård.
1739 25.06 Laurits Nielsen i Kobberøgård, & Karen Thomasdatter.
28.11 Jens Laursen i Kobberø, & Gertrud Andersdatter.
20.12 Michel Michelsen, Trankjær, & Kirsten Christensdatter, Gundtoftgård.
17.12 Jens Michelsen Borg i Hvidbjerg, & Maren Therkildsdatter, Gettrup.
1740 04.08 Peder Olufsen, degn i Helligsø, & Karen Lauritsdatter, Gundtoft.
1741 02.07 Peder Nielsen i Hurup, & Else Christensdatter, Gettrup.
1742 13.04 Jens Mogensen i Kobberø, & Maren Nielsdatter.
1743 04.02 Anders Lauridsen, Knudsgård, & Karen Thøgersdatter.
04.04 Niels Christen i Randrup, & Anne Nielsdatter i Stensgård.
25.04 Christen Christensen i Sindrup, & Maren Laursdatter i Gundtoft.
14.07 Anders Olufsen i Flarup, & Johanne Andersdatter.
1744 06.02 Peder Christensen i Meldgård, Egebjerg, & Maren Christensdatter, Nørgård.
13.10 Anders Lauridsen i Helligsø, & Dorothe Nielsdatter, Gettrup.
26.11 Jens Nielsen Smed & Maren Christensdatter, Gundtoft.
1746 30.06 Jens Christensen, Torp, Lyngs, & Anne Therkildsdatter.
07.07 Christen Therkildsen, Gettrup, & Else Poulsdatter.
29.11 Lars Jensen & Karen Thøgersdatter.
1747 01.01 Christen Nielsen, Stensgård, & Karen Povelsdatter.
02.11 Laurids Thommasen, Kobberø, & Anna Graversdatter, Østergård.
17.11 Olle Nielsen i Helligsø, & Outsen Larsdatter, Gundtoft.
1748 16.05 Christen Michelsen af Nive, & enke Kirsten Christensdatter, Gundtoft.
20.12 Niels Lauritsen, Heltborg, & Karen Lauritsdatter.
1749 13.11 Christen Christensen, Sindrup, & Inger Madsdatter, Kobberø.
1750 10.04 Hans Christensen & Kirsten Larsdatter.
16.04 Christen Madsen & Maren Pedersdatter i Kobberø.
1751 22.01 Lars Christensen i Oxenbøl, & Ane Christensdatter, Nørgård.
1752 10.09 Povel Nielsen, skrædder, & Maren Frost i Gettrup.
1753 09.03 Claus Povelsen i Ydby, & Else Lauritsdatter i Gettrup.
28.06 Isach Christensen i Thorsted, & enke Karen .....
09.10 Jens Jensen i Overgård, & Mette Jensdatter.
1754 23.08 Søren Knudsen, Vestervig, & Else Nielsdatter, Gettrup.
01.12 Mats Christensen, Gundtoft, & Sara Andersdatter.
1755 24.10 Oluf Christensen, Vigh., V. Vandet, & Lisbeth Sofie Christensdater.
04.12 Anders Christensen i Helligsø, & Kirsten Pedersdatter.
1756 01.08 Anders Nielsen i Randrup, & Ane Nielsdatter.
22.10 Boye Pedersen, Helligsø, & Ane Povelsdatter.
1757 03.03 Lars Jensen i Ydby, & Maren Jensdatter i Kobberø.
1759 27.02 Jens Pedersen, Helligsø, & Anna Christensdatter i Nørgjettrup.
23.02 Jens Pedersen Ninne, Vestervig, & Kirsten Clausdatter, Gettrup.
27.03 Niels Andersen Nørgaard, & Karen Madsdatter fra Barslev.
1760 01.01 Niels Christensen & Maren Pedersdatter.
06.06 Mads Jensen & Anna Povelsdatter, Gettrup.
18.11 Jacob Pedersen & Gjertrud Pedersdatter, Gundtoft.
1761 19.04 Anders Christensen i Hassing, & Anna Nielsdatter, Gundtoft.
03.07 Oluf Mogensen & Bodil Jensdatter, Kobberø.
04.12 Oluf Nielsen & Else Christensdatter i Gundtoft.
1762 03.09 Jens Wollesgaard & Maren Knudsgaard i Kobberø.
1763 18.10 Christen Pedersen, Kobberø, & Mette Christensdatter i Nørgjettrup.
21.12 Christen Pedersen & Anne Cathrine Madsdatter, Nør på heden.
1764 08.02 Mads Pedersen i Helligsø, & Kirsten Larsdatter i Gettrup.
29.06 Christen Christensen i Nørgjettrup, & Karen Christensdatter, Nørgård.
1765 25.08 Lars Ipsen & Anne Pedersdatter, Gundtoft.
1766 06.06 Mads Nielsen i Nørgård, Helligsø, & Inger Larsdatter i Gettrup.
04.07 Gravers Larsen i Gettrup, & Maren Andersdatter i Helligsø.

02.10 Enkem. Anders Nørgaard & Maren Christensdatter, Jegindø.

1767 09.04 Niels Nielsen i Helligsø, & Anne Kirstine Jensdatter.

10.06 Thøger Pedersen i Kobberø, & Dorthe Pedersdatter.

1768 06.05 Jens Jensen & enke Mette Larsdatter i Gettrup.

14.10 Anders Jensen i Bedsted, & Kirsten Willumsdatter i Gundtoft.

1769 03.10 Niels Nielsen, Boddum Præstegård, & Maren Christensdatter i Gettrup.

1771 15.08 Christen Thøgersen i Handrup, & enke Cathrine Andersdatter, Knudsgård.

1772 09.10 Christen Pedersen i Gudom, & enke Maren Jensdatter, Kobberø.

1773 28.10 Niels Jensen i Helligsø, & Else Lauridsdatter, Kobberøgård.

02.11 Christen Jensen i Gundtoft, & enke Maren Madsdatter.

09.11 Niels Jensen Frost & Else Clemmensdatter, Gettrup.

19.11 Jens Nielsen i Hedehuset, Vestervig, & Anne Pedersdatter.

1774 01.11 Søren Christensen & Else Pedersdatter i Nørgjettrup.

1775 06.10 Peder Christensen i Helligsø, & enke Anne Poulsdatter i Gettrup.

1776 23.09 Niels Andersen i Uglev, & enke Gjertrud Pedersdatter i Gundtoft.

01.10 Christen Madsen & Karen Andersdatter i Kobberø.

18.10 Christen Nielsen & Anne Madsdatter.

30.10 Christen Isachsen, Helligsø, & Anne Nielsdatter i Gettrup.

18.11 Anders Nielsen i Randrup, & Anne Pedersdatter i Kobberø.

1777 20.03 Jeppe Pedersen i Kobberø, & Maren Larsdatter i Helligsø.

28.05 Niels Sørensen & Karen Lauridsdatter i Gettrup.

09.04 Christen Jensen i Helligsø, & Johanne Lauridsdatter i Gettrup.

07.10 Niels Christian i Gundtoftmølle, & Maren Pedersdatter.

26.11 Christen Nielsen Smed & Karen Larsdatter.

1778 03.07 Mads Pedersen i Vestervig, & Maren Poulsdatter i Gettrup.

09.10 Christen Nielsen & enke Mette Nielsdatter i Gettrup.

1779 16.04 Poul Madsen i Holmgård, & Kirsten Christensdatter i Nørgjettrup.

1781 28.09 Anders Christensen Bach, Jestrup, & Kirsten Pedersdatter, Gettrup.

1782 03.01 Søren Christensen i Randrup, & Anne Christensdatter i Kobberø.

04.04 Jesper Nielsen & Anne Marie Lauridsdatter i Gettrup.

1783 17.10 Frederik Nielsen Rosholm i Helligsø, & Else Kirstine Nielsdatter.

1784 30.06 Christen Lauritsen, Flarupgård, & Karen Clausdatter i Gettrup.

12.10 Niels Jensen i Gundtoft, & Berethe Sofie Olufsdatter, Trolsgård.

1785 04.06 Poul Madsen & Kirsten Nielsdatter i Nørgård.

12.08 Christen Sørensen i Flarup, & Maren Pedersdatter i Knudsgård.

29.09 Christen Sørensen i Gundtoftmølle, & Kirstine Olufsdatter i Trolsgård.

09.10 Søren Nielsen & Kirsten Poulsdatter i Kobberø.

1786 15.02 Christen Jensen i Sindrup, & Maren Larsdatter i Koedahl.

17.02 Poul Christensen Korsgaard, Morsø, & Anne Cathrine Søndergård.

13.06 Lars Madsen & enke Maren Madsdatter, Gundtoftgård.

14.07 Anders Larsen & enke Anne Pedersdatter i Kobberø.

19.07 Anders Nielsen Nørgaard & Kirsten Thøgersdatter i Gundtoft.

29.09 Jens Jensen & Else Poulsdatter i Kobberøgård.

1787 01.02 Jeppe Christensen i Korsgård, Søndbjerg, & Anne Pedersdatter, Knudsgård.

21.08 Poul Christensen, Steensgård, & Zidsel Kirstine Lauridsdatter.

1788 11.04 Erich Larsen & Karen Christensdatter i Steensgård.

13.05 Thomas Lauritsen & Karen Jensdatter i Gettrup.

19.09 Christen Nielsen Smed & Else Jensdatter i Kobberøgård.

1789 04.04 Poul Christensen, Steensgård, & Karen Jensdatter Smed i Gundtoft.

30.10 Enkem. Søren Christensen & Anne Madsdatter, Nørgjettrup.

1790 09.02 Peder Jensen Hjerm, i Randrup, & Maren Christensdatter i Kobberø.

1791 30.09 Jens Larsen & Christiane Nielsdatter, Olesgård.

1792 24.02 Mads Larsen i Ydby, & Anne Jensdatter Smeds i Gundtoft.

31.07 Ole Christensen Brand i Flarup, & Maren Christensdatter Bæch i Trolsgård.

17.10 Michel Christensen i Helligsø, & Else Marie Olesdatter i Trolsgård.

1793 20.08 Niels Madsen & Kirsten Nielsdatter i Grim Nørgård.

18.10 Christen Iversen i Boddum, & Karen Christensdatter i Kobberø.

31.10 Jens Jensen & Ane Christensdatter i Kobberø.

15.11 Mads Poulsen i Gundtoft, & Maren Jensdatter i Helligsø.

1794 10.06 Niels Nielsen, Thyholm, & Maren Olesdatter, Gundtoft.
25.07 Christen Nielsen i Refs, & Kirsten Christensdatter i Sinnerup.
29.08 Mads Pedersen i Helligsø, & Bodil Kirstine Olesdatter i Gundtoft.

1796 24.05 Jens Jensen i Gettrup, & Karen Nielsdatter.
16.08 Peder Christensen i Knudsgård, & Karen Christensdatter.
15.09 Thøger Nielsen & Karen Madsdatter i Kobberø.
23.09 Christen Christensen & Anne Andersdatter Hoel i Kobberø.
24.10 Degnen i Gettrup Roesholm & Mette Andersdatter i Thisted.

1797 09.01 Søren Nielsen i Skjoldborg & enke Karen Jensdatter i Gundtoft.
16.03 Laurits Iversen i Refs & Maren Larsdatter i Gundtoft.
26.06 Jens Madsen & Johanne Nielsdatter, Kobberøgård.
06.10 Christen Olesen i Barslev, & Mette Cathrine Clausdatter i Fiskerhuset.

1798 13.07 Mads Christensen i Steensgård, & Ellen Pedersdatter i Barslev.
25.09 Thomas Nielsen & Kirsten Nielsdatter i Kobberø.
04.10 Mads Christensen i Gettrup, & Ane Nielsdatter i Odby.
18.12 Willum Christensen Isachsen, Gundtoft, & enke Else Lauritsdatter, Kobberøgård.

1799 30.07 Christen Jensen, Gadegaard, Lyngs, & Ane Nielsdatter i Gundtoft.
14.10 Jens Nielsen Frost i Gettrup, & Mette Sørensdatter i Nørgjettrup.
19.12 Christen Jensen Bierring & Else Christensdatter i Helligsø.

1800 30.10 Anders Larsen Broe i Kobberø, & Dorthe Jensdatter i Kobberøgård.
31.10 Christen Nielsen Nørgaard & Anne Sørensdatter - de bor i Stagstrup.

1801 29.05 Claus Andersen & Margrethe Eskildsdatter i Olesgård.
12.11 Niels Michelsen & Mette Christensdatter i Kobberø.

1802 19.06 Thomas Nielsen i Kobberø, & Maren Nielsdatter i Gundtoft.

1803 21.07 Niels Christensen & Maren Hansdatter, Gettrup - viet i Heltborg.
02.12 Enkemand Christen Handrup i Heltborg, & Mette Andersdatter, Gettrup.

1804 27.01 Christen Nielsen i Barslev, & Karen Christensdatter i Gettrup.
14.06 Mads Chr. Isachsen i Olesgård, & Zidsel Christensdatter i Gettrup.
20.06 Lærer Peder Hole & Maren Thøgersdatter i Kobberø.
19.10 Christen Olesen i Helligsø & Gjertrud Marie Pedersdatter.
21.11 Lars Nielsen & Maren Pedersdatter i Kobberø.

1807 29.05 Jens Christensen i Helligsø, & Ane Jensdatter i Gettrup.
15.10 Peder Pedersen Nim i Semb, & Kirsten Nielsdatter i Kobberøgård.
13.11 Thøger Nielsen i Kobberø, & Ingeborg Clausdatter i Gettrup.

1808 04.11 Christen Christensen i Sindrup, & Ellen Pedersdatter i Kobberøgård.

1809 27.01 Thomas Lauritsen, Helligsø, & Kirsten Grafversdatter i Gettrup.
28.10 Peder Nielsen i Skjoldborg, & Else Marie Jeppesdatter i Kobberø.

1810 09.02 Peder Christensen i Gettrup, & Ane Christophersdatter i Gettrup.
06.04 Smed Niels Christensen & Zidsel Christensdatter i Gundtoft.
27.04 Jens Christensen i Flarup, & Else Jensdatter i Gundtoft.
14.12 Christian Jensen i Gettrup, & Inger Pedersdatter i Gundtoft.

1811 15.02 Mads Thomsen i Ydby, & Karen Madsdatter i Gettrup.
05.04 Jens Pedersen i Hurup, & Maren Nielsdatter i Gundtoft.
29.11 Peder Thøgersen i Kobberø, & Ane Jespersdatter i Kobberø.

1812 03.01 Anders Nielsen i Helligsø, & Ane Jensdatter i Kodahlhus.
22.11 Poul Jensen i Kobberø, & Maren Christensdatter i Gettrup.

1813 15.08 Jens Jensen i Vestervig, & Inger Pedersdatter i Gettrup.
15.10 Laurits Christensen i Gettrup, & Zidsel Nielsdatter i Gundtoft.
21.11 Jens Chr. Clausen & Maren Pedersdatter i Gettrup.

1814 11.04 Niels Jensen Høyer i Lemvig, & Ane Jensdatter Trankjær i Kobberø.
08.05 Chr. Knudsen d. yngre i Gettrup, & Johanne Graversdatter i Gettrup.
28.10 Jens Jespersen i Sindrup, & Ane Poulsdatter i Gettrup.

1815 24.09 Jens Poulsen i Vestervig, & Birthe Jensdatter i Kobberø.
29.09 Anders Chr. Jensen i Helligkilde, & Mette Poulsdatter i Østergård.
05.10 Peder Pedersen i Vestervig, & Karen Hansdatter i Gettrup.
06.10 Poul Christensen i Gettrup, & Maren Poulsdatter i Grim Nørgård.

Sydthy bøger

af Ejner Vestergaard

udkommet september 1988 til september 1989 eller indgået i Sydthy Bibliotek i samme periode

Listen omfatter bøger, der handler om Sydthy eller er skrevet af forfattere fra Sydthy, medens Sydthy-forfatteres bidrag til samleværker eller tidsskriftartikler ikke er medtaget.

Cedergreen Bech, Svend
Vestjylland, oplevet og beskrevet af Svend Cedergreen Bech. 1988. S. 255-291 om Thy.

Egnshistorisk Forening for Sydthy
Sydthy Årborg 1988. 1988.

Historisk Samfund for Thisted amt
Historisk årbog for Thy og Vester Hanherred 1988. 1988.

Iversen, Gunnar
Den indre Svinehund. Essays om fordomme og fordragelighed. 1987.

Kristensen, Aksel
Ubbe fra Skyum Bjerge. Fortællinger fra stenalderen 1988.

Mogensen, Kaj
Den dybe sammenhæng. 25 prædikener fra 1. søndag i advent til Palmesøndag. 1988.

Kristus. (Kristensdomskundskab 4.-7. klasse). Elevens bog. Illustrationer af Susanne Tvermoes m.fl.
1988.
Lærerens bog. 1988.

Pries Nielsen, Kjeld
Opbyggerliv - et behandlingseventyr: erfaringer fra 10 års samliv med stofmisbrugere. 1989. (Biblioteket for socialpædagoger og socialarbejdere).

Skammelsen, Kristian
Minderne over vore bedsteforældre, Peder og Christine Christensen, boende i Sjørring, Gudnæs og Krik. På grundlag af vore forældres og egne beretninger om deres liv og færden. Redigeret og sammenskrevet af Kristian Skammelsen, Skyum. 1989. (Fotokopieret).

Skyum Idrætsefterskole
Årsskrift 1988. 1988.

En slægt Madsen fra Hvidbjerg sogn (Refs herred): om Ole Christian Madsen, født 1839, hans forfædre og efterkommere. Nordisk Slægtsforskning. 1988.

Slægtsbog for efterkommere efter Jens Poulsen - sidst bosiddende i Randrup, Vestervig sogn, født 1794. Anearkivet. 1985.

Svankjær Ungdomsskole
Svankjær glimt. Maj 1989. 1989.

Sydthy kommune
Budget 1989. 1988.

Lokalplan nr. 67 (Skyum). 1988.

Lokalplan nr. 69 (Hurup). 1988.

Lokalplan nr. 70 (Hurup). 1988.

Lokalplan nr. 71 (Bedsted). 1989.

Lokalplan nr. 62 A (Hurup). 1989.

Tro i Thy. En bog om guder, præster, troldfolk og godtfolk i Thy og på Mors. Af Knud Holch Andersen, Uffe Larsen og Svend Sørensen. Illustreret af Hanne Jermiin. Udgivet af Amtscentralen for Undervisningsmidler, Thisted. 1988.

Tvermoes, Susanne
Billeder af blade. 1988.

Vestergaard, Viggo J.
Viljen til at ville. En selvbiografi til 70-årsdagen den 3. december 1988. 1988.

Fra Nordvestjysk Folkecenter for Vedvarende Energi er kommet følgende publikationer:

Andersen, Anders N.
Et lokalt energianlægs økonomi & organisation. 1988.

Bugge, Jacob
Redegørelse om myndighedsbehandling af vindmøller. 1988.

Redegørelse om spændingsvidder i skruer i Hütternav på danske vindmølleblade. 1988.

Christensen, Hans Jørgen
Solar drivhus. 1987.

F.C. 320BP pitscreguleret batterilader møllehåndbog. 1989.

Markedsbeskrivelse for vinddrevne vandpumper i Indien. 1988.

Slutrapport for demonstrationsanlæg for small scale vedvarende energianlæg til u-lande: TR projekt nr. 1985-144/001-85.263. 1988.

Yde, Lars
Slutrapport for batterilader til u-landbrug FC 420B. 1988.

Sydthy Egnshistoriske Arkiv

I årets løb har arkivet nu næsten tilendebragt registreringen af samtlige arkivalier.

Siden sidste år har arkivet fået følgende xeroxkopier:

Skifteprotokol: Tandrup	år 1828-1848
Skifteprotokol: Ørum	år 1790-1805
Skifteprotokol: Chr. Thøgersens gods	år 1790-1793
Skifteprotokol: Søren Knudsens gods	år 1770
Skifteprotokol: Niels Sørensens gods	år 1794
Fæstebreve: Visby-Heltborg præstegods	år 1712-1786
Fæsteprotokol: Visby-Heltborg præstegods	år 1723-1871
Fæsteprotokol: Hassing-Villerslev præstegods	år 1810-1854
Fæsteprotokol: Boddum-Ydby præstegods	år 1788
Fæsteprotokol: Vestervig Kloster gods	år 1764-1798
Fæsteprotokol: Tandrup gods	år 1719-1855
Fæsteprotokol: Boddum Bisgård gods	år 1701-1800
Fæsteprotokol: Chr. Knudsens gods	år 1752-1793
Panteprotokol for fattiglemmer Hassing-Refs herred	år 1809-1837
Hassing-Refs herred matrikel	år 1688
Hassing-Refs herred matrikel	år 1688-1710

Desuden har arkivet fået en hel del protokoller og regnskabsbøger fra foreninger og forretninger, samt mange billeder fra forskellig side.

Arkivet har i den forløbne sommer haft en udstilling om Cirkus Miehe, og bidraget til en udstilling i Lyngby i anledning af, at det er 125 år, siden den første beboere kom fra det ofte stormflodsplagede Agger.

Tage Thure

Egnshistorisk Forening for Sydthy

Der foregår stadig mange aktiviteter i foreningen. Således deltog omkring 100 af vore medlemmer i søndagsturen til Skyum den 9. oktober 1988, hvor besøget gjaldt gdr. Jens Tølbøll, Skyumgård, og Meta og Gunnar Sørensen i Skyum. Begge steder var der rig lejlighed til at se deres store samlinger, lige fra den ældste stenalder og helt op til vort århundrede.

Den medbragte kaffe blev nydt hos Meta og Gunnar, der til daglig har deres virke i Viborg.

Den 22. november var der generalforsamling og bogudgivelse. Tillige vistes de to stavnsbåndsfilmvideoer fra Viborg Amt.

Den 18. januar holdt museumsinspektør og forfatter Peter Seeberg, Viborg, et foredrag om byggeskik i Sydthy.

Den 20. februar havde vi samlet vore lokale sognerepræsentanter til et møde i Bedsted. Her så de bl.a. stavnsbåndsvideoen »Frihed er den bedste muld«, optaget ved stavnsbåndsspillet på Tandrup.

Den 8. marts fortalte museumsinspektør Hanne Mathiessen, Thisted, ved et møde på Hurup Bibliotek om »Westervig Closter«.

Den 2. april havde foreningen i samarbejde med Fyrspillene forfatteren og cirkuskenderen Anders Enevig, Odense, heroppe. Emnet var »Cirkus Miehe« og slægten Miehe. Der var 2-300 tilhørere.

Foreningen har haft tre store udstillinger: I forbindelse med Hurup Håndværker- og Borgerforenings 100 års jubilæumsmesse den 15.-16. april skildredes »Hurup igennem 100 år«. Den 25.-26. maj havde foreningen arrangeret en stor udstilling på Ydby skole om »Cirkus Miehe« med billeder og forskellige effekter, der alle havde tilhørt cirkusfamilien, men var lånt hos private og hos slægten selv, bl.a. Thyra Miehe og Alfons Cosmy, samt Martin Vogelbein. Desuden lidt fra Cirkusmuseet i Rold. Ved udstillingen vistes non stop tillige filmen om Cirkus Miehe, der var optaget i 1935-36. Udstillingen, der blev besøgt af ca. 350 gæster, var en optakt til amatørteaterspillet »Fremmede fugle«, der blev opført på Cirkusgården i Ydby i tiden 25.-30. juni.

Den sidste udstilling var ved »Det Thylandske Landøkonomiske Selskab«s 100 års dyrskuejubilæum i Hurup den 17. juni. Titlen var »Dyrskuer i Sydthy i 100 år«.

Foreningens årlige historiske aftentur gik i år til »Bubbel«, hvor Stinne og Erik Vendelboe bød velkommen til over 100 af vore medlemmer. Der var rundvisning på den alsidige og veldrevne gård, og Erik Vendelboe fortalte selv om gårdens historie. Den medbragte kaffe blev drukket i den dejlige have, medens »Visens Venner« fra Thy og Mors underholdt. Aftenen sluttede stemningsfuldt med bål ved søen.

Bestyrelsen

Rettelser til Sydthy Årbog 1988

Side 90 - Hassing Skole:

Nr. 1: Lærer Hofman (vikar).
Nr. 4: Emmy Nielsen.
Nr. 7: Katrine Svalgård?
Nr. 8: Ester Andersen.
Nr. 9: Helga Knakkergård.
Nr. 11: Karen Jensen.

Hvordan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy?

Drejer det sig om medlemsskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet m.m.: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson.

Bestyrelsen:

Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, Boddum, 7760 Hurup, (formand). - Tlf. 97 95 90 93.

Uffe Larsen, Skolegade 13, 7755 Bedsted, (næstformand). - Tlf. 97 94 52 39.

Hjalmar Staursbøl, Østerled 2, 7760 Hurup, (kasserer). - Tlf. 97 95 10 55.

William Mortensen, Lodbjergvej 54, Ørum, 7755 Bedsted. - Tlf. 97 94 80 78.

Eigil T. Andersen, Lodbjergvej 39, 7770 Vestervig. (sekretær). - Tlf. 97 94 80 25.

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10, Agger, 7770 Vestervig. - Tlf. 97 94 16 29.

Bedsted: Uffe Larsen, Skolegade 13, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 52 39.

Viggo Nielsen, Rosenvænget 5, 7755 Bedsted. - Tlf. 97 94 52 20

Boddum: Elly Mardal, Burhøjgårdvej 2, Boddum, 7760 Hurup. - Tlf. 97 95 90 93.

Gettrup: Egon Olesen, Ydbyvej 92, Gettrup, 7760 Hurup. - Tlf. 97 95 64 30.

Grurup: Kirsten Stricker, Grurup Kirkevej 4, 7755 Bedsted. - Tlf. 97 95 31 15

Hassing: Jens Søndergaard, Udsigten 12, Hassing 7755 Bedsted. - Tlf. 97 94 61 99.

Helligsø: Henny Munch, Helligsøvej 44, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 63 17.

Heltborg: Anne Larsen, Landevejen 61, Heltborg, 7760 Hurup. - Tlf. 97 95 19 71.

Hurup: Annelise Henriksen, Thormodsvej 31, 7760 Hurup. - Tlf. 97 95 19 05.

Hjalmar Stauersbøl, Østerled 2, 7760 Hurup. - Tlf. 97 95 10 55.

Hvidbjerg: Vera Møller, Hedegårdsvej 11, Svankjær, 7755 Bedsted. - Tlf. 97 94 81 63.

Hørdum: Jens Jørgen Krogh, Møllevangen 5, Hørdum, 7752 Snedsted. - Tlf. 97 93 63 61.

Koldby: P. Elgaard Jensen, Borgergade 30, Koldby, 7752 Snedsted. - Tlf. 97 93 60 81.

Lodbjerg: Eigil T. Andersen, Lodbjergvej 39, 7770 Vestervig. - Tlf. 97 94 80 25.

Skyum: Jens Tølbøll, Tingvej 2, Skyum, 7752 Snedsted. - Tlf. 97 93 61 57.

Vestervig: Kirstine Vendelboe, Bubbelvej 4, 7760 Hurup. - Tlf. 97 95 13 03.

Ruth Visby, Klostergade 44, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 66.

Villerslev: Folmer Tybirk, Kirkebakken 4, Villerslev, 7755 Bedsted. - Tlf. 97 94 60 27.

Visby: Hans Petersen, Oddesundvej 248, Visby, 7755 Bedsted. - Tlf. 97 95 14 03.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdsvej 67, Ydby, 7760 Hurup. - Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: William Mortensen, Lodbjergvej 54, Ørum, 7755 Bedsted. - Tlf. 97 94 80 78.

Årbogen tilsendes alle medlemmer.
Kontingent for 1990:
60 kr. for enlige - 80 kr. for par

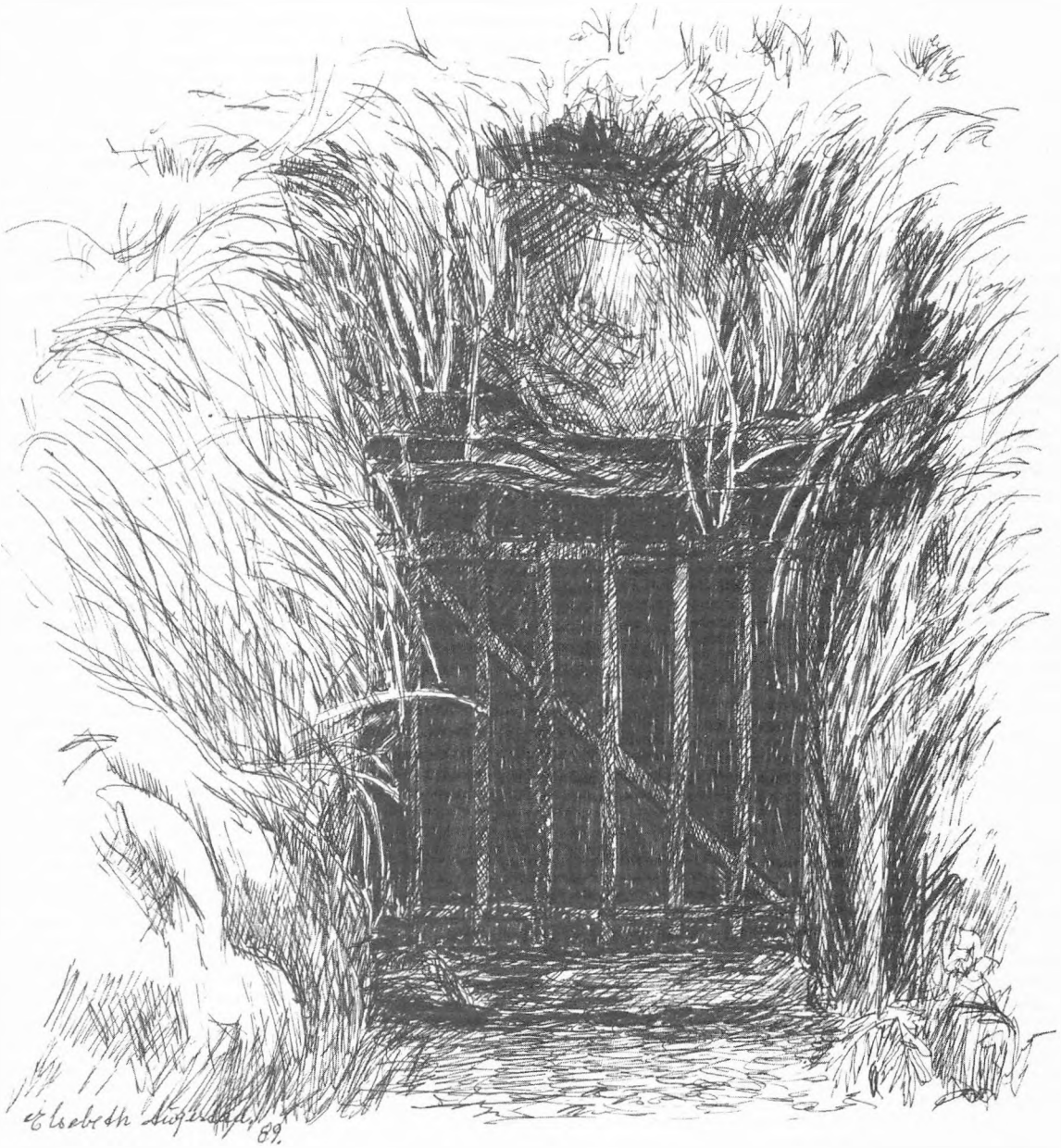

ISSN 0900 - 2103
ISBN 87 88919 05 6